

דבר העורכת

"עֶרֶב קִיץ נִשְׁפָּךְ עַל רֵאשֵׁי כְּמוּ מִים חֲמִים/ מִשְׁהוּ עוֹלָה בְּאֵשׁ/ חֶדֶר קוֹרֵס אֶל חֶדֶר/ קוֹרֵס אֶל חֶדֶר/ הוֹפֵךְ לְאֶפֶר/ הַכֹּל בְּסֶדֶר/ אֵין בֵּית סֶפֶר/ הַכֹּל בְּסֶדֶר" – השורות החותמות את "1 בספטמבר", שירה האיקונית של המשוררת אנה הרמן, הן גם המוטו המתבקש לגיליון אוגוסט-ספטמבר של מאזנים; גיליון שרואה אור על סף פתיחת שנת הלימודים בבתי הספר ובעיצומו של אחד המשברים הקשים ביותר שידעה מערכת החינוך הישראלית, שנדמית בימים האלה כעומדת על סף קריסה.

הגיליון הזה מוקדש, באהבה ובסיאוב, למוסד שאחראי לייצורם של כמה מהזיכרונות – שלא לדבר על הסייטים – שרדפו לאורך שנים את מיטב הסופרים, המשוררים והמסאים שמשתתפים בגיליון. חלקם עוסקים בבית ספר במובן הקונקרטי ביותר, וחלקם נוגעים במובניו הרחוקים ולעיתים גם המטפוריים של הצירוף: לאה איני, בקטע מתוך רומן שעתידי לראות אור בקרוב, על אב ש"עושה בית ספר" אכזרי במיוחד לבנו; אסתר פלד, בסיפור חדש, חוזרת אל בית הספר כחומר הטראומטי שביסודו מתגלה הפרעת אכילה ארוכת שנים; עילי ראונר בסיפור שהוא כשלעצמו שיעור קטן ומזהיר; עודד וולקשטיין במסה שהיא מחווה לספרו המונומנטלי של גיש עמית "שנות לימוד" ואוהד אוחיון, שמקדיש לחרם הכיתתי מחזור שירים מצמרר (שיר מתוכו מופיע על הכריכה האחורית של הגיליון) ומפיח חיים חדשים ב"יהונתן" של יונה וולך. עוד כותבים על הפצעים (וגם על כמה נשיקות) בחצר בית הספר: מיטל נסים וסתיו אתלן בשירים חדשים, מיה סביר בממואר נוקב על חוויות הוראה באוגנדה, אריאלה גולדמינץ, עודד מנדה-לוי ונילי לנדסמן כותבים על בית הספר הישן בנוסטלגיה לא־דביקה בהחלט, וגם ורד קופיץ ונתלי רשבסקי בפרווה חדשה ומרגשת.

לצידם, מיטב המשוררים, הסופרים והמסאים – ותיקים ומוכרים לצד קולות חדשים: דותן ברום בתרגום חדש מיידש למחזור שירים סוער למבוגרים של קדיה מולודובסקי; שירים חדשים של אלכס בן ארי, גלית דהן-קרליבך, ורד דור, מיתר מורן, צילה זן-בר צור, עירית קינן, שלומית ליר ואחרים; סיפורים חדשים של אילה בן לולו, רינת שניידובר ואוראל רייך; מאמר מרתק של אלכסיי סורין על הספרות הישראלית-רוסית נוכח המלחמה באוקראינה; רבקה איילון במחווה לעמינדב דיקמן שנפטר לפני כחודשיים, ועוד ועוד.

מאחלת לכולם קריאה סוחפת ומשמעותית!

שלכם,

תמר מרין

עורכת מאזנים

	הכל בסדר, אין בית ספר
3	אז היום נדבר בשפה של מתים? לאה איני
7	פתוח אסתר פלד
10	על "שנות לימוד" מאת גיש עמית עודד וולקשטיין
13	הזקנה והנערה עלי ראונר
16	שירים אוהד אחיון
22	שיעור מתמטיקה באוגנדה מיה סביר
25	בית ספר עודד מנדה-לוי
28	בית ספרי הישן אריאלה גולדמינץ
32	בחלומי חזרתי נילי לנדסמן
35	שירים מיטל נסים
38	שירים סתיו אתלן
40	מבעד לשמשות הגדולות ורד קופיץ
42	קצת אוויר נתלי רשבסקי
	שירה, פרודה, תרגום, מסה
46	שירי נשים קדיה מולודובסקי. מיידיש: דותן ברום
52	שירים אלכס בן-ארי
54	שירים ורד דור
55	שירים מיתר מורן
58	פנוי להובלה אילה בן לולו
64	נביחות רינת שניידובר
66	ארץ אין דור אוראל רייך
71	שירים גלית דהן-קרליבן
73	שירים צילה זן-בר צור
76	משני צידי התהום אלכסיי סורין
80	לזכר עמינדב דיקמן רבקה איילון
82	קפלי האבן הגדולה עירית קינן
84	שירים צדוק עלון
85	שירים שמואל כהן
87	חזרה להדסה מירי ליטווק
91	אתם יכולים לקרוא לי כיפה אדומה שלומית אהרוני ליר
93	רשימת ספרים חדשים שהגיעו למערכת מאזנים, אוגוסט 2022
94	משחתפי הגיליון

עורכת: תמר מרין / מועצת מערכת: יור - ד"ר דורית זילברמן, ד"ר דנה אולמרט, ד"ר עודד וולקשטיין, ד"ר צילה זן-בר צור, פרופ' עירית קינן / יו"ר אגודת הסופרים העברים: צביקה ניר
 גיליון מס' 4 / כרך צ"ו (שנה 96), אב תשפ"ב, אוגוסט 2022
 Literary Journal - Published by the Hebrew Writers Association in Israel
 P.O.B 7111, Tel Aviv 61070, Israel
 יוצא לאור על ידי אגודת הסופרים העברים במדינת ישראל (ע"ר) בסיוע משרד התרבות והספורט
 כתובת המערכת: בית הסופר עלי-שם שאול טשרניחובסקי, רחוב קפלן 6, ת"ד 7111, תל-אביב 61070
 טל': 03-6953256/7 / פקס: 03-6916861 / דוא"ל: mozenayim@gmail.com
 הגהה וניקוד: יעל ניר / עיצוב, סדר והפקה: סטודיו דור כהן
 איור השער: אדוה קרני

אז היום נדבר בשפה של מתים?^{*} לאה איני

בשולחן הארוך בסלון שפעם ישבו סביבו שמונה כיסאות מעץ מלא (מלא במה? הוא שאל, בתולעים אבא ענה), שהגיעו מאיטליה באונייה יחד עם עוד רהיטים, שטיחים וקישוטים שאת רובם לא ראה או שראה והם נעלמו – יושב אבא על שני כיסאות מהארבעה שנשארו. לובש מכנסיים קצרים בלי גופייה, על הרגליים, הזרועות, החזה והגב יש לו פרווה שחורה, מזיעה (המאוורר הגדול נמכר, והקטן בקושי עושה טובה), ועל ראשו נרטבת הבלורית שכאשר אבא זקוף היא מגדל מדרגות, וכשהוא מתכופף – רפסודה. כשאבא מרגיש טוב כמו שקרה בבוקר שאחרי חג העצמאות, והוא גם לא הולך לסבתא אנה וסבא דויד, אבא מפשק את ירכיו על המושבים שלא יתחככו זו בזו, מטיל את זרועותיו לרוחב המשענות שגם בתי השחי שלו יתאווררו, ומלמד אותו במקום המורה של כיתה ב' –

Hominem primum, deinde populum! הכריז אבא בתחילת השיעור, ומייד גם נזף: נו, מה פתחת לי עכשיו עיניים של דג?! סך הכול לטינית, חזור אחריי! ושוב אמר את המילים המצחיקות אחת אחת. ורק אחרי שהוא הדהד בדייקנות כל מילה, אבא אמר שהלשון הזאת, לטינית, היא בכלל שפה מתה. נרעש הוא שאל: אז היום נדבר בשפה של מתים? אבל אבא רעם: היום על המגנה כרטה ליברטאטיבוס, עירד! תתרכז ואל תדבר שטויות! ועוד אמר שהמגנה כרטה היא כתב הזכויות העצום הראשון של החירויות! ושגם איפה המסמך ההיסטורי הזה ואיפה אצלנו התוקעס־לֶקֶר, מגילת העצמאות! כן, אבא התנשם והזיע יותר, ובכל זאת התעכב למענו על כל מילה שהיא בעצם מושג שהוא חייב ללמוד:

אדם (הוא השתדל להבין את ההסבר).

עם (ולהתרכז).

זכריות! (אבא נתן אגרוף בשולחן הזכוכית).

וחירויות! עירד־עירד... (שני אגרופים מאוכזבים).

ואחר כך אבא סיפר על הסבל הנורא של המוני העם האנגלים, שהיו מה? פֶּהֶהה (אבא משך בכתפיו בזלזול וענה במקומו) אפס־כלום! מוץ! *Dust in the wind* לעומת הכוח הבלתי מוגבל של המלכים המסואבים; כשלפתע אבא גחן לעברו, צל גדול על משטח הזכוכית השחורה, ותבע: נרדפת למסואבים?

^{*} קטע מתוך הרומן בכתובים "הילד של לגיון הזרים", שיראה אור בהוצאת "כתר" ב-2023.

עשירים? הוא העז לשאת את עיניו. הוא ידע. הוא היה בהיכון שלם, הוא והקלמר והמחברת הריקה שנשארה לו מכיתה אל"ף, ושכולם היו ערוכים ונכונים. כולם חוץ מהזמזום בליבו שעשה שיענה עם סימן שאלה.

נההה, לא מספיק, תאבי בצע! מושחתים! והפירוש? עירד, הפירוש!
גנבים (הוא התגבר על הזמזום).

שפלים! גונבים מחלשים! אבא דייק, ולפתע השליך את זרועותיו באאם על שולחן הזכוכית, ונעץ בו את מבטו כמו שיד הנפץ וינטו תוקע חנית... נו, ותאר לך – תתרכז! – תאר לך איך שכל זה הפחיד ב־1215 באנגליה (הוא כבר ידע לאתר אותה במפה וגם בגלובוס העקום), את המלך המושחת והאכזר ג'ון!

איך? הוא בכל זאת חייך.

אתה רציני? רעד כמו סרדין!

למה? גם הוא קצת נרעד.

קמת לי סבא מוריס היום?! למה! כי בפעם הראשונה בהיסטוריה האנושית המלך הנבל והכנסייה הארורה חויבו לתת חופש וכוח שווה לאזרחים – שהם? ומפני שהחיוך נתקע לו על הפרצוף וההיכון ברח, קצת ברח, אבא רתח: האדון־שלא־מפסיק־לשאול עוד חולם בהקיץ? רק קודם סיפרתי לך על העשוקים! עירד, מ י ה ם ה א ז ר חים!?

בשיעור הראשון־ראשון לפני שנכנס לליבו הזמזום, הוא באמת ניחש – עניים? אבל בבוקר הטוב ההוא, שאחרי יום העצמאות, שהם חגגו אותו בים עם דגל אדום, ולמרות זאת שלושתם, אבא, אמא והוא, נכנסו ושחו – הוא הזדקף בכיסאו, בלע את הזמזום משל היה זבוב, וענה תשובה מלאה: האזרחים הם העניים ופשוטי העם (והרי ככה תמיד נכתב בספרים).

בסדר־בסדר, אבא רטן, אל תשוויץ! נו, ותאר לך שאפילו את המגנה כרטה, האזרחים – והאמיצים שבהם, לא הנבובים! – הצטרכו (אבא עצר לפתע ליטול נשימה עמוקה, ואז ירה כמו קפצונים מאה נרדפות) לאושש, לתקף, לאשר, להבטיח שישים פעמים! שמעת? (הוא הנהן הן בחזקה, הוא והזמזום) שישים! שישים פעמים במהלך הדורות! שזה אומר מאות בשנים. והסיבה, לדעתך?

אבל עוד כשניסה לחשוב מהר ולענות, אבא הכועס – והוא שוב לא ידע למה, בגללו? – מחזה את זיעתו וענה במקומו, כי השלטון מחורבן זאת הסיבה! מחורבן! וזה לא משנה אם זה מלך או ממשלה – השלטון לא רצה, לא רוצה, ולא ירצה לוותר על כוחו!

הוא כל כך רצה להמשיך ולנוד בראשו, להראות לאבא שהוא מבין, שיפסיק לכעוס או שיכעס קצת פחות. רק שפתאום הוא שם לב שהוא לא זז, שקשה לו לזוז, רק הזמזום, הזמזום שבכל גופו, שעקצץ בדמו –

...כן, ככה שהיו צריכות לעבור עוד 575 שנים – ושים לב אדוני הלא-מתעורר, שעברתי עכשיו מהאזרחים האנגלים ליעקובינים הצרפתים, מה? שמעת אותי?! אבא נהיה יותר ויותר חסר סבלנות. אבל מה שוב מבט הקרפיון הזה אצלך?! מה קרה? מילה חדשה זה כריש? תנשוך אותך בטוסיק? תבלע? דברים חדשים, התפתחות, קדמה, זה ההצדקה לחיים! (זכוכית השולחן שוב חטפה). אז איפה היינו? היעקובינים, כן, בצרפת שמעבר לתעלה, ושבשם החירות והשוויון, רגע, ייעקובינים, חזור אחריי – כשלפתע אבא הופתע, מה? כן, זה מהמילה יעקב, אבל תתרכז סבא-מוריס-הצעיר, תתרכז! לא זה מה שחשוב! מה שחשוב זה ש-575 שנים אחרי הנבל המזופת ההוא, ג'ון –

...אבל זמזום האזהרה עשה שהדופק שכבר טיפס לצווארו ישתולל באוזניו, כשאבא הורה לו פתאום לחשב את התאריך המדויק. עכשיו-עכשיו חביבי, יש לי זמן! והוא ידע שאם אבא מלטף ככה את הכרס, זה סימן שהוא נהיה שוב רעב ועוד יותר עצבני. למרות שגם הייתה בו עוד טיפונת סבלנות, כי אבא נאנח, נו, אז תחשוב, מה צריך לחבר עם מה? 1215 ו?

575, הוא בלע את רוקו. הוא זכר.

והתוצאה?

ריסיו רפרפו (הוא ייעזר במחברת ובעיפרון? בנקודה העשרונית? כדאי בכלל שיעשה איזושהי תנועה?)

עירד, התוצאה אמרתי! מה? אבא קיפל לעברו את אוזנו ותבע, בקול רם! בקול --- כן, נכון. וכל הכבוד שחישבת בראש. אז ב-1790, ב-8 בפברואר, ליתר דיוק, שזה החודש של יום ההולדת שלך, אמת, ושאלו גם הימים המפוארים של המהפכה הצרפתית, ואני מקווה שאת זה אתה זוכר! כי את זה חובה לזכור! אז החבר'ה האלה, ה'מי?! הוא רצה שיחזור על השם הארוך ההוא הברה-הברה – הייעקובינים? הוא רצה להיכנע לזמזום. לדמעות.

לא! היעקובינים! ניס-נים! אבא התפרץ מיואש, אך המשיך... שמתוך שיקולים של צדק והיגיון, זאת אומרת לא עוד שטיקים של כנסיות ואמיישעס על אלוהים – היעקובי –?

נים, הוא כחכה, וכנגד רצונו זו בכיסא. התעוות. התכווץ.

...חיברו הצהרה של זכויות אדם ואזרח כנגד המלך הטיפש שלהם, לואי ה-16 וכל האצילים-החצילים שבחצר המלוכה, אבל הפעם עם יופי של תוכנית פעולה בשביל להשיג את המטרה – שפיכות דמים! כן, אבא גיחך למראה עיניו שסוף סוף ניצתו. הגיליוטינה (הוא כבר ידע מה זה, אבא הראה לו פעם תמונה), עבדה אצל היעקובינים הרצחניים לפחות כמו האודם אצל אמא שלך! ראשים על ראשים שהם ערפו שמה! בלי רחמים! ככה, שחייט-שחט! אבא כרת בכאילו את ראשו שנשר על כתפו כרפסודה שנטרפה, ושרבב הצידה את לשונו. וכשהוא התחייך, וגם הזמזום

בתוכו שקט, קצת שקט, למרות שזה מכבר הגניב את ידיו אל מתחת לשולחן, חגר אותן סביב מותניו, ואז איבן את רגליו והדביק את ישבניו למושב, וגם חישל את גבו שלא יסתובב, ששום איבר שלו לא יסתובב – אבא ששב וזקף את ראשו קרא: נו, מה לעשות שאצל המין הכי נחות בכדור הארץ בלי דם, מבול של דם, זה לא הולך, ככה שאין ברירה (מבטו הרושף החל להתערפל) אם האזרחים לא ילחמו בכל דור מחדש על זכויותיהם, הם יהיו מה? אה? עירד, שאלתי –

עבדים (הוא ואמא הלכו לבד לסבתא אידה בסדר לקרוא את ההגדה).

כן, נתינים! אסירים! אסירים בלי סורגים, אבא גרף את זרועותיו משולחן הזכוכית ביחד עם כפפות מוסקטרים ארוכות של אבק, השליך את בלורית מגדל-המדרגות שלו המעוכה משינה לאחור ופיהק בקולי-קולות. ואז, אחרי שחזר והטיל את זרועותיו על משענות הסורגים, קינח כמו תמיד בסיפור הדמיוני שהוא גם אמיתי ("כי אלו דברים שקורים בחיים!"), על האזרח אדמונד דנטס, המלח בן מרסי, שנאסר על לא עוול בכפו (הוא כבר ידע את הפירוש), עד ש? עעעד ש?! עד שהתחזה לגופת חברו, וברח מהכלא לנקום בבוגדיו, הוא מיהר ודקלם. ונשבע לעצמו שהוא לא יסתובב, לא יסתובב!

לא סתם "לנקום", בא איתם חשבון אחד-אחד! כן, אבא פיהק שוב והפעם בלי לשים יד, שזה היה סימן שהשיעור עמד להיגמר, לא לפני שאבא חזר וברר: נו, וכבר הצלחת להביא אותו סוף סוף מהספרייה הזיפתית שלך?

הוא הוריד את עיניו למחברת מכיתה אל"ף שגם בפעם ההיא נשאה ריקה, וגרגר שלא, שהספר מושאל, עוד מושאל. ואחר-כך בחדרו, כשזמזום הסכנה דעך, וליבו שהרפה מגרונו שב למקומו, הוא ניער את ציפית הכר על המיטה עד שתרגום היוֹבֵש מ-1935 שאבא אסר עליו לשאול יותר – צנח על הסדין יחד עם הפתק שצירפה לו הספרנית: "לא, אדון רשף! טרם קיבלנו לספרייתנו את ההוצאה החדשה של 'הרוזן ממונטה כריסטו' בתרגום החדש! וספק רב אם נקבל!"

פתוח אסתר פלד

1

לא זוכרת בכלל מה היה לפני הרגע הזה וגם לא מה היה מייד אחריו. כן זוכרת: ילדה בת שש וחצי גדלת גוף בתוך חולצה משובצת כחול-לבן, משבצות פפיטה קטנות מאוד וחצאית כחולה כהה, נכנסת בשער הברזל של בית הספר היסודי שעמד, ועומד עד היום, בזווית הישרה שבין הרחובות הראשיים של השכונה. מי היה איתה לא זוכרת; שניהם או רק אחד מהם, קרוב לוודאי. זוכרת צל גופו של מבוגר סמוך אליה. זה זיכרון שזוכר הגוף.

מאחורי השער משתרעת רחבה מלבנית שרצפתה אבן בהירה ואם קטנים ועומדים בשער ונושאים מבט כלפי מעלה, רואים מבנה ריבועי ובמרכזו פתח רחב, מעין ריבוע אפל, והוא הפתח, הפתח של בית הספר היסודי, יסודי מאוד, ככל שמדובר בה, יסודי ומכונן כאחד.

הרחבה, אם פוסעים ומתקדמים משער הברזל אל עבר הפתח האפל, עוברת בהדרגה מאור צהוב לצל תכול. הילדה בחצאית הקפלים הכחולה פוסעת על הרחבה בלוויית מבוגר. לא זוכרת מי מהם ליווה אותה. באמצע הדרך אל הפתח האפל הם, היא והמבוגר שלא זוכרת מי הוא, מי היא, עוצרים לרגע. כבר באור התכול, כבר לא בחום. עץ גבוה רחב עלווה מטיל מימין את צילו ובסמוך לעץ, שם מתחיל השביל המוליך אל חצר בית הספר, חצר עצומה שעוד מחכה לה, שעוד ממתינה לילדה.

על הרחבה, בחצי הדרך אל פתח המבנה, ליד השביל שבסמוך אליו עומד העץ רחב העלווה, הם עוצרים. מישהי, זוכרת ילדה, אומרת בהשתאות, "הילדה הזאת הולכת לכיתה א'? אבל היא ענקית!" ומישהו עונה שכן, היום היא מתחילה כיתה א'.

כל הילדים היו לבושים בחולצות משובצות כחול לבן. הבנים לבשו מכנסיים כחולים קצרים, הבנות חצאיות קפלים. היו ילדים וילדות יפים במדים האלה, גופים מתוקים. במבט על האירוע הזה מרחוק, מרחוק, נצמדת אליו תמונה מצולמת מזמן-עבר, הרחק עוד יותר בעברה הקצר, הארוך, של הילדה המגודלת הלבושה בחצאית קפלים כחולה כהה, ארוכה מדי, שחגורתה מתרוממת אל מעל לכרס, לגמרי לא במקום. בתמונה עומדת הילדה הגבוהה באמצע חנוכייה אנושית, ילדים נמוכים עוטים על ראשם כתר בריסטול שעליו, בחזית, בולט נר מנייר. היא השמש לו אבוקה, יודעים אתם לכבוד מה. היא לא רק גבוהה; זאת ילדה שמנה. אז, כך ניתן להבין, חוות הדעת הזאת שהתקבלה על הרחבה ברגע הראשון ביום הראשון של כיתה א' לא הייתה בלתי מוכרת.

ועם זאת, מדובר בחוות דעת מנוסחת היטב מפי מומחית חסרת פניות. ענקית; זה השם שניתן לה.

אחר כך מופיע בזיכרון שוב הפתח האפל, ואחריו המבואה העצומה שבתוך המבנה, שבקירותיה חצובים המלבנים הבאים: דלתות הכיתות. מופיע החיפוש הקצת מבוהל אחרי הדלת הנכונה, א/1, שלבסוף נמצאה. מופיעה הקלה: מתיישבים, כולם, המולה. אחר כך המורה הזקנה סוגרת את הדלת ומתחילה לדבר בקולה החרוך. זה הרגע של ההקלה, כשהמורה הזקנה הרזה-רזה שזהו המחזור האחרון המצפה לה בטרם תצא לגמלאות, מתחילה לדבר בקול צרוד רווי עשן, עורב זקן חכם. עוד זמן רב יעבור, שלוש שנים ארוכות בחצר החולית ובין העצים הגבוהים שמחטיהם דוקרות כפות רגלים יחפות ומשתחלות לתוך סנדלים, נעלי התעמלות בועטות בכדור על רחבת הבטון שמאחור, עד שתשלח את הילדה הענקית, שמש עצוב בחנוכייה אנושית מחייכת, לבחינה מיוחדת ביחידה לילד לנוער ולמשפחה, שבעקבותיה תזנק הילדה, בסוף כיתה גימל, אחרי חופש גדול בודד מהרגיל, זינוק ענק היישר אל כיתה הא, שם יתחיל הכול מחדש, אבל אחרת.

2

ביום הראשון לטירונות זה קרה גם כן, די דומה, עד כדי כך דומה שאני חושבת אם לספר גם את זה. אבל כדאי. ביום הראשון לטירונות עולים על אוטובוס, נוסעים לבקו"ם. את זה כולם יודעים. בבקו"ם יש איזה גסות, עביות המחשבה, גסות הרוח. כל הדבר הוא איזה גסות, כאילו בכוונה, חניכה מחדש, האפסנאים של הבקו"ם מפקים ממנה עונג סדיסטי, אבל זה לא רק זה, זה מעבר לזה, ברוכים הבאים לעולם האמיתי כאילו, אף שעבור הילדה הגדולה שקודם סיפרתי עליה, העולם האמיתי התחיל עוד קודם, הרבה לפני. ועם זאת.

עוברים בין תחנות כאלה ומקבלים ציוד. את עומדת בצד אחד, האפסנאי מהצד האחר, בתוך המחסן, ביניכם מתקיים אשנב. את אומרת בקול רם את המידות שלך, האפסנאי נותן לך מדים. מדי אלף. מדי ג'יט. נעליים. כובע ג'יט. כומתה. היא אמרה בקול רם ארבעים ושמונה. האפסנאי כאילו כלום הלך להביא. חזר. אמר, אין לי מכנסיים מידה ארבעים ושמונה. היא חזרה, כמו מטומטמת, אין לך? הוא אמר, אין לי. כשתגיעי לבסיס תבקשי, אולי במחסן של הבסיס יש. היא אמרה, אז מה אני יעשה? הוא אמר, תישארי במכנסיים שלך. אז היא לבשה את החולצה של המדי בית ואת הנעליים של המדי בית ונשארה בג'ינס. ככה היא הסתובבה בבקו"ם. חיילת מה זה, עצר אותה מישהו. היא הצדיעה, הסבירה: במחסן לא היו מכנסיים במידה שלי. חיילת מה זה, עצר אותה עוד מישהו. היא הצדיעה, הסבירה, לא היו מכנסיים במידה שלי. חיילת מה זה התלבושת הזאת, עצר אותה עוד מישהו. היא הסבירה. אחר כך בבסיס, לא זוכרת איזה בסיס זה היה אבל נדמה

לי הבה"ד של חיל קשר, בצריפין. חיילת מה זה, כל אחד עצר אותה. כל אחד שאל, חיילת מה זה. לכל אחד הצדיעה וענתה, לא היו מכנסיים במידה שלי, לא היו מכנסיים במידה שלי, לא היו.

3

הכול עניין של מידה. מידתיות, זה כל העניין. מידתיות. הייתה בעיה עם המידה, עם המדים, לא היו מדים במידה שלה. בגן היה לזה פתרון, עשו אותה שמש. לא מחייכת כן מחייכת, שמש. לא שהיא נהנתה להיות שמש, אבל היא הייתה שימושית, היה לה מקום. באמצע. שלא בטובתה, זה לא האמצע שהיא רצתה. גם בכיתה החדשה היה לה מקום, היא הייתה זאתי שקפצה-כיתה, מגימל ישר להא. לא המקום שהיא רצתה אבל בסוף למדה להיות הדבר הזה שנתנו לה, לא הייתה לה ברירה, בגלל המידה. בצבא גם כן רצו לעשות ממנה אותו דבר, היא למדה בתיכון במגמה מזרחנית והיה אך טבעי שתלך למודיעין. קורס מודיעין זה שמונה חודשים בבסיס סגור, כלוב חיות פרא, עוד ילדים, הרבה ילדים יפים במדים מדודים במידה נכונה, גן גורים, גן חיות יפות. הגננת היא דובה, מי עוזרת לה, בובה, הילדים חיות טרף. אז היא עשתה טעות ולא הלכה למודיעין, לדעתה זה לא היה למידתה, היה גדול עליה, הייתה מצוקה. מה היא עשתה, בסוף היא התחנתה עם איזה אחד במידה שלה, ענק. היא הייתה ענקית והוא היה ענק וביחד הם היו זוג ענקים. סוף טוב, כאילו.

4

זה, אבל, דברים שלא עוברים. בגיל שלושים וארבע היא עשתה דיאטה, דוקטור חרמון, אכלה חצי שנה רק לחם קל עם גבינה לבנה שלוש אחוז. נהייתה חבל על הזמן. זה, אבל, דברים שלא עוברים. הייתה כותבת יומן מכיתה אלף, מהרגע שלמדה לכתוב. היה חבר של ההורים שלה אחד שהתאהבה בו. הייתה בת שתיים עשרה, על סף גיל ההתבגרות, היו שאלות, שאלה אותו מה זה אושר ואם הוא מאושר. הוא היה עדין, עורך דין אומנם אבל עדין, לא אמר שכן, לא אמר שלא, נשאר ככה פתוח. כתבה ביומן שלא אמר כן, לא אמר לא, לכן התאהבה בו. לפחות זה היה ככה פתוח, יותר משער הברזל, יותר מהמלבן האפל, יותר מהחצר, יותר מהגן-גורים, גן-גורים, כמה טוב לילדים, מסכות על הפנים, על הפנים, דברים שלא עוברים. סוף לא משהו, אבל פתוח.

על "שנות לימוד" מאת גיש עמית עודד וולקשטיין

"איבי, צינצ'אי, בנדיקטה, ג'ונג'ון, בראיין, כריסטיאן, אביב, גולן, ג'ואנה, ממיקי, סדריק, טלי, פול, דניס, נעמי, אליסה, שילה, ביסטרא, רוחיה, מוניקה, מיקל, מוחמד, ג'וזפין, אנדרסון, איבן, רואן, צ'סמוס, ג'רי, רובס, ראיין, אמירה, אנדריאה, מיכל, יוקרסטו, מג'ד, מימי, אלינה, יונתן, אלכסיי, אבלין, הנסלי, שאנון, בריג'יט, שיילין, אקזוסה. האם יעלה בידי אי פעם ללמוד את שמותיהם?"

השאלה הזאת היא השער לממואר הנפלא של גיש עמית על שנותיו כמורה ומנהל בשני בתי ספר; במידה רבה, הספר כולו הוא הרחבה אפית של שאלה יחידה זו. בראש ובראשונה, המורה הוא שצריך ללמוד; כדי ללמד עליו ללמוד דבר שאין לו שיעור. בעוד רגע יאציל לתלמידיו יכולות של הפשטה והכללה והמשגה, כדרך הלימוד; בעוד רגע ילמד את תלמידיו להינשא מעל לכוח־הכבידה של שמם ואפילו לשכוח אותם לשעה קלה, כי זאת דרך הלימוד: אתה בא בספרים ובשירים ואפילו שמך־יחידך נעשה למילה הנדברת הלאה משפתך וקוראת למי שמעולם לא הכרת. אבל המורה הטוב נוצר את שמותיהם של תלמידיו בעודם מפליגים מהם על זרמי תלמודו: אם לא יהיה להם לנמל ובית, מילותיו לא יהיו להם למים. אם לא יהיה שומר חנם לשמותיהם, הם לא יעזו לאבדם בשמותיהם של אחרים.

קל לראות כיצד שאלת־חרדתו של המורה־התלמיד מתייצבת כנגד כוחותיה הגסים של ה"מערכת"; מעניין יותר לעמוד על האופן שבו המורה הלומד את השמות משנן את היפוכו הסודי של שיעורו, מגניב תחת לשונו את הפתק האוצר את התשובות הלא־נכונות לכל השאלות שהוא עתיד לשאול. אפילו טבע הלשון נדחק אל גבולותיו בפסקה הקצרה הזאת: כשהעתקתי אותה לצורך כתיבת הרשימה, נאלצתי שוב ושוב לדכא את הדחף לעשות את המעשה ה"מתבקש": לקצר, לסכם, להכליל; להמיר את השמות המתרבים במהירות בחטיבה סולידית של "ידע", לסכור את השטף בתחבושות הלא־מכזיבות של השפה: וכו' או [...] או כיו"ב. האוטופיה המסוכנת של השיעור היא לשון שכל שמותיה נכנעו מלפני המדרש והיו למילים. הפסקה הראשונה בספרו של המורה נפתחת בפנינו וכל מילותיה שמות: האם יעלה בידי לחסות עליהם בזיכרונו מפני רעבונה של כתיבתו? האם ישכיל ללמוד אותם עד הסוד הסותם אותם מפניו, לזכור אותם עד עצם שמם שהוא, תמיד, סירובם להיזכר ואי ניתנותם להילמד; יחידותם שאין לשנות בה, אפילו לא למען שינונה? האם יעלה בידי המורה להציל את שמות תלמידיו משיעורו? ושואל גם: האם יעלה בידם להציל מפיו את שמו־שלו? צ'סטרטון: "העצמי מרוחק יותר מכל כוכב. כולנו נפגעי אותו אסון של הנפש: כולנו שכחנו את שמותינו."

אנחנו מעניקים לילדינו שמות, מגדלים אותם בבתינו ומדמים שהם שלנו: אבל דווקא זרותם של השמות בפיו של המורה המתקשה מזכירה לנו ששום ילד אינו שייך באמת לשום איש; שהילדים שאנחנו נפרדים מהם לילה לילה בסיפור ונשיקה חיים את חייהם האמיתיים במחילות תת־קרקעיות; שם הם מדברים בשפתם המשונה ומדקדקים בטקסייהם החשאיים – שרידים של ציוויליזציה אבודה, שאנחנו לעולם לא נבין. באחד המקומות שבהם הוא נרעד לעומק התהום הפעורה בינו לבין תלמידיו כותב עמית: "כדי לזכות באמונם של תלמידיי, יהיה עליי להרוס את כל מה שיקר וקרוב ללבי."

לעיתים נדמה כי הספר עצמו הוא שיעור שעיקרו מחילות ההרס שהוא כורה מתחת לרישומו הגלוי, הנעשות בתורן למנהרות בריחה תת־קרקעיות, שהמורה מדריך את תלמידיו במבוכיהן בעוד אנחנו מאמצים את עינינו אל הלוח. הנה כבר בעמוד הבא מתגלגלת "התהום הפעורה בינינו" בזו "שבין השפה לבין הדברים שאפשר היה לומר, שצריכים היו להיאמר." במהלך ישיבה, "שמות התלמידים מופיעים בטבלה המוקרנת על הלוח, ורכז השכבה מראה את הנתונים [...] ומסכם את ההחלטות." משמע, מוחק את השמות באמצעי הבדוק מכולם: הפרוצדורה המוסדית של רישום – המרתם, שקילתם, כימותם. הרכז מזכיר כדי להשכיח, אבל רשימתו הרעה אינה אלא כפילה מתעתעת של רשימת השמות שבפיו של המורה, המחזה מענה של הסכנות הכרוכות בזיכרון שאינו מחסיר אבן לשכחה; באחת, שפתו של המורה נגועה – כל שמותיה צלמים וכוכות. ואומנם, בשיעור הבא הוא מלמד את "בובה ממוכנת" של דליה רביקוביץ; אפשר שהוא מבקש להעניק לתלמידיו את השיר, אבל בפועל "אני מחלק לתלמידים צילום של השיר" [הדגש שלי]. ניסיונו של המורה לחלץ את הילדים מאדישותם מוסיף לקבע את צלם־השיר במעמד של מכונה שפירוקה לחלקיה עתיד לחשוף את עקרון ההפעלה שלה: "בשיעור הבא אני מחליט לפרק את השיר לפרודות." וכך הלאה, המורה ותלמידיו נדמים כאסורים ללא מוצא בחדר המכונות של הלשון המומתת, עד שלפתע, ללא התראה, הפירוק המכני מתגלגל בהרס של ממש, בשבר שבעדו מתחדשת פעימתם של הדברים החיים והשיר מבקיע מבעד לצילומו: "אני שואל אותם אם אפשר לתקן משהו שנשבר להמון רסיסים; אם אפשר לתקן משהו שהתקלקל מאד."

איך ככה, פתאום? כי המנהרה הגיעה עד שורשי הבית. באמצע השיעור המורה נזכר פתאום בשמו, ולא יכול עוד הצפינו: "אני חושב על נועה, בת זוגי ואם ילדיי, על הדברים הרבים מספור שיהיה עלינו להרוס בטרם נוכל להיפרד. ההרס איטי כמו אהבה, מפרל כמותה. [...] באלימות איטית יהיה עלינו להרוס את עצמנו, בהתמדת מענים סבלנים, כמה זמן, כמה זמן, עד שנהיה צלולים וריקים מאהבה." באמצע השיעור המורה נזכר פתאום בשמו: הוא נתנו בתיבת השיר והניחו לתלמידיו על שפת השיעור. צ'סטרטון: "כולנו שכחנו מה אנו באמת. [...] כל הקרוי בפינו רוח ואמנות ורוממות הלב אין משמעו אלא זאת, שלמשך רגע נורא אחד אנו זוכרים שאנו שוכחים."

במקום אחר נדרש עמית לסצנה מתוך ספרו של איאן מקיואן "הילדים שבזמן", שבה מומחה תימהוני יוצא נגד הקניית כישורי קריאה וכתיבה לילדים בגיל הרך משום שיש בהם כדי "לפורר את הזיהוי המופלא של מילה ודבר." אולי זהו ההקשר שבו יש להבין את חלומו החוזר של עמית "לפרק את בית הספר": להתנקש במילה שעקרה עצמה מן החומר, להרוס את השפה שהלכה לבית הספר והשכילה לאבד את העולם בעודה מדובבת אותו; לקרוע את בית הספר להברותיו. לשוב ולשמוע מתוכו את הבית ואת הספר. ובאמת, הספר הזה עשוי הרבה בתים, הרבה ספרים. והבתים מתפרקים, והספרים נדרשים עד דק עד שכל שמותיהם נישאים עם המילים. אבל לשונו של הספר הזה עצמו מונה אותם – את הבתים ואת הספרים – עם בראיין ומחמד וצ'סמוס ובנדיקטה ואבלין. לשונו של הספר הזה מכתת מילותיה לשמות, ומחולותיה הנוודים היא עושה לה בית. הנה הפסקה הכמעט-אחרונה בספר הזה, הבית הכמעט-אחרון בשיר הזה – כמעט-שם, ממש בית: "יומי הראשון בעין גדי. אתמול, שלושה ימים לפני פתיחת שנת הלימודים, פגשתי לראשונה את מורות בית הספר. הן הציגו את עצמן, ואני סיפרתי מעט על עצמי. הבוקר בשעה שש באו המובילים לביתי ביפו, וארבע שעות לאחר מכן הגענו לקיבוץ, והמשאית פרקה את חפציי בפתח ביתי החדש. אחר הצוהריים שכנה הביאה עוגה שאפתה, ודקות אחדות לאחר מכן מישהי הביאה פרחים. לפנות ערב התקשרה חברת קיבוץ והזמינה אותי להצטרף אליה ואל בן זוגה לקבלת שבת במועדון החבר, ולאחר מכן אכלנו יחד בחדר האוכל. ביתי קטן ונעים מאד."

הזקנה והנערה* עילי ראונר

"זה סיפור שהייתי מקריאה לתלמידות שלי," אמרה ההיסטוריונית.

"אני לא תלמידה שלך," מיהרה להבהיר נערת הרחוב.

הזקנה החזיקה ספר ועלעלה בין דפיו: "תמיד הטריד אותי הסיפור הזה."
"דווקא זה?" מלמלה הנערה.

"קחי," אמרה הזקנה כעבור רגע, "תקראי בו, " מסרה בידה את הספר.
"אני לא קוראת," הכריזה הנערה.

"זה לא עניין כבוד, אני מבטיחה לך, את תאהבי אותו..."
הנערה לא השתכנעה.

"זה סיפור של בלזאק, את בטח שמעת עליו?"

"אני? – אני בעצמי לא יודעת לקרוא," התריסה הנערה.
"אז מה? לספר לך אותו?" שאלה הזקנה.

"בשום פנים ואופן," צפצפה הנערה העזובה, "אני אירדם."
"בכל זאת, שלא נשתעמם..."

כל זה ועוד נאמר עד שהנערה נכנעה.

הזקנה עמדה שקועה בהרהוריה. כעבור רגע החלה לספר על הרצח במלון הדרכים.

"אישה אחת הייתה עדה לרצח. הרוצחים חשבו לרצוח גם אותה."
"לרצוח גם אותה?" תמהה הנערה.

"את האישה, הם תהו אם יצטרכו לרצוח גם את העדה."

"למה שירצחו את העדה?" שאלה הנערה.

"כדי שלא תגלה מה הם עשו."

הנערה הנהנה בראשה, "הם לא רצו שידעו מה הם עשו."

"בדיוק," חייכה הזקנה, "אז הם חשבו להרוג גם את העדה."

"אז מה היא עשתה?" שאלה הנערה. "מה עשתה האישה?"

"היא עצמה את העיניים והעמידה פני ישנה."

* וריאציה בעקבות מעשייה מאת אונורה דה בלזאק, "נפוליאון של העם", מתוך "סיפורים נפוליאונים".

"שלא יחשדו בה שהיא ערה," הסכימה הנערה.

"מה היא יכלה לעשות," הוסיפה הזקנה, "היא חסה על חייה." ואחר כך: "הם אפילו סנוורו בפנס את פניה, היא קפאה בפחד במיטתה."

"אז היא התחזתה למתה?" שאלה הצעירה.

"רגע אחד הפריד בין העדה לרצח לבין הנרצח עצמו," סיכמה הזקנה.

"אז הם רצחו גם אותה בסוף?"

"הלילה היה מואר באור ירח, הרגליים נקשו הלוך ושוב, הם גלגלו בשטיח את הגופה וירדו במדרגות העץ הישנות. הם זרקו את המת בדיר החזירים. וכל הזמן הזה שכבה האישה במיטתה ושמעה את לעיסתם של החזירים האוכלים את המת וליבה ניבא לה רעות."

"הם הניחו לה לישון?"

"היא נשארה ערה כל הלילה," המשיכה הזקנה, "היא ידעה שאם תירדם, לא תתעורר עוד בין החיים."

"ובבוקר?" שאלה הנערה.

"הם עקבו אחריה," אמרה הזקנה, "הרוצחים עקבו אחריה. הקטן מביניהם אפילו התקרב אליה ושאל: 'מה שלומך, גברת? ישנת טוב, גברת? כל הלילה נחירות מדיר החזירים, גברת?' – אז הוא נטל את אמתחתה והלך עימה עד קצה הכפר, הוא עשה את כל המחוות האלה כדי להקפיא את דמה בעורקים, היא הייתה בטוחה שתיפול."

"היא שמרה בכטן." המהמה הנערה. "כאילו לא הייתה שם."

"מה היא יכלה לעשות," התלוננה ההיסטוריונית.

"היא ניצלה," חייכה הנערה, "היא שרדה את זה."

"כן, כן." כחכחה הזקנה בגרונה, "עד שהגיעה לביתה."

"ומה קרה שם?"

"בהתחלה לא כלום."

"הרשעים חיכו לה בבית?"

"לא לא, הבית היה ריק. הכול כרגיל. היא שמטה את המטען מעל כתפה, נאנחה מעט ויצאה להאכיל את התרנגולות ולנכש עשבים בגינת הירק, הכול כרגיל. היא חלבה את הפרה הצנומה כמשק, ובערב, כשבעלה עמד בפתח, ביקשה להכין לו ארוחת ערב. היא הבעירה את האש במטבח, רצתה לרחוץ את הסיר וגילתה שהוא רחוך בדם."

"בסיר היה דם?"

"מילא, אולי בישלו בו בשר, היא לא ידעה לומר. היא צחצחה את הסיר ושוב היה מחוטא, ושפתה בו מים, ואז נשמע רשרוש, קול חבטה, איזה דבר נפל מן הארובה. היא זקפה את מבטה וראתה ראש כרות מתגלגל על הכירה."

"מה זה היה?"

"זה היה מה שזה: ראש נחבט במטבח."

"מאיפה הוא הגיע?"

"היא לא ידעה לומר. 'זה שום דבר', אמר בעלה, 'תיפטרי ממנו וזהו', כאילו כל יום נופלים ראשים מן הארובה עם ריסים ארוכים ולשון מבצבצת. אז היא זרקה אותו לערמת הזבל בחוץ."

הנערה השתוממה. והזקנה האיצה:

"אבל אז נשמעה דפיקה בדלת. 'את מצפה למישהו?' שאל האישה. 'מי שם?' שאלה האישה. הדלת נפתחה ומי עמד שם, את חושבת? – 'מי שם?' שאל הבעל. הם הביטו כה וכה, מי זה היה את חושבת? – המת, זה שמת אתמול, המת עמד שם, לא כמו רוח רפאים, אלא בשר ודם, המת מהלילה נעץ את מבטו באישה, פתח את עצמות הלסת ואמר: 'מדוע לא הסגרת את הפושעים?'

"פחדתי, השיבה האישה למת, 'פחדתי על חיי.' והזקנה הוסיפה עוד: "אחר-כך הכינה למת ביצה טרופה במחבת המחוטאת והזמינה אותו אל השולחן לסעוד, ושם שאלה את המת מה יש לו לטעון כנגדה ומה יש לו לטעון כנגד עצמו ומה יש לו לטעון כנגד הפושעים במלון הדרכים. והמת הוסיף ואמר (וכאן, הזקנה פתחה את הספר של בלזאק והקריאה ממנו כלשונו): 'אישה, ראית שהורגים אותי ואת שותקת? החזירים אכלו אותי! [...]. מוכרחים להציל אותי' ועוד דיבורים מהסוג הזה. ואז, הפחד של האישה הכפיל את עצמו, לא עוד מן החוק האנושי, אלא כעת גם מן הצדק האלוהי, כלומר מן החובה כלפי המת שאינו מוצא את מקומו בעולם הבא... וכך, בעוד האישה מניעה את ראשה מצד לצד ועיניה ממצמצות, ובעוד היא אומרת לעצמה 'אבוי, אבוי!' – התפרק גופו של המת ונפל מתחת לשולחן, כך שנדרש היה להתכופף ולערום אחת אחת את עצמותיו."

"ההיסטוריה," אמרה ההיסטוריונית הישישה ועצמה את עיניה בריכוז, "את רואה, נערת, כמו גוף עצמות מתפורר מתחת לשולחן. אי אי אי, אולי את מבינה, נדה הזקנה בראשה, "העבר מתדפק על הדלת כמו מת מאתמול. את רואה, נערת, אם לא נותנים עדות, ההיסטוריה מתפוררת במרכז הבית, ומה עדיף? – שהרי גם אם אין סיפור ואין היסטוריה ואין משפט צדק, חוזרים המתים ודורשים את מקומם," אמרה הזקנה ועצרה את עצמה מלמרר בככי.

שירים

אוהד אוחיון

המנון לתלמיד בארון

Mama,
I don't wanna die
I sometimes wish I'd
never been born at all
Queen

שבשבות עיני הבורקות הכו סגורים
כששלחתי מבט אל אזור חלצים.
אל התחום האסור של אותם המורים,
רציתי לבלש מבעד כסות מכנסים -
שהדקו בקפידה בחגורה נרתמת,
אל אגן כה רחב הסגור הרמטית.
ורק עין החתול, עין מטמטמת,
עין של נער נכלם שנפשו הפתטית
חשקה באותו מורה ששערו אדמוני,
שמבעד חלצתו בצבץ שיח כתמתם.
באותו המורה שנראה כאדם קדמוני,
כל השעור זקפה לחצה על מכנס מיתם.
בתם כל שעור לא זכרתי מאום
מן החמר, כי רציתי ללקק את שפתיו,
כשדבר ונשא את דבריו בשצף נאום,
נפשי ההומה החרישה חרוש כל תו.
שבשבות עיני הבורקות בטשו מקנאה,
כשטפח בחבה על גבם של נערים אחרים.
כשקרב אל שלחני מבטי נאחו ביראה,
ערטלתי תשוקה קדחנית פן יחרים.
ויעלו ויצחק וילעג לנער מקצה,
שלמד בשעור שמשכב זכור הוא אסור.
וישלחני לעמד יחידי בזוית הקצה,
לכן כשקרב שרתי בלבב פנימה "חשק סור!"
המורה התמיר החסון שנראה כויקינג,
חזר ואמר את אותם דברי הסתה.

רמח לשונו פעמון הנוקש "גלינג-גלינג"
 נטע בכל תלמיד השחתה ובעתה.
 ובתוך גופי המסרס נזרע חשך וחיל,
 אז הרפנתי מבט שחדל לפנטז.
 על אבר שרחש זומזם בתוך נחיל
 עיני, המורה הזוחל כל גופו ענטז
 משמחה כשבצע טפול שחסל -
 נגיף שאים לחלל ולטמא תורת אלהים.
 מאז מורא גדול בתוכי מתערסל,
 ועיני וחשקי כבר אינם נוהים
 אל עבר אזור חלצים אסור ומגדר.
 מנגנון מבטי ידע לבצע אותה פעלה,
 שאם שמו שמים מבט יתפס כדרדר
 במכנס המורה, - יציבני במרכז לסקילה.
 אז למדתי לשלט בדחף פראי,
 להדף! לסרס! לסכר! לערף!
 ומאז מעולם לא ההנתי להביט בראי
 המורה, אחיות מבט מכוץ סופו לשרף.
 אך מוטב שישרף רק שלא יתמקד
 ללא הרף באבר שקרם ילדים צדיקים.
 נדרתי נדר לא להביט כדי לא להעקד,
 כי גופי ימסר לעפר מנתץ לשברי חלקים.
 בשנות נעורי שבשבות עיני הבורקות הכו סגורים,
 את הנער שהוא שהיה - אני - דאגתי לאלף כעדר שורים.

מטרגדיה לקומדיה

"הילדים נגדי אני איני נגדם"
 אנה הרמן

במטמורפוזת גילי השלוש עשרה,
 כבר אז נחשבתני לנער ביזארי.
 חופן את היותו בתוך מכרה
 הסולו, מוקע מן הצד הפופולרי.

בימי קדם של גיל ההתבגרות,
 עודי לפות במלתעות תסבכת.

ראשית נכבשתי בעבותות זרות,
הם לא חמלו על כסות הנפת.

וכבר מיד פצחו ביעף במרד!
לזרע חת ורתע ביד עוזו!
כוחם הרם היה בגוף כגרד -
עוית; שאשקל את צעדי לזו.

הנערים צידו בארטילריה,
כלם היו נגדי אני אני נגדם.
שעט בי חלי קשה מן המלריה,
זחל מלנכוליה בלתי נגדם.

שקעתי ככדור זָהב במצולות - - -
אגם שכל נוזליו תרככת יאוש.
נושק לקרקעית מבלי להשלות.
מטל על שפת תחתית באוש.

פחדתי לשוב אל בית הספר,
אל הכתה שהיתה לכיבר.
כי אחר כך שבתי לביתי חגר,
גדוש בפחד בלתי מדבר.

ואמי לא הבחינה בחלי המדמה,
שזיפתי בקול רפה ורדיופוני.
תחת מוך סמיך בכיי היה הומה,
צולף כמו מלקוש מריר ועצבני.

בנעורי הייתי לפתית של שלג,
מפקר אל קרני חמת הנערים.
כלי נמס כלי נהר נגרש גואה
של דם ובכי, עקור מחסם סכרים.

שנות נעורי היו לאפוקליפסה,
שנות נעורי שהו במחוז טרגדיה.
אך מן ההווה אני נחלץ מאליפסת
הכאב, ומחזה בגרותי הופך קומדיה.

צחוקו הצורני של יהושע המורה
 עדין מהביל בי וקיומו עודו רותח.
 בשעורים קולו המקניט היה זורה,
 בעתה בנפשי כשלעג לקולי הרך.
 וכשחקה את ההגיה שלי בטון דקיק,
 ואת מבע פני המביש והמסגיר
 נהר מלים חוצב בקע בנפשי נקיק,
 וחרט בצרימה על לוחה עלבונות בגיר.
 יהושע המורה היה עצום ורופס,
 הוא לא נזקק לזוג רגליו בכדי לרמס.
 ואפלו כשפרץ ממני נהי לא התרפס,
 כי אם להפך ועמו המשיך לתסס.
 עלי, נער עדין מראה עם קול בלתי מפתח,
 שיסודות נפשו היו גרומים כקנוקנת.
 צחוקו הצורמני וקולו המקניט הנאלח,
 נתקע בכברת נפשי שאיננה מרוקנת
 את כל הפחי שיצק אליה בגלום עלבון,
 וכך הכל נתקע והיה למנגנון רפלקס
 אצור, והרקב המתגודד רקם צער ועצבון,
 עד שחסן נפשי נתץ מחמת אותו קומפלקס.
 צחוקו המר נכרך בבגרותי והשתרג כקיסוס,
 קולו המקניט והנשנה רק בתם שעור הועם.
 ונפשי הנקובה על סף כמישה חדלה לגסס.
 קיומו המר בשנות נעורי גדע את נצן הנעם
 ובמקומו שגשג סיפן חותך וחד כאבן צור,
 קיומו וצחוקו וועמו, הכל, עדין בתוכי אצור.

שמועה

אותה שמועה עדין מצליפה בפרגול,
 מתהדקת סביב נפשי כרדיד עגל.
 אותה שמועה שהנצה ופרחה,
 והותירה סימני קלמה כמו פריחה -
 בעור פריך ודק של קרום הנפש.
 שרעל בה געש ופכה גלי רפש.

אותה שמועה וסטיגמה שטפלו
 אל מצחי השזור פרחי סיפן שלא נבלו.
 וכך מכל זווית ננעץ נעוץ בי צחוק,
 והשלקו גם חפצים וחצי רק.
 מתוך פיהם של נערים שהגה רכיל,
 שמועה שהעמיקה יסודות ובנתה נחיל
 הומה, רוחש ומזמזם באמצע גופי,
 והשאון שלא חדל כמעט הובילני אל סופי.
 בשל אותה שמועה בשל אותו פלחן,
 שאישיותי נעקדה ועמדה למבחן.
 צחוקם החד הסיפני כבש והתבצר,
 אינו חדל לשקט כמו צרצר צרצר.
 אימת הנערים הסתה את פי עטוי הרסן,
 אימת הנערים היתה לחלי בלתי מתחסן.
 בתוך גופי הנערי שלבו בתק מתאר רענן,
 לבי הולט ושט בעבותות נפח שחר ענן.
 ובאותו העת נגז ממני שמי שהחלף
 בגנוי – בשם חכה עכור, נואל, ומטנף.
 וגם עכשו מפסע זמן ארץ משנות נעורי,
 אותה שמועה הולמת עד בלי די.
 אותה שמועה שעדין צולפת בפרגול –
 באותו סימן שלא דהה – סימן כלמה סגל.

יחידי מול הרוב

הוא עמד במרכזו של זירת קולוסיאום,
 בלי שריון, בלי סוס ובלי נשק.
 מול צבא נערים דורסני וזעום,
 פקעתו מפכה רעב גרגן וחשק – – –
 לתקף! לדרס! ללעג! ולמעך!
 נער קטן כפסיק, שברירי ונכלם,
 חבטות המקל לא היו רכות כמוך
 כסת, אלא ברק הצולף על חוף ים
 הוא עמד במרכזו בעת שהתחשרו מסביב
 קבוצה מלגלגת צוחקה למראה –
 נער שנפשו טרם פגשה בעונת האביב,
 נער הלום וחכול – – – שגופו הרזה

נכנע ונשמט על אספלט המגרש,
 בשל חבטות מתמשכות של מקל.
 נער מוקע שמן הכתה גרש
 ללא הפוגה, ובלבו לא קנן נקל.
 שם במרכז הזירה יחידי מול הרב,
 פלל לישועה כמו נס פך השמן.
 מול גודד נערים שלא חדל לארב,
 עמד ציתני, ממשמע כאומר אמן,
 כלומר מהנהן לחיוב רק בכדי
 להנשע מן הקרב שאין לו סיוע.
 הוא ינק חלב של מורא משדי
 נערים בגירים שהיו כל אימת האיום,
 שאפף מעליו כרקיע שחר ודלוק.
 כרקיע מגיר ויורק להבת אש,
 מפי נערים שנפשם נגדשה בספוק,
 הם רצו לראותו בגסיסה מתאש.
 לנכח איום שאין לו סגירת שערים,
 לנכח איום מטרלל ובלתי מתכלה.
 לנכח איום של צבא רב נערים,
 סביב נער אחד קטן שחוח־רזה.
 ששקה בו יאוש עד קץ הבגרות,
 אפלו היום פחד לוחך בהלם שרירות.

שיעור מתמטיקה באוגנדה מיה סביר

בכל בתי הספר שבהם למדתי (שבעה, סיפור ארוך) היה מרחק בין מה שהתרחש בכיתה ובין מה שהתרחש בראשי. אני לא בטוחה שהמורים יסכימו איתי, אבל המרחק הזה היה חבל ההצלה שלי. הוא אפשר לי, לפחות בחלק מהזמן, לשבת בכיתה ולא לשוטט בחוץ. בשיעור מתמטיקה היה המרחק הזה גדול במיוחד. את הפעולות המתמטיות דווקא חיבבתי, הן היו בעיניי משחקיות וגמישות כמו סימני פיסוק, אבל להחיל אותן על מספרים ועל צורות גיאומטריות נראה לי בזבוז נוראי. לחפוף משולשים היה בסדר. אפילו נחמד במידה. אבל לחפוף בין הענן שקרץ אליי מבעד לחלון ובין תלתלי ראשה הכבשתיים של הילדה שישבה בשולחן לפניי, כאן כבר היה מספיק חומר בשביל לעבוד איתו; מספר כלשהו ועוד מספר כלשהו נתן בסך הכול מספר כלשהו אחר, אבל התרגיל שעניין אותי נראה כך: המורה למתמטיקה ועוד ימי הביניים (השיעור שלפני היה כפי הנראה היסטוריה), זה כבר היה מלהיב. על ראש המורה התגלגלה פתאום כנקניקיה צמה עבותה והיא לבשה שמלה ארוכה עם מחשוף נהדר והטתה את אוזנה לשמוע את צהלת הסוס של האביר שלה (הסכום שיצא בתרגיל הזה היה, כך נראה, אצולה).

גם היום אני ממשיכה לחשב חישובים מסוג זה. הנה למשל שאלה שאני שואלת את עצמי מאז ביקרתי בבית ספר אחד באוגנדה: ילד שלומד במערכת החינוך הישראלית פחות אותה מערכת ועוד מערכת חינוך אחרת, אוגנדית. מה מתקבל? האם זאת משוואה שבה המערכת הישראלית והמערכת האוגנדית מבטלות זו את זו ומה שמתקבל זה הילד כפי שהוא, ללא כל השפעה בית ספרית? נראה שלא. או שאולי גם אחרי החסרת מערכת החינוך הישראלית נותר בילד משהו ממנה, נותר בו גם כשהוא כבר נתון במערכת החינוך האוגנדית, ואולי ברישום הזה שנותר בילד יש משהו עמוק שאפשר להגיד על מערכת החינוך הישראלית?

עבדתי עם ובכתי ספר בדרום אפריקה, רואנדה, קונגו (הרפובליקה של), אתיופיה, אוגנדה וקניה. הם שונים מאוד ממה שרובנו מדמיינים כשאנחנו חושבים "בית ספר". הילדים תמיד בתלבושות אחידות שנבדלות רק בדרגות בהן הבגדים קרועים ובלויים; העירוב הגילי, שמוכתב על ידי העוני, כלומר מתי יכולים או לא יכולים להגיע הילדים לבית ספר, ניכר; יש לוח וגיר, והכיסאות והשולחנות העשויים עץ משרים אווירה ספק בית ספרית ספק כנסייתית; באין חשמל, מידת התאורה תלויה במזג האוויר. כשיורד גשם, יושבים בחושך. במקומות מרוחקים מעט יותר טיפות הגשם מסמנות את סוף יום הלימודים, כי מייד אחריהן מגיעות הצפות הדרכים

הלא סלולות ברובן; הילדים שקטים. המורה לא מרים את הקול. כשמישהו מבקש לענות על שאלה, הוא מצביע, מקבל רשות, נעמד, מדבר בקצרה ואז חוזר לשבת; ואולם אם לחזור לפעולות המתמטיות, יש מכנה משותף לכל בתי הספר, גם בעניים ובנידחים שבמקומות: יש ילדים וילדות, ויש מבוגר שמבקש להעביר להם דבר מה.

ואולם בבית ספר אחר בקמפלה פגשתי נתחים – קרעים אולי – ממערכת החינוך הישראלית, כלומר את אותו הדבר שמתקבל מהילד וההפחתה וההוספה. איזו תמצית אולי.

בארבע לפנות בוקר הילדים כבר מנקים – את חדרי השינה, שבהם הם ישנים במיטות קומתיים מברזל. המרווח בין מיטה למיטה מאפשר רק מעבר דחוק ביניהן אבל מהצד השני, חשבת, הילדים יכולים להחזיק ידיים בשכבם במיטה, לנחם זה את זה; ואת השירותים (בול פגיעה) ואת המקלחות ואת המסדרונות ואת כיתות הלימוד. בשבע אוכלים משהו דל ואחיד. בשמונה, והם כבר ערים ופעילים ארבע שעות, מתחיל יום הלימודים.

בית הספר הזה הוא מוסד פרטי. הילדים שלומדים בו הם בני מזל. מזל, כידוע, הוא עניין יחסי. בינות הילדים האוגנדים בני המזל לומדים כאן גם "ילדים ישראלים", כך הם מכונים בפי הצוות והתלמידים והתואר אינו נאמר כמחמאה, בין השאר כי "הילדים הישראלים" אינם תופסים עצמם כבני מזל ואומללותם נתפסת בידי הילדים המקומיים והמורים כהתרסה. אלה בני ובנות מבקשי מקלט מדרום סודן ומקונגו שמדינת ישראל גירשה בתואנה שאין סכנה לחייהם שם. עמותת Come True חילצה אותם מהעדר הסכנה שכמעט הביאה למותם ושיכנה אותם בפנימייה הזאת (ואחרות) בקמפלה. חלפו חמש שנים – נצח במונחי ילדות – מאז נתלשו הילדים מישראל מולדתם, מביתם וממערכת החינוך, שלא נעמדה על רגליה ולא השביתה את עצמה כדי למנוע את הגירוש, והילדים אינם מאוקלמים בסביבתם החדשה. החישובים שביקשו להיחשב בראשי כבר היו מסובכים: מי מילדי פחות יקיצת בוקר רכה ועוד עבודות ניקיון בריבוע כפול ארוחה שמורכבת מפּלֶנְטֶן אפרפר, התוצאה שהתקבלה הייתה Error, כמו שקורה כשמבקשים ממחשבון לחשב 70 עצרת. בכל מקרה, התוצאה לא הייתה התאקלמות.

"כשהם הגיעו הייתי בטוח שהם ימותו מרעב," אמר לי המנהל, איש מרשים שדיבורו עיצורי ופניו הילדיים חמורי סבר. "הם אמרו שהאוכל לא טעים להם ופשוט לא הסכימו לאכול. הם גם לא הסכימו לישון עם כילות כמו שאר הילדים. הסברתי להם שלרוב הילדים באוגנדה אין ארוחות כל יום ואין כילות נגד יתושים,

אבל זה לא עזר. שוב ושוב הם חלו במלריה. אני חושב שהם חשבו שאם הם יחלו, ישראל תרחם עליהם ותיקח אותם בחזרה. "רפרוף של רוך חלף בפניו כשתיאר את מצוקתם, אבל הוא מיהר לחזור לנושא שעל הפרק: בחינת הסתגלותם של הילדים בבית הספר שלו. "הילדים הישראלים מדברים בקול רם, תמיד, לא משנה מה הם אומרים. והם מתלבשים ברישול. תמיד חולצה יוצאת מהמכנסיים והגרביים לא מתוחים."

"הם עצלנים," הוסיפה אם הבית, המבוגרת מבין אנשי הצוות שהנימה שהתלוותה לדבריה הייתה של: עד שהגיעו הילדים הישראלים חשבתי שכבר ראיתי הכול. "הם לא מבינים שזה התפקיד שלהם לקום בבוקר ולנקות לפני הלימודים כמו כולם. הם מתנהגים כאילו הכול מגיע להם."

המנהל הנהן בהסכמה. "הם מפקפקים בסמכות," סיכם והדברים נמסרו כאבחנה שיש לה רק מאפיינים שליליים.

המורה עזיזה, צעירה רצינית ומוקפדת שענייה עמוקות ונרגשות, שיתפה שהנוכחות של הילדים הישראלים בכיתה הייתה עבודה כה מערערת עד שחשבה להחליף מקצוע. "הרגשתי שאני לא טובה בלהיות מורה. הרגשתי שאני שקופה. אני לא יודעת מאיפה להתחיל להסביר. אני מדברת אל הכיתה ובזמן שאני מדברת ילדה קולעת צמה לחברה שלה וילד קם, בלי רשות, סתם כי הוא רוצה לקום. והם כל הזמן מדברים." היא דיברה בשקט. לא היו סימני קריאה בדבריה אבל נדמה היה שמבחינתה הם לא נדרשים שכן די בתיאוריה כדי שחומרת המצב תעבור.

האווירה בחדר נעשתה מעיקה. ניכר היה שהצוות הרגיש אי נוחות על שכן הוא מבקר את הילדים האלה שהיו, מבחינתם, בני ארצי ותרבותי אף שארצי הקיאה אותם מתוכה ותרבותי נסגרה בפניהם כפרח אל־תיגע־י.

"אבל את יודעת," עזיזה אמרה כעבור כמה רגעים שקטים בניסיון לרכך, "הילדים האלה, אין בעיה שהם לא יכולים לפתור." היא חייכה חיוך מבויש, סקרן. "והם דואגים אחד לשני. כל הזמן העיניים שלהם אחד על השני, שומרים ששום דבר לא יקרה לחברים שלהם. והם אומנם חצופים, מאוד חצופים, אבל אני רואה שהם לא רעים. לפני כמה ימים למשל, אחד הבנים ראה שהחבר שלו התנהג מאוד לא יפה בשיעור. בסוף היום הוא בא אליי ואמר: אל תיקחי ללב, זה לא מכוון אלייך. זה הטבע שלו. הוא היה ככה גם בישראל."

האווירה נעשתה נינוחה יותר. המנהל, שרצה להוסיף משהו חיובי משלו, סיפר שכשהגיעו הילדים ביקש מהם להפסיק לשמוע מוזיקה ישראלית ולדבר ביניהם בעברית, אבל שעם הזמן ויתר על הדרישה. "חייבים להשאיר להם משהו," אמר ברוך.

"אני יכול לשאול אותך שאלה?" ביקש לפני שנפרדנו. עמדנו ליד שער הכניסה הגדול והחורק והוא הרצין כמי שמנסה לנסח את השאלה כך שתצליל להקיף את מלוא מורכבות הסוגיה: "זה נכון שבישראל אתם עושים הכול במקום הילדים? באמת אתם לא מצפים מהם לכלום?"

בית ספר עודד מנדה-לוי

שורות הפתיחה בחיבור שכתבתי עם סיום בית הספר היסודי לא היו שלי. שנים שכנעתי את עצמי שצריך לדעת מה להעתיק וממי לגנוב שורות. לא פעם העתקתי במבצנים דווקא כי ידעתי את החומר. אני זוכר לפי הסדר את שמות המחנכות והמחנך שהיו לי בכל שנים עשרה שנות הלימוד. למחנך קראו שלמה לימון והוא היה מורה צעיר ומשופם לביולוגיה. הוא לימד גם את אחד הבנים שלי כשכבר היה מורה ותיק ומשופם לביולוגיה. הובלה ומאזן מים בצמח מעולם לא עניינו אותי. לתלמידים טובים קל להעתיק, המורים לא חושדים בהם. השיטה שאימצתי לעצמי הייתה להכניס דף כתוב מתחת לעטיפת ניילון של מחברת, ששימשה מצע נוח ומותר לכתיבה. לפעמים הכנסתי דפים משני צידי המחברת. גרתי קרוב לבית הספר היסודי. פעם עברתי בריצה מהירה את המרחק מהבית לבית הספר בארבעים שניות. בראשית שנות השבעים התנועה בכבישים שליד הבית הייתה דלילה יותר. באחד הרחובות הסמוכים לבית הספר שיחקנו "פינות" באמצע היום. בדרך מהבית לבית הספר חלפתי, בין היתר, על פני בית מרקחת שהיה בפינת תרס"ט 17 ודיזנגוף 71 (היום יש שם חנות משקפיים). העובדה הזאת הדהימה אותי בילדותי. לימים חשבתי שהפינה הזאת היא ה־Nexus of the universe שלי. מעבר לכביש הייתה המרפסת שזכתה בכל ימי העצמאות בתואר המרפסת היפה ביותר. מי גר שם היום? פעם ראיתי את המחנכת לאה אילני בתוך מכונת פיאט 127 צהובה, מחכה ברמזור שליד בית המרקחת, ולא הפסקתי לצחוק. למחרת בבוקר היא שאלה אותי בבית הספר למה צחקתי עליה. בדרך לבית הספר היו גם חנות מכולת עם מדרגות, חצר עם חמציצים, וחנות שבה קנינו תלבושת אחידה וסמל רקום של בית ספר (באותו בניין, בשמריהו לוי 8, גר המשורר אברהם ברוידס. פעם כשחזרתי מבית הספר עם כדורגל בין מותן לזרוע, הוא קרא לי וביקש שאשמור לרגע על שני סלי שוק מלאים ספרים. כשדיבר אליי כל הזמן הקפצתי את הכדור שהרעיש עולמות). מול בית הספר היה ילד קטן שתמיד קרא לי "אודס" (תיקנתי אותו, "עודד", "עודד", עד שכבר לא היה לי אכפת). אני זוכר את שורות הפתיחה שהעתקתי מחיבור של ילדה אחרת, גדולה ממני בכמה שנים. החיבור שלה התפרסם בעיתון בית הספר "ניב הכרמל". אמא שלי שמרה את כל העיתונים שהופיעו בשנות הלימוד של אחי ושלי. החיבור של הילדה שאני זוכר את שמה (למשפחה שלה היה בית חרושת לסוכריות) וגם החיבור שלי התפרסמו באותו עיתון בהפרש של כמה שנים. היא גרה ברחוב מקביל לשלי. פעם לרחוב הוברמן קראו תרס"ט ב'. המשפטים הגנובים היו: "גדר ברזל חלודה, בניין גדול ומפחיד, כך קיבל אותי בית הספר. ילד עם ילקוט ריק מספרים ומלא בשאיפות (לימים כתבתי באיזה ספר שלי "אין נוטל אלא מי שיש לו כוח ליטול"). את החיבור עם השורות הגנובות קראתי בפני כל בית

הספר, תלמידי עבר ואורחים. היא לא הייתה שם כדי לצעוק בפני כולם: "אני כתבתי את זה". בחטיבת הביניים היו מבחנים בחיבור. כתבתי סיפורים קצרים, שהמורה קראה להם "פיליטונים". לא ידעתי אם לראות בזה מחמאה או סוג מעודן של ביקורת. הבן של המורה היה לימים מפקד כוחות הנ"מ. פעם ראיתי אותה בטלוויזיה אחרי שפורץ התקיף אותה באכזריות בביתה. בבית הספר היו שתי חצרות, "החצר הגדולה" שהייתה קרובה לרחובות ספיר ושפירא, ו"החצר הקטנה" שפנתה אל רחוב הנביאים. אני זוכר מפקד בוקר ופרק תהילים בחצר הגדולה. בתיכון, החצר הייתה ברובה מגרש כדורגל ישן ושלושה מגרשי כדורסל מרוצפים. בימי שישי, בשעות הצהריים המאוחרות, מגרש הספורט הישן של תיכון עירוני א' החל להתמלא בגברים שטלטלו כרס גדולה, רצו באיטיות כמו בהילוך חוזר של "משחק השבוע", ומדי פעם שילחו איזו פצצה אל קורת השער. ניסיון לקלוע לסל כשהכדור היה בצד השני של המגרש היה מלווה בדחיפות וצעקות. "עוף מפה ילד" הייתה קריאה שחזרה על עצמה כל השנים. פעם, אחד מהם תפס את החזה באמצע המגרש ונפל. לא ראיתי אותו עוד. בימי שישי, באולם הספורט של בית הספר היסודי הקרינו סרט קולנוע שעלה שישים אגורות. כשהסרט הסתיים (מערבון בדרך כלל) היה עדיין אור יום. המון ילדים נדחקו ביציאה מהאולם. תמיד שאלתי מה עושים פה כולם? הם לא היו בתסריט. בחזה מנופח שילחתי מבט קשוח אל נקודה סמויה בחלל. זו הייתה תחושה של ניתוק בזמן עם הקאובויים של בית הספר. את מסררת הקולנוע הפעיל אברהם המורה להתעמלות. כשהייתי שוער במגרש האספלט של בית הספר זינקתי פעם לכדור, אפשר היה לשמוע את קול חבטת הגוף עד הצריפים של שכונת נורדייה. חוה, סגנית המנהל, עברה ליד השער בדיוק כשזינקתי, היא אמרה: "אתה תמות". היא אמרה את הדברים באינטונציה פסקנית, לא בחשש, כאילו ידעה. אני יודע שהזיכרונות נדחקים אלה באלה ללא היררכיה, ואירועים קטנים, בלתי נחשבים, לכאורה, תופסים את פני הזיכרון. אני לא זוכר כמעט דבר מחומר הלימוד. ד"ר בארי, המורה לתנ"ך בחטיבת הביניים, סיפר לנו על פרקטיקה קדומה של סתימת חורים בגולגולת באמצעות חתיכות של לחם שהורטב מעט כדי לשמור על גמישות. בכיתה ז' למדנו אצלו את יונה פרק א' בע"פ. עשיתי בזה שימוש רב בימי חיי. ימי פורים היו המשמחים ביותר. אני זוכר למה התחפשתי לאורך השנים: רב חובל, פופאי, רובין הוד וצייר. העובד של בית הספר (או קראו לתפקיד "שרת") גר עם אשתו בבניין הקטן בתוך בית הספר, מעל אולם ההתעמלות. פעם נשלחתי לקרוא לו, וראיתי את אשתו בוחשת בסירים. אהבתי את שיעורי התזונה במסעדה של בית הספר בקומה העליונה של הבניין הגדול. כל יום תלמיד מכל כיתה הגיע לתורנות מטבח. כל השנים עשיתי רק תורנות אחת, שהשתתף בה גם ארוז טל שהיה גדול ממני בשנתיים. הוא בדיוק חזר עם הוריו משליחות בצרפת והביא אתו לשיעור תזונה מחברת צבעונית, שזוהרה אל מול המחברות החומות של "דפתר" או "דפרון" (40 דף, בגודל 148x210 מ"מ, נייר נטול עץ). אני זוכר שבאותו יום התפריט שהוגש לילדים שנרשמו למסעדה היה: חצי ביצה עם מיונז, מרק גריסים, פתיתים ועוד משהו (המסעדה הייתה

צמחונית). אני זוכר את השכנה שגרה בבניין הצמוד לבית הספר. פעם, בדיוק לאחר שהבקעתי שער היא החלה לחבוט בשטיח עם מחבט שטחים עשוי עץ. זה הרגיש כמו מחווה של עידוד. הפעם הראשונה ששמעתי על דוד פוגל הייתה בכיתה י"א בשיעור ספרות עם המורה פועה בר-ניר. כשקראנו: "על שפת הכרך אשבה/ עייף אשבה", אמרתי לאבי זילברמינץ שישב לידי: "אני לא מאמין, מה זה?" אבל הוא לא הגיב ורק המשיך לפרוט באצבעותיו בגיטרה דמיונית. זו הייתה הגיטרה של ג'ימי פייג'. פעם שני בנים בשם יוסי, שלמדו בכיתות מקבילות, הלכו מכות. כשכולם צעקו ועודדו: "יוסי, יוסי", חשבתי ביני לבין עצמי שיש כאן בעיה. במשך כמה שנים הייתי הכי חזק בכיתה. באחד משיעורי חשבון בכיתה א' כשהמורה בחנה אותי, שאלתי אותה באיזה בסיס היא רוצה את התשובה. היא לא הייתה בטוחה שהבינה את השאלה וקראה לאחת המורות הוותיקות שהחלה לבחון אותי. הן התלחשו מעט. הייתי מאוהב בילדה שעזבה בסוף כיתה ב'. לא שמעתי ממנה דבר עד לפני מספר שנים. היא לא זכרה אותי. הייתי מאוהב עוד פעמיים. קינאתי בילדים שהייתה להם חולצת בית ספר עם כותפות. המורה למוזיקה, מר חסון, העיף אותי מהכיתה כי דיברתי. הוא חיקה בפני כל הכיתה את צורת ההליכה שלי (גררתי רגליים באדישות). בבית אמא אמרה לי, "אבל הוא בולגרי, איך הוא יכול?" בשיעורי ציור לא אהבתי שגברת שפרונג נתנה לנו לצייר "ציור חופשי". אילנה, חברתה הטובה של אמא שלי (נודע לי לפני מספר שנים מתוך ספרו של חברי עידן צבעוני, שהיא דודה שלו), עזרה לי באחד הציורים. היא הייתה ציירת ותלמידה של צבי שור. היא אמרה לי: "צייר איך שאתה רוצה. זה לא משנה". למחנכת בשנתיים האחרונות של התיכון היה שם של שחקנית ידועה. אני זוכר משחק עם מטבע שהותז באצבע על פני ברזיית שיש חלקה. אני יודע איפה היה ממוקם בדיוק שוק הגוגואים בבית הספר. כשלמדתי ספרות בתיכון קראתי ביוזמתי בספריית "בית אריאלה" מאמרים של דן מירון, דן פגיס והלל ברזל. המורה לערבית, אברהם לביא, נתן שיעורים פרטיים למנחם בגין, שרצה לעשות קצת רושם על סאדאת. לביא היה קצר רוח, ותמיד דמיינתי איך הוא צועק על ראש הממשלה "טקט עינק בטקקה", שיתפוצצו לך העיניים ברעש, ואת בגין חוזר על המשפט במבטא רוסי. אני זוכר לילות ללא שינה לפני שיעורי אנגלית עם אווה מיר. אני זוכר לילות ללא שינה מפחד שיגלו שגנבתי שורות מהילדה מבית החרושת לסוכריות.

בית ספרי הישן אריאלה גולדמינץ

לבית ספרי הישן הגעתי בתחילת השליש השני של כיתה א'. משפחתנו הטילה אז עוגן בחיפה לאחר שאבי החל לעבוד באחת מאוניות הנוסעים של "צים". התמונה הראשונה שזכורה לי, היא זו של השוקת העגולה שהייתה בנויה במפלס התחתון של החצר הגדולה וששימשה אבן שואבת לכל התלמידים. תמיד היו מתקבצים סביבה לשתות מהמים שבימים ההם היו עדיין חפים מסינונים ותוספים. ואולי נכון יותר לספר זאת כך: התמונה הראשונה שזכורה לי היא איך, ביומי הראשון, בעודי מטה את ראשי אל עבר קילוח המים הדק, הכול נשקף אליי דרכו מקפץ בורם. הכניסה לבית הספר עם שלט שנשא את שמו של איש נכבד מאוד, הילדים האחרים, מורה שעמדה שם, סמלה של העיר על סירת המפרש הנאה המשולבת בו. וכשראיתי אותם כך, יוצאים במחול מהפנט, מערבות של קווי מתאר וצבעים, פושטים ולובשים צורה, ידעתי שהכול יהיה בסדר.

והיה.

זאת למרות שילקוטי העור שלנו היו כבדים מאוד והאבזמים שלהם כבדים גם הם ומגושמים ולמרות שלעתים היינו אכזריים אלה לאלה.

הייתי ילדה רזה, בהירת עור ושחורת שיער ואהבתי ללמוד. אל השפה העברית הגרתי זמן לא ארוך לפני כן חרף העובדה שנולדתי בארץ. בשנותיי הראשונות בבית הספר ניסיתי מאוד להיפטר מהמבטא הזר שדבק בי באופן לא חוקי. הרבה זמן לקח ל"ריש" שלי להתגלגל ממני והלאה שלא על מנת לשוב. מעולם לא הוכתרתי מלכת הכיתה ואפילו חלק מהפמליה לא שימשתי. אולי רק לתקופה קצרה, מייד כשנבחרתי לוועד הכיתה על קוצו של קול. אבל היו לי העניינים שלי ואהבתי להסתובב בהפסקות בין חצרות בית הספר.

*

לא"ג חברתי ולי, שגם נהייתי א"ג ברבות השנים והתהפוכות, היו שמות חיבה מומצאים, שמות שאני אומרת אותם עכשיו לעצמי בלב. והיו גם סיפורים שכתבנו כדי להקריא זו לזו בהפסקות. עשינו זאת מאחורי השיח הגדול בחצר הבינונית. הסיפורים היו רומנטיים ובכולם כיכב זוג אוהבים ולדאבון או לשמחת הלב גם המחלה היאה ביותר לסוגה: השחפת. היו לנו המון דרכים להרוג את הגיבורה היפה והטובה שלנו משחפת. טרם לכתה היא זכתה מאיתנו לשעות רבות של חסד יחד עם האהוב שלה, יפה התואר, שהיה מבוסס על שחקן אמיתי. הם נהגו להיפגש בשעות

הערב, על ספסלים שונים בחוצות העיר, ושמי הסיפור היו נצבעים אט אט בצבעי השמש השוקעת, שקיעה שסימלה גם את תחילתו של הסוף המר-מתוק. ולמרות העיסוק המרוכז באהבה, הטראגיות שספג יחד עימה לא היטיבה עם השיח שבשלב מסוים החל להתייבש ולדעוך עד שחדל לשמש מסתור ואט אט מצאנו עצמנו יוצאות לאור, נאלצות לגלות לחצר האחורית.

*

החצר האחורית של בית ספרי הישן דווקא עלתה כפורחת. שם היו שיעורי החקלאות המעשית שלנו. לפני או אחרי כל שיעור כזה, היה לנו אחד עיוני בחדר הכיתה. אני זוכרת את המורה בתייה, עורה ושערה צחיחים מעבודת השדה, עומדת ליד הלוח, מתחלקת איתנו בהברות מהן מורכב כל ירק וירק.

בתייה: "עֲגָב"

"גִּיה" היינו עונים במקהלה, יכולים כמעט לחוש את טעמה על קצה הלשון.

"מלפ"

"פון"

ושאר ירקות.

כמה שנים אחר כך (כשנעמדנו על קצות האצבעות, נמתחנו מעט ורצינו הרבה, כבר אפשר היה לגעת בקצהו התחתון של גיל ההתבגרות שבימים ההם נטה להתממה), הופקד בידינו גידולם של דברים מסובכים יותר. נלקחנו, ילדי העיר וההר, פעם בשבועיים, לעבוד בערוגות החסה של "כפר גלים". היינו חופרים, מתחחים ומשדלים את האדמה בעזרת מעדר, טורייה וקלשון. וכמה שהפכנו בה, עמדה זו בסירובה העיקש להעלות אל פניה תשובות, רמזים או תחזיות ונאלצנו לסמוך על גילוי ליבם החלקי של המבוגרים או להמשיך ולהמתין עד שנגדל עוד. אפילו בדיר עבדנו. זכור לי שיצאתי עם עדר עיזים קטן למרעה ושברחה לי עז אחת לאלף עזאזלים. ניסיתי לרדוף אחריה אבל היא הייתה חתיכת עז זריזה ועזת נפש במיוחד. אולי נמצאה בסוף ואולי לא, אבל מזיכרוני היא לא ברחה יותר. להפך. גם בחסה לא נגעתי שנים מאז.

(בגינתנו בכרמל אני מתמידה בניסיונותי לגדל פרחים ועשבי תבלין ונכשלת פעם אחר פעם, כישלון שאולי ניטע כבר אז. רק הצמחים העקשים ביותר שורדים אצלי ועולה על כולם מה שאיננו אלא קוץ פרא ענק, חורץ עלווה ירוקה, מפוארת, לי ולשרידי הצמחים הכמושים שסביבו).

*

למכון הביולוגי שבמתחם גן החיות (ציוצים, יללות, צווחות ושאגות), היינו מגיעים כדי ללמוד כימיה. המעבדה שלנו הייתה צמודה לחדר מלא בצנצות ענק עכורות בהן שומרו עוברי בעלי חיים שהפורמלין אפשר להם סוג של המשך קיום. היינו עורכים ניסויים עם המורה שהייתה גם במאית ההצגות שלנו. שמה היה חנה ואת קודקודה הקיפה צמה כהילת שרף. כל יום במעבדה היה מועד לדרמה מזן דליפה או פיצוץ שאומנם התרחשו ואף יותר מפעם אחת, אך בעזרת השם וההקפדה על החוקים המדעיים מעולם לא אירע דבר מעין זה במשמרת שלנו. זכורים לי ריחות הכוהל והגופרית וגם המשפט שהייתי אמורה לדקלם בהצגה על שירת דבורה, בקול שאינו קולי ובפאתוס המתבקש:

”מים ביקש, חלב נתנה, בספל אדירים הקריבה חמאה”

המים שביקש סיסרא הרדוף והצמא מיעל הפכו לחלב ולחמאה. החי בגן נכרך בחומר, המדע בתורה, חומרי המעבדה התערבלו או נטמעו אלה באלה, יוצרים תרכובת חדשה של זיכרונות.

*

המורה אלישבע רשמה בוקר אחד את התאריך על הלוח 5.6.67.

החמישה ביוני אלף תשע מאות שישים ושבע.

בעודה עושה זאת, היא אמרה לנו שלעולם לא נשכח את התאריך הזה, אולי רק כשנהיה זקנים מאוד ונשכח הכול. באותו יום תמה ההמתנה הארוכה. מזה מספר שבועות עסקנו במילוי שקי חול ועמדנו ברחובות מאחורי דלפקים מאולתרים שהקמנו, מוכרים כוסות של מיץ פטל לעוברים ולשבים כדי שישתו וכדי שהצבא יוכל להיעזר בהכנסות שנעביר לו למימון רכישת מטוסי פאנטום. יריעות כהות האפילו על חלונות חיינו ואפילו נקודות האור נצבעו שחור.

היינו קשובים לרדיו. שמרנו על המורל ועל הגחלת. החזקנו אצבעות, בין היתר לרבין שנאצר חיכה לו רק כדי ליפול במלכודת של עצמו. התאהבנו בירושלים ויכולנו אפילו להאמין שהיא עשויה כולה זהב.

והנה, באמת, לא רק ירושלים, הכול הפך זהב. חיש קל אלכום ניצחון כפול החל מסתובב בבתים שלנו והיינו גאים בו ובפטיפון החדש וגם בפאנטומים שאיכשהו הצבא הצליח לרכוש למרות שלא היה עבורם מספיק מיץ פטל מרוכז בכל העולם. נסענו לטייל בעיר העתיקה, בחברון וביריחו, מפנים גבות צעירים, גמישים עדיין, לרוחות הרפאים של העתיד, אלו של המלחמות שעוד תגענה ושארבו כבר בין צמרות עצי האורן, מניעות את ענפיהם יחד עם הרוח הקלה של תחילת הקיץ.

*

בשיעור מלאכה הופרדנו על בסיס מין, הבנים לנגרות והבנות למלאכת יד. היינו נערות צעירות, ישבנו בחדר המיועד לכך, רקמנו ותפרנו ותוך כדי כך שרנו שירי געגועים למה שעוד טרם קרה. אני זוכרת תכים מכליבים ותכים נסתרים יחד עם כל ה"תשמע קולי רחוקי שלי?" שנהגנו לשיר בשני קולות, חיצוני ופנימי, שאלה-כמיהה שנתפרה גם היא לתוך תיק הבד או נרקמה לתוך דוגמת החולצה.

*

כמו חצרות הענק שהקיפו פעם את הבתים, גם חצרות בית ספרי הישן שימשו כר נרחב למשחקינו. חמש אבנים, גומי, קלאס וחבל, "עמודו", "שלום אדוני המלך", "תופסת" ו"מחבואים".

"שלום אדוני המלך"

"שלום בניי היקרים. איפה הייתם ומה עשיתם?"

"היינו בעולם ועשינו ככה:

גדלנו (במידת ההיגיון)

בגרנו

התגייסנו

למדנו

נישאנו

הולדנו

התגרשנו

נישאנו שוב

תראה - אנחנו כבר כמעט זקנים, מלכי

אבל החלטנו להישאר בסביבה, הוד מעלתך. ככל שיתיר הזמן."

מתי הפך ה"קלאס" ממשחק ילדות אהוב למחלקה במטוס, אותו מטוס באמצעותו אנו מבקשים להגיע עד לקצה השני של העולם, רחוק עד כמה שאפשר מבית הספר הישן. שום פירורים לא מסמנים לנו את הדרך חזרה, ועדיין, ככל שאנו מנסים להתרחק, אנו מתקרבים, נוחתים תמיד בחצר בכרמל. סימני הגיר על האספלט דהו מעט עם השנים, מלכים הודחו ואחרים הוכתרו תחתיהם ולנו אין כבר היכן להתחבא. אבל עכשיו אורות המסלול ברורים וזוהרים והנחיתה רכה, כמו פיוס וכמו השלמה.

בחלומי חזרתי נילי לנדסמן

כבר כמה שנים טובות שאני לא חולמת עליו. הוא פשוט נעדר מרפרטואר החלומות החוזרים על עצמם. למקומות אסטרטגיים בקיבוץ אני תמיד שבה, נתקעת בלי פספורט וארנק באיזה חוץ לארץ זר-מוכר, מוצאת חדר נוסף, מרתף בדרך כלל, בדירה שמזמן אני מתגוררת בה במציאות או שמעולם לא התגוררתי בה, פוגשת את הבנונה ההוא, ששבר לי פעם את הלב וסירב להתנצל. אבל אליו אני לא חוזרת יותר והוא היה המלך מלכי המלכים של הסיוטים. יותר מהצבא, מהקיבוץ, מהלידות והפרדות גם יחד. הדרך אליו, כל בוקר, בהסעה, במיניבוס הצהוב של המועצה האזורית, ארכה עשרים דקות. הבנים כצפוי הציקו לבנות האמיצות שישבו במושבים האחוריים. מבעד לחלונות החליף העמק צבעים לפי העונות. בחורף – הירוק החי של שדות החיטה. באביב – פורחים בוורוד וסגול כל השזיפים ובקיץ ים זהוב שיבולים ולובן הכותנה. דקות החסד של ההסעה הלך היו אוולות ברגע שבו הגיח הרכב מתוך שדרת האיקליפטוסים המגוננת על הכביש והתגלה החרמון החולש בהוד על הרי הגולן משמאלו והרי נפתלי מימינו. זה היה הנוף למרגלותיו שכן בית הספר התיכון שלי, ושעמד בניגוד משווע לתערובת של דחק, מחנק ומועקה שהשרה עליי המקום.

בדיעבד הוא לא היה ממש נורא, בית הספר התיכון האזורי ההוא. שעריו לא היו נעולים ואף שומר לא ישב בפתחו כך שיכולת לברוח כל אימת שהתחשק לך. הכיתות היו מרווחות, ממוזגות או מחוממות, חלונות גדולים היו קבועים בהן ואפשר היה להשקיף על עצים ולבהות בציפורים. התקיימה בו אינטגרציה מבורכת בין ילדי קיבוצים ומושבים, והמורים, בעיקר מורות, היו ברובם טובים יחסית. אם ממש רצית יכולת להעתיק במבחנים, אפילו בבגרויות. אם סילקו אותך בעוון חוסר משמעת תמיד החזירו אותך כעבור שבוע. על מנת להשתמט משעות חינוך גופני נזקקת לתירוצים קלושים. והכי מרשימה הייתה החממה, בתוך גבולות בית הספר אך מחוץ לטווח העין, שם התקבצו כל המעשנות והמעשנים. בהשוואה אל בית הספר הזה, מחנה שמונים שהוא בסיס אימון טירונים היה התופת. ובכל זאת הסבל היה רב יותר בתיכון והייאוש מצמית פי אלף.

אני מאשימה את הבגרויות בכך שמעולם לא הצלחתי להשלים יותר משני סמסטרים של לימודים אקדמיים ואני מסתובבת בעולם הזה בלי תואר ראשון. פעם יכולתי להתהלל בכך שהגעתי לכל מיני הישגים לא רעים בחיים בלי לרכוש השכלה גבוהה אך כעת זה בעוכריי. אני מחפשת בנרות תעסוקה, פרנסה, עבודה, הכנסה או איך שלא קוראים לזה בימינו וקורות החיים שלי אפילו לא מאפשרים לי לעשות הסבה להוראה. הזמנים השתנו ללא הכר מאז שסיימתי את בית הספר התיכון שלי עם בגרות מלאה שהממוצע שלה בגבולות הסביר. עד כדי כך השתנו כך נודע

לי לאחרונה, שהיום רובוטים סורקים את קורות החיים הנשלחים אל מעסיקים פוטנציאליים ולכן עליך לשלוח עמוד אחד בלבד ולקחת בחשבון שהאלגוריתם לא נוטה להתרשם מיכולת אוטודידקטית גבוהה. כשאני נזכרת בזאבה, המחנכת שלי מכיתה ח' עד י"ב, שנהגה לשנן באוזניי את משנתה הפדגוגית המתומצתת בצמד הפתגמים: "אלוהים לא עוזר למי שלא עוזר לעצמו" ו"מה שלא נכנס דרך הראש ייכנס דרך היד" אני מבינה שהיא צדקה ואני טעיתי. לא עזרתי לעצמי בזה שלא הכנתי שיעורי בית במתמטיקה.

בכיתה ט' עשיתי חיל כה רב בלימודי שהבאתי להוריי תעודת סיום חטיבה בלתי נשכחת: שמונה שליליים נחרצים מתוך עשרה מקצועות (אנגלית וספרות בכל זאת אהבתי מספיק בשביל להראות נוכחות כלשהי בשיעורים). כל החופש הגדול אבא שלי היה אתי ברוגז ולא דיבר איתי מילה. זה אולי לא נשמע דרמטי אם זוכרים שהתגוררנו בנפרד מההורים בחדרים במתחם הנעורים ואכלנו בחדר האוכל והוא בכלל היה עובד חוץ ולא שהה במשק בימי חול. אבל בכל זאת החרם שלו שבר אותי. למזלי הוא נשבר קודם: מה את רוצה, הוא שאל אותי, כדי להביא הביתה תעודת בגרות?

אבא שלי האמין עד יום מותו בשוחד ילדים כולל נכדים. ביום הבוחר הראשון שלי, בבחירות בשנת 1984 לכנסת האחת עשרה, הוא כל כך פחד שאממש את עצמי בהצבעה למפלגה הקומוניסטית וכל הקיבוץ ידע מי שם את הפתק הזה בקלפי, לכן ניסה כמיטב יכולתו לשדל אותי בתחנונים ואיומים ולבסוף קנה את הקול שלי ב-100 שקלים ישנים. הצבעתי למערך תמורת בצע כסף אבל פה הוא ממש יצא בזול. תמורת תעודת בגרות הוא היה חייב להציע שוחד הרבה יותר גדול. ענק. כדי שאני אצליח להתגבר על הדחף שלי להבריז ואסע בוקר בוקר במיניבוס הצהוב החולף על פני מטעים, שדות, הרים וגבעות, בחמסין, בגשמים, ברוח סערה ואשב בכיתה ואבטיח להתנהג יפה, הוא הבטיח לשלם על נסיעה לאנגליה בקיץ לפני הגיוס. ביום התשלום אבא שלי עמד חיזור כמו סיד בבית הנתיבות הצנוע בעוד אני קיפצתי בגיל בדרכי אל החוץ-לארץ הראשון שלי.

לכן זה היה אמור להיות סיפור עם סוף שמח אילולא בית הספר התיכון המשיך לרדוף אותי כל החיים. הצלחתי לברוח במהלך חיי מכל דבר בערך. מהקיבוץ, מקשרים עם חברות הכי טובות מהעבר, ממאהבים איומים, מנישואים, מחמישה עיתונים לפחות, בעצם כמעט מכל מה שנשבעתי לו אמונים. אני לא יודעת למה הזיכרון של בית הספר מהלך עליי אימים אבל כשיצא השיר "זמנך עבר" של אהוד בנאי ובו השורה הפותחת והחוזרת ונשנית לאורכו "בחלומי חזרתי לבית הספר התיכון" הרגשתי שהנה סוף סוף מצאתי את עצמי בבית בסיפור של מישהו אחר. יש מי שרואה בו שיר על החמצה וגעגועים לנעורים האבודים אבל לי ברור שזה שיר על טראומה. ליתר דיוק – פוסט טראומה. אין לי מושג מה עבר על אהוד בנאי בבית הספר התיכון שלו אך בחלוף הזמן לי מתבהר, יותר ויותר, מה היה כל כך נורא בתקופת בית הספר התיכון שלי, אף שלמראית עין הוא היה סבבה לחלוטין.

כשעדיין חלמתי על בית הספר, פעם, הייתי תמיד משותקת בחלומי מרוב חרדה. יודעת שהגרוע ביותר קרה. יש מבחן ואני לא התכוננת. העט לא כותב, העיפרון נמס, השורות המודפסות על הגיליון לא קריאות, הזמן נגמר מזמן. אין לי מושג איך לענות על אף שאלה. שום דבר מכל המפורט לעיל לא באמת קרה. ומה שכן קרה לא בא לבקר אותי בחלומות. באף אחד מהם לא ישבתי ועישנתי בחממה וקשקשתי עם הבנים המגניבים מהכיתות מעליי ולא מצאתי את עצמי בשיעור ספורט שוחה כמו דג עליו בבריקה האולימפית שמימיה נוצצים בשמש או מזנקת באוויר מעל מסלול קפיצה לרוחק. למרות שגם פלרטטתי וגם שחיתי וגם קפצתי ואפילו קבעתי שיא אליפות חטיבת ביניים זמני של ארבעה ומשהו מטרים, ובכלל – היו כל כך הרבה רגעים – ואת זה אפילו לא טרחת אי פעם להדחיק – שעשיתי חיים משוגעים בתקופת בית הספר התיכון שלי.

בדיעבד אני מבינה שתעודת הבגרות (תכלס, לא הצגתי אותה בפני אף מעסיק מימי) נועדה ללמד אותי רק דבר אחד: מעתה ואילך חיי יוקדשו לשאיפה אחת – לא לאכזב את הפירמה, לא למצוא את עצמי שוב במצב ההוא של שמונה שליליים ואבא שהיה משוכנע שהוא יכול לעסוק בענייניו והכול יהיה בסדר בלעדיו. אומנם לא השאירו אותי כיתה באותה שנה אבל בהחלט למדתי שיעור בתשומת לב שלילית או שמא באהבה על תנאי. אומנם נכשלתי במבחן ההוא אך מאז הקפדתי להצטיין בכל הבאים אחריו.

שירים מיטל נסים

קראתי לך יערה

"שם מהו? נקרא לשושנה בשם אחר,
האם יאבד לה ריח נוחה?" (רומיאו ויוליה, שייקספיר)

לא על שמה של אף סבתא
ואין הוא צורה נקבית של אחד משמות סבי
ואין הוא נזכר בכל עץ השרשים המשפחתי
שעוד תצירי באחת מכתות היסודי
על דף חלק
כמו תחת של תינוק

ולא יעריית
כפי שקראָה לך (בטעות?) אותה מנהלת תיכון טפשית
לא יצא לה השם גם אחרי שתקנתי אותה
בכל שיחת מסדרון שוב ושוב
השלום לייערית -
שהוא בדיוק לא השם שבו קראתי לך

טפּלון תרבותי קטן
ארץ חדשה בלי קב
כבשה שחורה רק הפוך
השם שהוא רכוך
לדונג המפלא של שם המשפחה
שעוד נגר
צ'אנס בחיים הדוחים האלו
אשליה של צ'אנס
ניחוחו, את מבניה?
אני רציתי רק שושנים בשבילך
כמו כל אמן

1985

.1

שעת צהריים.

מכל החלונות קול נקישת הכלים;

נשים מגישות לפתן לבצלים.

כלן מטפלות.

.2

הפעוטות

עיניהם תלויות בשעון ממעל

המחוג הגדול והמחוג הקטן והמחוג הדק של השניות

לכל המאחר אמא תבוא עד השעה חמש אחר הצהריים

בטלויזיה יהודה פוליקר שר

.3

חוטי רק נמשכים מקצה החלצה לקצה השני

העינים קרועות מתשוקה לפתן

זאת נעוד יסורי המצפון עובדים שעות נוספות

על מה שאסור ומה שמתר

.4

בכף היד הקטנה

סכת פרפר

אני קוראת

אני קוראת את "מותה של סילביה"
כנגד קולות הילדים בסלון
אני קוראת את השיר הזה
תוך כדי שהם מתקוטטים ובוכים וצועטים
כנגד אמי הקורסת בנסיונה לפיס
כנגד רוחו של אבי
כנגד עצמי
אני קוראת אותו בקול
והעולם מת
והמלים אינן נתקעות לי
והכל רהוט לי ואני
קוראת וקוראת

שירים סתיו אתלן

חשבון נפש

1.

הלב שלי מפצץ
בתולעים שקופות למחצה
הן זוחלות החוצה מהפה
כשאני ישנה
כמו מטבעות
ממכונת פחיות
הן נופלות על הרצפה
זוחלות בין הסדקים
אל כל מי שאני אוהבת.

2.

בין האצבעות השבורות
זולג זרזיף דם דקיק
כמו זין חמוץ
נמרח על הפנים
על השער
נוזל על החזה
חמים על הבטן
על הירכים
מטפטה על הרצפה
כמו בפעם ההיא
שהשתנתי על עצמי
במשחק מחנים
כשכלם הקיפו אותי
וחכו לראות מה אעשה.

השטן

השטן בא אלי בילדות
ושאל אותי שאלות
שלא ידעתי לענות
הוא החליק אצלי בין השמיכות
ושאל אותי שאלות
שלא ידעתי לענות

הוא אוהב כשאני רצה
הוא שורק ואני באה כמו כלבה
הוא אוהב לתקע לי אצבעות מלכלכות בפה
ולבקש שאגיד משהו.

כשאני רוצה לצעק
הוא ממלא לי את הפה במים
כשאני רוצה לשחק
הוא ממלא לי את הפה בגחלים.

מבעד לשמשות הגדולות ורד קופיץ

מסדרונות בית הספר יוצרים ריבוע מדויק מסביב לחצר הפנימית שבכל אגף. לוקח לך שתיים וחצי דקות להקיף את האגף הימני פעם אחת. אתה הולך בגרירת רגליים עייפה, לא חיילית, אבל רצוף בלי לעצור. עניך תועות בין סוגי הכתמים שעל המרצפות לקווים הישרים התוחמים ומפרידים ביניהן בהחלטיות מטופשת. מעליך, על הגג שבו מוצבת הבוטקה, מסתובב עכשיו הנער התורן ששומר, ואולי יוכל לראות אותך עובר פה אם יציץ פנימה, למטה, מבעד לשמשות הגדולות. ספק אם יציץ. ובכלל כל השמירות האלה הן סתם. משחק ילדים. גם אם יבואו מחבלים, השומרים לא ישימו לב, רק יושבים מצונפים בבודקה, ומחכים שיעבור הזמן. מכל מקום בחלל בית הספר אתה יכול לצאת נקי ממבטם. פעם סיפרו לך שתלמיד אחד יצא מאיזו כיתה, (זה היה הבן של המנהלת), ובעט בעצבים בשמשה הפנימית כל כך חזק עד שהתרסקה. צריך הרבה זעם כדי לפוצץ שמשה חזקה כזאת, אתה חושב. האם היית יכול למצוא בעצמך זעם כזה? האם כשזה קרה השומר שבג שם לב? היית צריך לעשות איזה רעש עכשיו, אם היית גבר ורק היה לך אומץ, אבל אם השומר היה מסתכל עכשיו למטה בקושי היה מבחין בדמותך האפרורית, מתהלכת חרש. יצאת באמצע שעור מתמטיקה שלוש יחידות של המורה יוליה, שמציקה תמיד לך ולעוד שניים קבועים שמעופפים לגמרי בשעור ואין להם מושג על מה דיברה. "רוץ, אתה איתנו?" היא חוזרת על הבדיחה כל כמה דקות, וכולם מגחכים כאילו זה איזה שוס גדול. אתה הולך בשפתיים קפוצות. אפילו אם הסתכל במשקפת, השומר לא היה מצליח לראות את הזיק החודרני והמוזר שאתה מרגיש עכשיו באישונים. בסיבוב השלישי של הריבוע, מפוקס עדיין על הכתמים של המרצפות, המחשבות שלך מעומעמות. אתה נזכר בתשדיר השירות שהוא עם הילדה שהולכת ואומרת "רק על הקווים". על מה זה היה? למה נזכרת בזה? אתה סוטה בכוונה מהקו והולך בגלים. אתה דוחק את הידיים עמוק לכיסי המכנס. בא לך להרגיש משהו, כל דבר שהוא שיזכיר לך שאתה קיים. החיכוך של הבד בזין שלך מבטיח לרגע הבטחת שווא. המסדרונות ריקים והשעון שעל ידך מורה על עשר וחצי, עוד לא אמצע שעור. הלואי שמישהו יצא החוצה. אתה מחליט שיותר טוב שתיכנס ואחר כך תצא שוב: הרי אי אפשר להישאר בחוץ כל השעור רצוף.

אתה יוצא שוב אחרי רבע שעה. המורה יוליה מעקמת את הפרצוף מאחורי גבך ומעירה משהו, אבל אתה מתעלם. בסוף ההקפה הפעם, אתה רואה את הנערה שאיתך בחוג לכתיבה יושבת כפופה על הספסל האפור הצמוד לצד דלת הכיתה המקבילה. אתה מתקרב אליה ונוהם בינך לבין עצמך: "מה את מרוצה כל כך מעצמך?" החיך החיוור שלה גווע לגמרי והיא מעלה את הרגליים על הספסל ומניחה את ראשה על ידיה הנכרכות על ברכיה בתנוחת מגננה. אתה ממשיך ללכת

ורק כשאתה פונה בפנייה הבאה שברכוב המושלם אתה שומע פתאום את הצעדים שלה מדשדשים בעקבותיך, ומייד אתה פותח את דלת שירותי הבנים שלפניך ונכנס בבחלה.

ליד הכיור אתה מוצא שני נערים מכיתה אחרת שוטפים את הידיים. אתה פונה אליהם בלי היסוס ושואל בקול, כך שגם הנערה בחוץ תוכל בוודאות לשמוע אותך: "אולי מצאתם את הזהות שלי? איבדתי אותה. אני לא מוצא את הזהות שלי, חיפשתי בכל מקום. אפשר לשים כאן מודעה?" השניים מגחכים לעומתך, משפשפים את הידיים בחולצה. הם יוצאים משם ובדרך טופחים על גבך, תוהים ומשועשעים, כאילו סיפרת בדיחה. אתה נשאר עומד מול המראה. דמותך נראית לך מכוערת, זרה. אתה מנפח את לחיך. היית רוצה לתת אגרוף, לפוצץ את המראה, אם רק היה בך מספיק זעם, אבל אתה לא מוצא כוח.

תמיד היית הליצן. הייתם שלושה חברים: אחד ירה לעצמו בראש, שני חזר בתשובה, והשלישי – אתה. אתה שומע את המים יורדים מעבר לקיר, בשירותים של הבנות. אין לך כוח לצאת לראות מה הרושם שעשו הדברים שלך על הנערה מחוג הכתיבה. אתה הולך לאסלה ומפשיל את מכנסך.

פעם נסעת איתה באותו אוטובוס בחזרה מהחוג. ירדתם שניכם במרכז העיר כדי להחליף לאוטובוס אחר הביתה. אותו יום הבאת לכיתה את הסיפור על האיש המסודר שהייתה לו אישה מסודרת וילדים מסודרים ויום אחד חזר מהעבודה המסודרת שלו ועלה במדרגות לבית המסודר שלו וניגש באופן מסודר לחלון וקפץ ממנו והפך לעיסה מסודרת על המדרכה. הנערה ישבה מולך וכשהקראת צמצמה גבותיה ולא אמרה דבר. אחר כך דיברתם באוטובוס. אתה החמאת לה על השירים שלה, ואז הודית לה על שהיא יושבת תמיד מולך. היא ולא המכוערת ההיא, שיוצא לה רוק מהפה כשהיא מדברת, כפופה כמו מכשפה. היא עשתה פרצוף כשאמרת את זה, כאילו לא מצא חן בעיניה שהלעזת כך על השנייה, אבל ראית שמתחת לזה המחמאה נגעה בה. אחר כך חייל עלה לאוטובוס ואתה אמרת, "הלואי שהיו לי מדים." "למה?" שאלה. "כי בנות אוהבות בחורים במדים," ענית. היא צחקה ואמרה שזה בכלל לא נכון, לפחות מבחינתה. "כן, כולן אומרות ככה, ובסוף אתן בוחרות את זה עם הדרגה הכי גבוהה," אמרת לה. נפרדתם כל אחד לאוטובוס שלו, ונסעת, מיטלטל וריק, לביתך. כשנכנסת, זו הייתה הפעם הראשונה בה תפסת את אבא שלך מכניס את האקדח למגירה. אחותך הקטנה רצה מהחדר השני וקפצה עליך בצחלה ואתה הסתובבת והנפת אותה בידיך צוחק, כשאבא שלכם התקרב אליכם במדים שלו, מחייך לקראתך.

כשאתה מוריד את המים, אתה מחליט שזה יהיה היום. אתה יוצא מהשירותים למסדרון ועוצר ומסתכל למעלה, מבעד לשמשה. מאחוריך עומדת הנערה כמו צל, אבל אתה לא חש יותר במבטיה.

קצת אוויר נתלי רשבסקי

היא הופיעה בבית הוריה עם אוריקי בסל קל ושני תיקי גב כבדים. אביה לקח את התיקים אל חדרה הישן ואמה חטפה את אוריקי והודיעה שהקטנה תישן איתה בחדר: "ואת תוכלי לצאת. לנשום קצת אוויר." כשניסתה להתגנב אל חדרה בתום ההנקה אמה עצרה אותה: "לכי לטייל, אל תדאגי, אני אתן לך לישון בבוקר."

חבל באמת שלא נשארה לישון. מיטת נעוריה קראה לה לפרוק את איבריה ולהיעלם תחת שמיכת הפלנל הדהויה. איך אפשר לנשום דווקא עכשיו? כשכל קרש נטוש וכל ענף שנפל נאספו לאינספור מדורות שמילאו את פאתי הישוב. עשן עלה בין הבתים, קירות לבנים נצבעו אדום וכתום ולאוויר היה טעם של אפר. אולי הציווי היה מדויק מכפי שחשבה – לכי לנשום "קצת" אוויר. היא צעדה בשביל העוקף, רחוב מתפתל עטור צמחייה גבוהה, שהתנקזו אליו רחובות הולנדיים קטנים. מדי כמה צעדים ראתה מדורה קטנה שסביבה הורים עייפים וזאטוטים סקרנים.

"מיקי?" צללית גבוהה ורחבה ניגשה לעברה מאחת המדורות. איתמר היה תמיד גבוה, אך התוספת הקטנה על כתפיו הצמיחה אותו לגבהים חדשים. שלום מנומס, והיכרות עם הילד שנאחו בשער, עם אותו רווח מוכר בשיניים וצחוק דבילי, שנראה טוב יותר על ילד קטן עם תלתלים פרועים. "את נראית טוב", החמיא לה עם אצבעות בעיניו. כמעט עשר שנים עברו מאז, לפעמים שכחה שהכירו. "אתה שמנת", ענתה לו לקול צחוקו של הילד, "אבא שמן דובון!" ראשו של איתמר הורכן, שפתיו התכווצו במבוכה. אישה קראה לו מרחוק. "שמעתי שהתחתנת", ניסה לפתח שיחה. "אני צריכה ללכת." הוא אחז בזרועה והתעקש "טוב לראות אותך. באמת." היא חשפה את שיניה בחיוך, "גם אותך." וחילצה את ידה.

העשן שרף בעיניה והתיישב לה בריאות. השביל העוקף התפתל קדימה, מדורות סימנו את העיקולים. אם תמשיך ישר עד סוף השביל תגיע לאזור השיכונים ואחריו לכפר. שם תמצא נקודה עם אוויר, בלי אנשים, בלי מדורות. השיכונים נותרו כפי שהיו. בניינים נמוכי קומה, תריסי פלסטיק מוגפים וסורגים שחורים. אש נמתחה גבוה מעל אחד הבניינים. כמה ילדים לקראת המעבר לחטיבה. הילדות התגודדו בצד ואילו הבנים שיחקו עם האש. לא היה להם מרשמלו ולא תפוחי אדמה.

"הי! קרא אחד מהם, "את בכיתה של דרור, לא?" היא האטה את צעדיה וניסתה להבין אל מי דיבר. "כן, כן, את. אני מכיר אותך, את בכיתה של דרור." היו לו קצוות צהובים ירקרקים בשיער וחולצה עם הסמל של בית הספר הישן.

"מי זה דרור?"

"דרור משעלי. י"ב 1. את חדשה?" כשלא ענתה המשיך, "הוא במדורה בכפר. ליד הצומת מאחורי הירקן."

"תודה."

"יש לך אולי סיגריה?"

"לא." המשיכה הלאה, מתעלמת מקולות הצחוק.

לרוב הרגישה נבוכה מול מבטים בוחנים, אם מצד אחד האבות בגינה ואם מגבר זר שהרשה לעצמו לנקב את גופה במבטו, אך תשומת ליבם הבוסרית של הילדים נעמה לה. הקרדיגן נשר מכתפיה ונתלה על אמות הידיים, חושף את המותניים שנשארו צרים למרות הלידה.

ענת עשן כבדה טיילה על בית הספר הישן. כשהתקרבה הבחינה במדורה ענקית ברחבה ובמדורה נוספת ליד מגרש הכדורסל. מורים והורים הסתודדו בקבוצות, ילדי היסודי עמדו במעגל סביב הלהבות ושיחקו במה שנראה כמו ארנבת שחורה. על רחבת הלבנים מאחורי השער הצטיירו צללים מרקדים והלהבות השתקפו בחלונות הכיתות. הנייד צפצף. תמונה של אוריקי ישנה ללא מוצץ. שדיה דאבו כשהביטה בלחיים התפוחות ובשפתיים שהשתרבבו בתנועת יניקה. אחרי כל האכלה יכולה הייתה לראות מה שעתיד ליפול. זה לא צרם לה, המחשבה על שדיה שיצטמקו וייעלמו. הייתה בכך כמעט הקלה, ביכולת של הגוף לשחרר, לוותר ולנתב את עצמו למסלול חדש של הידרדרות מתמדת.

המחנק גבר. אור הירח הכסיף את העשן שנצבע גוונים שונים של שחור. בית הספר הישן עמד על קו התפר של הכפר. כפכפי הפלסטיק הצמיחו יבלות בכפות רגליה אבל מה זה קצת כאב לעומת הבדידות המזהרת שניתנה לה במפתיע. מאז שנולדה הפכה אוריקי בעל כורחה לספוג אילם שספח את כל מעשיה ומחשבותיה. ועכשיו אין למעשיה משמעות כל עוד אוריקי לא לידה. כמו החתול של שרדינגר. אמא בקופסה. חיה ומתה, רעה וטובה, שום דבר לא אמיתי, לפחות עד שתשוב אל בתה.

הרחוב הראשי של הכפר הישיר עד ליציאה לכביש 4. במקום שדות תותים ובתים פרטיים עם שוליים רחבים ועצי פרי מניבים, עכשיו הקיפו אותה עשרות בתים פרטיים חדשים בני שתיים-שלוש קומות, שחנקו את קנה הנשימה היחיד של

הישוב. הרחוב הואר בפנסים גבוהים, כולם כאחד דולקים בלי הבהובי הגסיסה שזכרה בחיבה. היא ירדה עם הרחוב עד לקצה היישוב. כיפה של שקט עטפה את הכפר ועשן שחור הסתלסל במרחק.

הרחבה מאחורי הירקן הייתה היחידה שנותרה כפי שזכרה אותה. חלקה מלבנית ענקית ששימשה את הלוקחות ביום ואת התיכונים בלילה. כעשר מדורות התפזרו שם וסביבן נערים ונערות שתויים. המדורות כאן היו מוסדרות פחות מאלה שראתה בדרכה. עשן עלה מהמדורות, עשן עלה מהנערים.

"את מחפשת מישהו?" בחור גמלוני, בטישירט לבנה ורופפת וג'ינס שנגזר מעל הברך, ניגש אליה. היה לו ריח שיכור ומבט מרוכז.

"דרור מי"ב 1?"

"אני חושב שהוא הלך."

"אה... טוב. לא משנה. אני גם ככה צריכה לחזור."

"את יכולה לשבת איתנו." ליטופי הלשון התכופים על השיניים העליונות הסגירו את הגשר שירד לא מזמן.

"אני צריכה לחזור הביתה."

"אני אקח אותך." ניצוצות אדומים וזהובים התלקחו בקרניות עיניו. כמה ילדים או נערים, תלוי בזווית בה האירה האש את פניהם, קראו לו אי שם מהמדורה. הוא גירד את עורפו וגופו התעקל כך שפנה גם אליה וגם אליהם. חבריו ישבו על האדמה או על כיסאות פיקניק מתקפלים, בקבוקי זכוכית מפוזרים סביבם, צידנית קרח עם פחיות בירה ושקיות מרשמלו קרועות. אחת מהן, נערה עגלגלה עם חזה כבד וגופייה קטנה, נראתה עליזה יותר מהשאר. ברכה הימנית התעקמה כשקמה מהכיסא והיא מעדה על כמה נערים שמיהרו לאחוזו בה. כולם צחקו, הילדה צחקה יותר מכולם. תשומת ליבו עברה למחשוף המתנדנד. לחומר העשיר של ילדה מתבגרת. היא ניצלה את הפרצה וחמקה אל שוליה השחורים של הרחבה. חום המדורות שרף בגבה והיא חיבקה את כתפיה. שדיה התנפחו תחת החולצה ולחצו על הפטמות המתפקעות. הכפכפים שפשפו עוד יבלת שצצה פתאום תחת הרצועות.

"לאן את רצה?" דלק אחריה.

"הביתה." המשיכה ללכת ועטפה את עצמה בקרדיגן כדי לכסות את הרטיבות שפשטה בחולצתה.

"חכי, אני יכול להתקשר לדרור אם את רוצה." עקף אותה וחסם את דרכה, מכוון שפתיים וסתור שיער, הבזקים אדומים על עורו. כשניסתה להתחמק אחז בידה. "איך קוראים לך?"

"אני רוצה ללכת."

אם נעלב לא הראה זאת. אחיזתו רפתה והוא נסוג ופנה חזרה אל המדורות, צלליתו ארוכה ודקה בין הלהבות.

היבלת שרפה תחת רצועות הכפכף. החלב תסס והעשן התעמר בעיניה. אוריקי רחוקה, ואם תתעורר ואם תזדקק לה? אולי היא בוכה בזה הרגע. צחוקם של הילדים התנשא מעל רחשי האש המאכלת את העצים. היא בדקה את הנייד: שום שיחות, שום הודעות. תינוקות בקופסה. הדרך המהירה ביותר הביתה הייתה דרך השדות. הליכה חשוכה ושקטה.

בפעם האחרונה שעשתה אותה הייתה בת שש עשרה כשחזרה באמצע הלילה מאיתמר. למזלה ניידת משטרה הבחינה בה ולקחה אותה הביתה. השוטרת שקלה לעשות לה חיפוש בתיק אך ויתרה כשראתה את הדמעות.

"מיקי? הכול בסדר?" איתמר לא הצליח להסתיר את הפתעתו כשענה לשיחה.
"אני צריכה טרמפ."

"אנחנו בדיוק באמצע השכבה..."

"אני תקועה בירקן בצומת של כביש 4."

"תני לי דקה", ביקש והשתיק את השיחה. כעבור שתי דקות חזר אליה. "בסדר. עשר דקות."

עד שהגיע נספג החלב בעליונית והרוח חדרה דרך הבד הרטוב ואל השרירים שרעדו. הוא נהג במכונית משפחתית לבנה ללא שריטות עם ריח של מושבים חדשים ובריכה. היה קצת חול על המושב שלה לצדו, ומאחור היו כיסא בטיחות וסלקל. אלבום של אליוט סמית התנגן במערכת וביקש ממנה ללכת לישון. הדרך שנראתה קודם ארוכה ואינסופית, התקצרה לחמש דקות של שתיקה. כשהגיעו אל הבית עצר איתמר בכניסה לרחוב כפי שעשה כשהיו ילדים. לפני שהספיקה לשחרר את החגורה הניח את ידו על שלה וליטף את גב היד באגודלו.

"לילה טוב איתמר."

"לילה טוב..." נאנח.

אוריקי התעוררה כשהרימה אותה, שמחה ליטול מאמה את הכאב שהצטבר בשדיה. כל יניקה שחררה את העור המתוח והקלה את נשימתה. עיניה של אוריקי הזדככו בחשיכה ואז הבהבו עד שנעלמו תחת עפעפיה. ריח התינוקות נמהל בריח העשן ומגעו של איתמר נשכח כשישבה בחושך והאזינה לנשימות בתה.

שירי נשים

קדיה מולודובסקי

מיידיש: דותן ברום

קדיה מולודובסקי (ביידיש: קאַדיע מאָלאָדאַװוסקי) מוכרת לקורא העברי בעיקר הודות לשירי ולסיפורי הילדים שלה – "פתחו את השער", "גלגולו של מעיל", "הילדה אילת" ואחרים – שתרגומיהם הפכו לנכסי צאן ברזל בספרות הילדים העברית. עם זאת, בשנים האחרונות נחשפת מולודובסקי לקוראי העברית כמשוררת לירית מודרניסטית עשירה, ששיריה עוסקים בנושאים חברתיים, בקיום היהודי, באימי השואה, אך גם בתכנים אישיים ובהתבוננות אל נפשה פנימה.

המחזור "שירי נשים" המובא כאן בתרגומי לקוח מספרה הראשון של מולודובסקי, "חשוונדיקע נעכט" (לילות חשוון). יציאתו לאור בשנת 1927 מיקמה את מולודובסקי כדמות מובילה על במת ספרות היידיש. העיסוק בנשיות ובאמהות מרכזי לשירתה של מולודובסקי. כמי שעבדה עם ילדים, וכמי שהיתה מחויבת לפוליטיקה סוציאליסטית, מתארת מולודובסקי רבים משיריה את חיי העוני של אמהות וילדים יהודים באירופה ובאמריקה. עם זאת, היא לא הגבילה את עצמה לכך ועסקה גם בארוטיקה נשית, בכמיהה לאמהות, באהבה נכזבת, בבגידה, באשמה ועוד. ארבעה שירים מתוך המחזור תורגמו על ידי שכנא נשקס, יליד סלונים, לא רחוק מעיירת הולדתה של מולודובסקי, חבר קיבוץ בית אלפא, ספרן ומשורר, ונכללו באנתולוגיה המרשימה "לילות חשוון" בעריכתו של אמיר שומרני (הוצאת "הקיבוץ המאוחד", 2017). שיר אחד מתוך המחזור פורסם בגיליון מס' 16 של כתב העת "הו!" בתרגומו של עמוס נוי. המחזור, כפי שהוא מובא כאן, תורגם מחדש על ידי, מתוך כוונה להבאתו בשלמותו לקורא העברי, ואולי בעיקר לקוראת העבריייה.

א.

נשות משפחתנו בליל בחלום

תבאנה אלי ותאמרנה:

נשאנו במשך דורות בצניעות דם טהור,

הוא אליך מוכא כמו יין שמור במרתף הכפר

של לבנו.

ותאמר האחת:

הנני צגונה עוד מיום שהיו לחיי

תפוחים אדמים בוקקים על העץ

ושני הלבנות נחרקו בלילות

צפיה בודדים.

אקבל פני הסבתות ואמר:

כרוחות סתויות עוד רודפים אחרי
נגונים נבולים מימי חייכן.
ותלכו לקראתי במקום
בו הרחוב רק אפל
בו שוכנים רק צללים:
ולשם מה זה הדם, התף מטמאה,
יהיה לי מצפון, כחוט משי כרוך
מסביב למוחי,
וחיי דף תלוש מתוך ספר שבו
נקרעה השורה הראשונה?

ב.

אבוא אל מי
שהעניק לי שמחת־נשים בראשונה
ואמר: בעל,
בטח מבטי השקט באחר
ובלילה הנחתי ראשי לצדו,
כעת צערי
כדבורים עוקצות סביב לבי
ואין דבש לשכך את הכאב.
ובעלי יקח את צמתי,
אני אפל על שתי ברכי
ואשאר על המפתן כמו הייתי אשת לוט,
ארים את ידי לפני,
כאמי כשברכה על הנרות,
אבל אצבעותי תעמדה כעשרת חטאים.

ג.

לפעמים ימתקו לי אבני מדרגות ככרית
כשאשכיב את גופי לארכן, הקרירות,
לא אוכל לשאתו לקומה השלישית,
את ראשי עם שפתיו הדקות, הצחיחות.
אני אז נערה חלושה ושוקטת
גוררת רגלים קפואות לרצפה
בלילה אי־שם
מניחה על אבני המפתן את ראשה.

ד.

עלי להסיט את הראי,
שלא יביטו בי פני כעת
בדמי הליל בשפתים צדקניות:
כבר לא אפתר את מה שלא פתרת
עד עתה.

נדה בראשי אל מול הקיר,
כאל אדם מלא חיים שהצטער,
כאל חבר ישן וטוב.
בשקט הלילי לא משנה
אם אני צודקת או טועה -
משא מכביד על גבותי והן עוד לא פרקוהו,
ואיברי מושכים עצמם לאדמה,
בכטחון אלם במצפונה הקדום.

ה.

ארכים ומדודים רגעי השחר של תמוז ואב,
כשאניח את ראשי הער
על יד חומה, צרובת חמה:
בעל,

שמרתי לצדי מקום בעבורך,
לי לעצמי אין לא מקום ולא מנוח.
דרך עינים עצומות זולגות אטיות וחמות
הדמעות,
והשקט מתפרש,
כארנבים ישנוניים סביב המטה.
כשהיום יקרא קריאה ראשונה
הם יברחו כלם
ואני אקום לדרך ארכה וקשה.

1926

1.
 לְכֹלֹת עֲנִיּוֹת שֶׁהָיוּ לְמִשְׁרָתוֹת
 מוֹזְגַת שְׂרָה אֲמֵנוּ קִנְקְנִי יֵין מְבַעֲבַע
 מִחֲבִיּוֹת אֶפְלוֹת.
 אֶל מִי שִׁיעוּדָה קִנְקֵן מְלֵא -
 נוֹשֵׂאת אוֹתוֹ שְׂרָה אֲמֵנוּ בְּיָדֶיהָ,
 וְלָמִי שִׁיעוּדָה גְּבִיעַ קֶטֶן -
 זוֹלְגוֹת אֵלָיו דְּמַעוֹת שְׂרָה אֲמֵנוּ.
 וְלִנְעוּרוֹת רְחוּב,
 כְּשֶׁהֵן חוֹלְמוֹת עַל נַעֲלֵי חֶפֶה לְבָנוֹת,
 מְגִיֶּשֶׁה שְׂרָה אֲמֵנוּ דְּבֶשׁ טְהוֹר,
 בְּצִלּוֹחִיּוֹת קִטְנוֹת,
 לְפִיָּהֵן הָעֵינָף.
 לְכֹלֹת עֲנִיּוֹת מְזֹרַע מִיַּחֶס,
 הַמְתַּבְּיִשׁוֹת לְהַצִּיג בְּפָנֵי חַמוּתָן
 לְבָנִים מְטֹלְאִים,
 מוֹבִילָה רְבִקָּה אֲמֵנוּ גְּמִלִים טְעוּנִים
 בְּכָלִי פֶשֶׁתָן צְחָרִים.
 וְכִשְׁהַחֲשֹׁךְ מִתְפַּשֵּׁט אֶל כַּפּוֹת רַגְלֵיהֶן,
 וְהַגְּמִלִים כּוֹרְעִים לְנוֹחַ עַל הָאָרֶץ,
 מוֹדְדָת רְבִקָּה אֲמֵנוּ אֶת הַבָּדִים אִמָּה אַחַר אִמָּה
 מְטַבְּעוֹת יָדֶיהָ
 וְעַד צְמִיד הַזֶּהָב.
 לְמִי שֶׁעֵינֶיהָ עֲיִפּוֹת
 מֵהַשְּׂגָחָה עַל יָלֵד הַשְּׂכָנִים,
 וְיָדֶיהָ כְּחוֹשׁוֹת מֵהַשְּׂתוֹקְקוֹת
 לְגוֹף קֶטֶן וְרַךְ
 וְלַעֲרֹסוֹל עָרִיסָתוֹ
 מְבִיאָה רְחֵל אֲמֵנוּ עֲשָׂבִי מְרַפָּא
 שְׂנַמְצָאוּ בְּהָרִים רְחוּקִים
 וּמְנַחֶמֶת אוֹתָן בְּמִלָּה שְׂקֻטָה -
 בְּכֹל שְׁעָה יְכַל הָאֵל לְפַתַּח אֶת הָרְחֵם הַחַתוּם.
 לְמִי שְׂבוּכוֹת בְּלִילוֹת עַל מִשְׁכְּבֵי בְּדִידוֹת
 וְאֵין לָהֵן עִם מִי לְחַלֵּק אֶת צִעְרוֹן,
 מְדַבְּרוֹת לְעֲצָמָן בְּשִׁפְתֵימָם חֲרוּכוֹת,
 אֵלֵיהֶן בָּאָה בְּשִׁקֵּט לָאָה אֲמֵנוּ
 סוֹכְכַת עַל שְׁמֵי הָעֵינַיִם בְּיָדִים חֲרוּרוֹת.

ז.
 ישנם לילות אביב כאלה,
 כשתחת אבן עשב דשא או נובט
 וטחב רענן מציע כר ירק
 תחת גלגלת של סוס מת
 וכל גפיה של אשה תובעים את כאב ההולדה.
 ובאות נשים ונשכבות כמו כבשים חולות
 ליד מעינות להרפא,
 ופניהן שחרות
 מצמא ארד שנים לבכי תינוק.
 ישנם לילות אביב כאלה,
 כשבךקים פולחים באדמה שחרה
 בחלפות כסופים,
 ונשים הרות באות בצעדים דמומים לבית חולים
 לשלחנות הקבנים
 ומחוכות לילד שעוד לא נולד
 או אולי למות.
 ישנם לילות אביב כאלה,
 כשתחת אבן עשב דשא או נובט.

ח.
 בלילות, בערותי,
 כשעולים ימי עבר ועומדים
 אל מול עיני,
 באים אלי חיי אמי.
 זרועותיה הכחושות
 שמורות בצניעות בשרוול כתנת הליל
 ככתב יד ירא שמים בגוילים צהרים
 והיא גוערת את "המפיל"
 כאלו גחלים לוחשות כבות בתפלתה השקטה
 ופיה מכונן
 כשזיף מיבש
 ודמעותיה זולגות כגשם המכה טפה־טפה.

כעת, כשאני בעצמי כבר אשה,
 והולכת בכנדי משי חום
 בראש גלוי
 ובצנאר חשוף

ומזל הביש של חיי צד אותי
כְּעוֹרֵב
המתנפל על פּרָגִית,
לְעֵתִים קְרוֹבוֹת חֲדָרֵי מוֹאֵר בְּלִילוֹת בְּאוֹר בְּהִיר,
וְאֲנִי נוֹשֵׂאת כַּפַּיִם, כּוֹרַעַת תַּחַת גֶּטֶל,
וּשְׁפָתַי נְעוֹת בְּתַפְלָה
פְּשׁוּטָה לְאֱלֹהִים
וְדַמְעוֹתַי זוֹלְגוֹת, כְּגֶשֶׁם הַמַּכָּה טַפְה־טַפְה.

1925

שירים אלכס בן-ארי

מדווי

חבר כותב לי: "מפחיד לכתב בלי אלוצים"
יש לי כמה תשובות חכמות לזה אבל אני
פותח את המחברת. המלים האלה נכתבות.
השורות האלה נשברות. אני נזכר בתרגומים
שקראתי הבקר. יונית, צרפתית. שפות אחרות.
עוד זמן עובר. גוש המועקה בזה מתברר
רק כענן סמין, כהה. אפשר לשלח פנימה יד
או כל מה שאמיץ דיו. אני נזכר בדנטה
כלומר בכרך הלכן שפינסקי תרגם כל כך יפה.
מדווי אין אונר לייפס גרני אי פאונד מיסלף
אין דארק וודס. דה ריט רואוד לוסט. פחות או יותר.
משהו בזה.

שניים לריצ'רד

אני מרגיש כל כך רע היום
שבא לי לכתב שיר.
לא אכפת לי: כל שיר, השיר
הזה.
(ריצ'רד בראוטיגן)

1.

בארבעה באפריל, אלף תשע מאות ששים ותשע
מישהו הרגיש רע כל כך
שבא לו לכתב שיר.
הו ריצ'רד, כל זה חלף (גם אתה)
רק השיר נותר על עמדו
כמו אנדרטה לקרב גדול.
לא כל קרב, הקרב
ההוא. האנדרטה

הזו.
לא משנה,
אני מרגיש כל כך רע היום

2.

ריצ'רד, כבר כמה שבועות
שאני עובד על שיר אחד.
הוא כמעט גמור אבל מתעקש להשאיר כזה.
אבל אני, למה אני מתעקש?
מה חשובה החריקה הקטנה שנותרה
או האזור המעט אטום במרכזו?

בימים הראשונים נלחמתי
עכשו אני כבר מתרוחח
מתחיל לשכח שכל הזמן הזה גם הוא עובד -
עורך אותי להיות מישהו
שמסתפק בלכתב שיר כמותו.

הקרב הזה יכרע ריצ'רד.
אבל השיר, כך או כך, ישאר.
אנדרטה. מקום להשכח בו
או להזכר.

אולי זה

[תרגום השיר של ריצ'רד בראוטיגן במוטו: יהודה ויזן]

*

איך להניח את העצב בשורה עם הדברים.
עננים. מפתחות. מפה לבנה. אנשים ממהרים.
חריצים על שלחן. אדנית. פקק של עט. שני
עצים. מפתחות. גב כסא. משקפים. עזב. כוס קפה. עננים.

שירים
ורד דור

יום השנה

לא ישקע גופך לאין גוף
לא למצולות הרק-אני
רק-שלי לא רכים
לא בנדיבות
מפקרים
לא
ה
כ
ל
אלי
לא לי
לא לשוני לא
עוד אני בכל מקום
לא באף מקום אני לא
עולה מתוך גופך כפרח
אנחנו אין נלקח בינינו עוד.

תפילה

את נעלמת, גברתנו שתחתינו. רגליך רועדות.
אינך דוברת עוד בשפת אדם אבל אנחנו מבינים.
גברתנו שמעל, אנחנו נזונים מפיותך.
אנו המתאחדים בשפע המטר, השואבים מאבדןך
מקהלת המרבים שאת נתכת על פנינו
אנו הרבים שרים לפתע אוניסון.

שירים מיתר מורן

אש גדולה

[במחילה מן היצירות העתידיים
שיבצעו במתק שפתים]

אש גדולה
מבקשת אש קטנה
מאש גדולה כמוה

היא יודעת

מסלול תנועתן כבר הוסט.

אם יתלכדו לשונות בערתן
המתלבות מתקף סמיכותן
יכרכו זו בזו
כך שלא נתן יהיה לזהותן
או להפרידן
שמש מירך רעותה
בטרם יכלו עצמן
בענג מתגדל
ומתגדש

מבעד ארבות העולם

עבור שקיעה אחת מרהיבה
לחמד בה את כל הצבעים.

בידינו המטה והשמיים
(אשכול B)

(א)

מצפן תקול מורה לעברך
כמחצית מהזמן

כמחצית השנה עברך
יורה תקורות עשן

עתידיך צפון בשבי
הגדודים שגחקקו
בדם על מפת כוכביך

תנודת מחט חדה
מנבאת עדן קרח
בהפוך קטביך

פרוזה את
לשונות רוחותיך -
עזאזל גטול שנתות וחיץ

מחוז הפצף בלוע
במחול שדיך.

(ב)

האם אנחנו עתידות להגאל?
בידינו המטה והשמיים

צרור מפתחות מרשרש
סימן שאלה נחבט ונוקש

הנני כאן, בשולי המוקש
שנטמן מבעוד מועד
בידי שומריך

מי שחללו בכרמי ילדותך
ובזוו בסר גפניך

הרי לך הקש:

חלקת המשקל מוליכה שולל
לכאן או לכאן
אותר פשוטת רגל

את שגמעת בי מרחק
ופערת בי דלת

לא תהיי
לא תהיי לי
לישועה.

פנוי להובלה* אילה בן לולו

הכביש שהוביל לעיר הגדולה שמם. אורות מכונית יחידה נשלחו לפנים כמוששים ונבללו באורו של פנס רחוב שזלג חרישית אל הכביש ממשוכת היביסקוס משתפלת ומשפת מדרכה אפורה. בבניין פינתי, בקומה השנייה, במיטה סמוכה אל תריסה של מרפסת שהוסבה לקיטון שינה צר, ישנו ראש לזנב גרשון ודינה, אחותו הגדולה, והתכסו בשמיכת פיקה ליחיד. גרשון מלמל ונע בשנתו ואגרופו הקטן קפוץ לסנטרו. נוגהו של ירח אב חדר אל הקיטון מבעד לתריס שכמה שלבים נשרו ממנו זה מכבר והצית צללים ארגמניים כנגעים על בטנה הלבנה של דינה ועל מצחו של גרשון הילד.

צעדי נעליים כבדות הדהדו מן הרחוב וגרשון התהפך בשנתו ועקביו נלחצו לגרונה של אחותו. היא התעוררה והשתעלה, הדפה את עקביו של גרשון מגרונה, גיששה אחר שמיכת הפיקה שנשמטה אל הרווח שבין אדן המרפסת לקורת המיטה, אחזה בשוליה, מתחה אותה מעליהם וניסתה לחזור לישון כשלתע הרעיד קול נפץ את הרחוב ובוהק זרחני התפרץ אל הקיטון.

דינה קמה מן המיטה ורצה אל חדר השינה של אמא ואבא. המיטה הייתה ריקה. השמיכה הזוגית רקומת הפרחים הושלכה על הרצפה. היא יצאה אל המרפסת הארוכה המשותפת לחדר ולסלון, וראתה את אמא, אסתר אלבו, עטופה בחלוק פלנל, ידיה לצידי גופה, והיא עומדת ומשקיפה מטה. חום עלה ממעקה הברזל השחור.

"איפה גרשון? הוא יושן?" שאלה אסתר אלבו את דינה.

"כיסיתי אותו בשמיכה," אמרה דינה. כדור אש בוער זינק מעלה מן הרחוב שלמרגלותיהן, הירח הבהב והכחיל. בפתחי הבניינים הסמוכים התגודדו סקרנים סתורי שיער ונפוחי עיניים. למטה בחצר, עמד אדון פליישר, יחף, לבוש בגופייה לבנה ובז'קט קורדרוי חום, וכפות רגליו הגדולות רומסות את הדשא הגבוה. פעם, כשאיבדה דינה את המפתח של הבית, דפקה אצל פליישר בדלת וביקשה שייתנו לה לעבור לביתה דרך המרפסת החזיתית שלאורך שתי הדירות הסמוכות. אדון פליישר פתח לה את הדלת ועמד מולה באותו ז'קט קורדרוי חום וגופייה לבנה, ושערו הסבוך בחזהו ובכתפיו מסתלסל סביב כתפיותיה. דינה הבטיחה לו שזה ממש לא מסוכן, והוא הוביל אותה דרך המסדרון אל סלון דירתם החשוך, ופתח את התריסים לרווחה. קרני שמש מערבית פרצו אז אל הסלון האפלולי והתפתלו ונלכדו בשער גופו. גברת פליישר בקעה מאחד החדרים והחליקה לקראתה

* מתוך נובלה בכתובים.

במסדרון על נעלי בית פרוותיות ובידה המושטת צלוחית פורצלן מעוטרת זהב ובתוכה סוכריות עטופות צלופן. אבל דינה, שחששה שאדון פליישר יתחרט על אישור המעבר שהונפק לה, כבר טיפסה ועמדה על אדן המרפסת וממרום גובהה התכופפה אל צלוחית הפורצלן שכמו ריחפה על עמדה באוויר, בחרה סוכרייה ירוקה והחלה לפסוע בזהירות לאורך אדן המרפסת, וכשהגיעה לסורג האופקי, שסימן את גבול המרפסת של משפחת פליישר, שלחה לעברם נשיקה מצלצלת באוויר וקפצה פנימה אל סלון ביתה.

אדון פליישר קיער את כפות ידיו, הצמיד אותן אל אוזנו של אדון הולנדר מקומה רביעית וצעק, "זו המכוננית פולקסווגן של אלבו, היא עולה באש."

"זה האוטו של אבא?" שאלה דינה את אמה. אסתר אלבו לא ענתה ורק קשרה שני שרוכים בצווארון הרופף של חלוקה.

"צריך לקרוא למכבי אש, שמישהו ילך לשמעון כהן ממספר שבע-עשרה, יש לו טלפון," אמר אדון פליישר. הוא הסיר את משקפיו וניקה אותם בשולי גופייתו. איש לא זו. קרעיה של יריעת הברזנט שכיסתה את הפולקסווגן ריחפו ממעל כנוצות שחורות וקלילות.

"אמא, זה נכון מה שאדון פליישר אומר? האוטו של אבא בוער, איפה אבא?" שאלה דינה.

אסתר אלבו הנידה בסנטרה מטה, ודינה ראתה את אביה במכנסיים קצרים ופלג גוף עליון עירום, נושא בכל אחת מידי דלי מים שמילא בברז של פח הזבל בחצר, ואת אהוד לוי מהקומה הראשונה שחולף על פניו, רץ כפוף אל מכוננית הסובארו הלבנה שלו, החונה סמוך לפולקסווגן הבווערת, ומנסה לפתוח את דלתה.

"הידידת רותחת, שושנה," צעק אהוד אל שושנה אשתו שעמדה במרפסת הקומה הראשונה בחלוק ובכובע אמבטיה. עשרות סיכות אבו-עגילה היו נעוצות בשערה והבהובי האש נלכדו בהן כמו נמלים אדומות ורוחשות.

שושנה נסוגה פנימה, וכעבור רגע חזרה ובידה מגבת ספוגה במים. "תפוס," קראה וזרקה.

אהוד תפס את המגבת הרטובה בעודה באוויר, כרך אותה סביב כף ידו, פתח את דלת הסובארו הלבנה, פרש את המגבת על ההגה השחור, התניע ונסע להחנות את מכונניתו הרחק מהאש.

נופר ונאור, התאומים של שושנה, התעוררו משנתם וקיפצו במרפסת בשמחה. הם תלשו עיתון לדפים-דפים קימטו לכדורים, קלעו אל פי האש ושרו:

"אש, אש מדורה!"

משה דודו בחורה!
 עם שפתיים אדומות ורגליים עקומות.
 יש לו עין מזכוכית,
 כמו גולה עגולה,
 אם תביט בה פעמיים -
 יגדלו לך שדיים."

"תחזרו לישון ותסגרו את התריסים, כבר מאוחר," צעקה אל התאומים שושנה לוי שבינתיים ירדה למטה.

עוד ועוד שכנים הוסיפו לרדת. הם נעמדו מול האש ומצמצנו. אהוד לוי, שהחנה את הסובארו שלו בסוף הרחוב, חזר ונדחק בין שורותיהם. המגבת הרטובה על עורפו.

אהרון אלבו עמד בפתח הבניין, נשא את מבטו למעלה וקרא, "אסתר!"
 אסתר אלבו אספה אליה את כף ידה של דינה ולא ענתה. דינה הרגישה את פרק ידה נלחץ בין אצבעותיה של אמה.

"אסתר!" קרא אהרון שוב והשתעל, הדליים בידי התנודדו, אצבעותיו נלפתו סביב ידיות המתכת וכתמי אש, אדומים כמו הלך שאסתר אלבו מושחת באירועים חגיגיים, השתקפו בציפורניו.

"מה?" ענתה לו אסתר.

"תגידי לילדים לרדת לעזור לי לכבות את האש," צעק אהרון.

אסתר כרכה את זרועה הקרירה והלחה סביב צווארה של דינה ונסוגה עימה אט אט מן המרפסת אל עומק הסלון, עד שאבא והשכנים ומראה הרחוב כולו נעלמו ודינה ראתה רק את המעקה השחור ואת השכנים מן הבניין ממול עומדים במסגרות החלונות.

"אני הולכת להעיר את גרשון," אמרה דינה לאסתר, "נרד ביחד לעזור לאבא! זה לא בעיה, נכבה את האש!"

אסתר אלבו עצרה את דינה בידיה, "לא צריך הוא קטן, את יכולה לרדת לבד, תבדקי אולי יש עוד דלי של ספונג'ה מתחת לכיור של המטבח."

כשדינה אלבו יצאה מן הבית אל חדר המדרגות הכה בפניה חום צהריים יוקדים, והיה נדמה לה שחל בלבול בין היום והלילה, וכשתצא החוצה מאפלת המדרגות תתגלה לעיניה שמש זורחת בשמי קיץ תכולים. דלי הספונג'ה שבידה נחבט במדרגות כשירדה ויריעת חום וריח גומי שרוף הלכו ונכרכו על בשרה והחניקו את נשימתה.

כשהגיעה למישורת המדרגות בכניסת הבניין וראתה את כיפת הלהבות בוהקת ומתפתלת וכה קרובה נבהלה ורצתה לחזור הביתה, אולי לטפס לגג ולהשקיף עליהן משם, ובכל זאת שאפה מלוא ריאותיה אוויר ורצה לברז החצר שליד חדר פחי הזבל.

מהפולקסווגן של אבא לא נותר כמעט דבר. מהגלגלים והצמיגים שנמסו באש נותרו חישרי מתכת מעוקמים ומפויחים, השמשה הקדמית התנפצה ומהמושבים הקדמיים הזדקרו סלילים מתכתיים וצפודים. במרכב האחורי של הפולקסווגן, על כלונסאות ברזל מלובנות, התנוודד על בלימה שלט המתכת הלבן: "פנוי להובלה". דינה זכרה איך אהרן אלבו הכין אותו משלט ישן של רופא שיניים שמצא במזבלה; באור יום עוד אפשר היה להבחין לעיתים בזנב האותיות המקוריות: "פנוי להובלה ד'ר".

אחרי שאהרון אלבו חיסל את חנות הנעליים שפתח בקצה הרחוב והיה מחוסר תעסוקה, הלך ביום חמישי אחד למלא טוטו בתחנה של משולם, וראה מכוניות מסחריות וטנדרים עם שלטי "פנוי להובלה" חונים בפנינת רוטשילד והרצל. בו ביום חזר הביתה, רוקן את הפולקסווגן מקופסאות הנעליים הלבנות שנותרו מחיסול החנות ואפסן אותן במרפסת השירות של המטבח; תחילה נותרו שם הקופסאות זו על גבי זו, שעונות אל הקיר, אבל לאט לאט התמוטט המגדל, הקופסאות נפתחו וזוגות הנעליים החדשות התפזרו בערבוביה על הרצפה ליד מכונת הכביסה, ולא פעם הכניסה אסתר אלבו בטעות נעליים למכונה עם הכבסים המלוכלכים.

אהרון אלבו קדח חורים בפינות שלט המתכת, תלה אותן בחוטי מתכת על מרכב הפולקסווגן והלך לשוק לחפש לו בזול חגורת נשיאה משומשת לגב. למחרת, השכים קום, מילא את הקלקר של הים בקרח ובמים, נסע לתחנה של משולם והחנה. הוא פשט את חולצתו, משח על זרועותיו ועל חזהו שמן בישול, חגר את חגורת הנשיאה המשומשת, יצא מן המכוננית ונשען בשילוב ידיים על דלתה. מצפה ללקוחות. כבר ביום הראשון נחל הצלחה, ונכנסה לו עבודת הובלה ששכר נאה בצידה. אהרון אלבו התמסר כל כולו לעבודה החדשה והמכניסה: בכל יום הגיע לתחנה עם הנץ השחר כדי לתפוס מקום טוב לפולקסווגן, ובצהריים אסתר אלבו הייתה מכינה לו אוכל טרי ומביאה לתחנה.

ברז החצר קלח בעוצמה, ופרק ידה של דינה התקפל עד שהדלי נשטט אל שוקת הבטון. היא סגרה את הברז, הניחה את הדלי בתוך השוקת, פתחה את המים והניחה לשאונם לשטוף את חושיה. הדלי נמלא עד גדותיו. היא נשאה אותו בשתי ידיה מחוץ לשוקת, ועורפה, שהשתוחח מן המשא, כאב. כשהרימה את מבטה לאמוד את המרחק מן המכוננית, ראתה שהאש המתגברת הסיגה את השכנים מן הכביש ומן המדרכה ומקדמת החצר פנימה אל שביל הבניין. אהרון אלבו עמד על המדרכה לבדו.

"אבא, אני רוצה לעזור לך," קראה אליו דינה. אהרון אלבו התקדם צעד נוסף אל המכונית, עמד, והסב אל דינה את מבטו.

"אני מחכה," צעק אליה בקול סדוק וניחר. קול נפץ נשמע ולהבת אש שנשלחה מהפולקסווגן מעלה הציתה את כותלי הבניינים הסמוכים ואת דמויות הסקרנים הנטועות בחלונות.

"זה מסוכן, אלבו, תחזור!" קראו השכנים.

גוו החשוף של אהרון אלבו בהק ולהבות האש שהשתקפו על עורו המתכת הכאיבו לעיניה של דינה. באוויר סביבה טסו גיצים שדקרו במדקרות מחט את בשרה. היא גררה אט אט את דלי המים לאורך שביל הבניין, חציו כבר נשפך והרטיב את כפות רגליה.

"בואי דינה, מוכרחים להציל את הסחורה של הרהיטים במרכב, יש מחר הובלה גדולה לפתח תקווה," עודד אותה אהרון וקולו פראי, שפתיו זהרו כמו שתי כוויות. הוא ירד אל הכביש והתקרב אל אחורי הפולקסווגן, אל המרכב העמוס סחורה ורהיטים. שתי כורסאות גבוהות בערו במרכב. האש כילתה בחרונה ספה תלת מושבית פרחונית, ולנגד עיניה של דינה קמלו בהרף עין פרחי השושן הצחור שעיטרו את הריפוד. דלת מקרר נפתחה בחבטה, ולהבות האש שצפו פנימה והמסו את המדפים הלבנים ואת תבניות הקרח והביצים.

שוליו של דלי הפלסטיק שאחזה דינה בידה נמסו וידית המתכת שלהטה בכף ידה נתלשה באחת. היא שמעה את הדלי נחבט בכפות רגליה ומתגלגל על הכביש, שארית המים שנתורה בו הרטיבה את בהונותיה, נקוותה כגביש מלח על הכביש, רחשה והתאדתה כהרף עין. היא השתעלה וסוככה על פניה מן העשן השחור והחריף שזחל בגרונה.

"אהרון, הילדה, איפה הילדה שלי?" קריאתה של אסתר אלבו מן הקומה השנייה ריחפה אליה כמו ממרחקים, רכה ומשייט.

דינה פתחה את פיה כדי לענות, אבל גרונה בער. עשן סמיך וקרומי חנט את איבריה. היא ניסתה להשאיר את עיניה פקוחות ולהוסיף ולהביט באביה הנאבק באש. אבל הן צרבו כל כך עד שעצמה אותן, והחום הידפק בעפעפיה ותסס בריסיה. "דינה, יא בינתי!" קוננה אסתר אלבו.

דינה פקחה את עיניה וראתה מולה את ראשו של אהרון אלבו מגיח מן העשן כמו מונח על גבי תכריכים, אחר כך נגלה לה גופו. להבות האש מן הפולקסווגן ניתכו וזרמו סביבו כאשדים. הוא פסע אליה, אחז בשתי ידיו במותניה והרים אותה באוויר הרחק ממפלי האש עד לפתח הבניין. כפות ידיו היו אדומות ורכות כשעווה רתוחה ודינה חששה שתימסנה על חולצתה. השכנים התנדדו ופינו דרך משביל הבניין לעמוד משני צידו, פניהם צהובים וקרועי אור ועיניהם נעוצות באהרון ודינה אלבו פוסעים חבוקים עד חדר המדרגות כשהם שחורים ומפויחים.

כשאסתר אלבו שמעה את דינה מגיעה פתחה בשבילה את דלת הבית והדליקה את האור בחדר הכניסה. היא אחזה את ראשה של דינה והניעה אותו מצד לצד, סבבה סביבה ובדקה שהיא שלמה, ואחר כך הביאה חבילת צמר גפן, וקערת פלסטיק ירוקה עם מים פושרים, טבלה פיסות צמר גפן, סחטה אותן וניקתה אותה בצמר גפן לח מכף רגל ועד ראש.

עשן שחור הסתנן אל הבית ורביץ על התקרות. דינה ישבה בסלון ליד שולחן האוכל העשוי עץ אלון כהה שהיה מיועד לסעודת ראש השנה וליל הסדר בלבד, והעבירה בין אצבעותיה את שערה, קצותיו החרוכים נשברו וכיסו את המפה הלבנה כמו רגלי עכביש מבריקות. היא ניסתה ליישר ולסדר אותם בשורה מולה, אולם הם התפוררו לאפר בין אצבעותיה.

אסתר דחפה את תריסי הסלון על מסילותיהם וסגרה את המרפסת ככל שיכלה. "את מלכלכת את המפה, מחר אני יגזור לך את השערות," אמרה לדינה בקול חד. היא התכופפה ואספה את פיסות צמר הגפן הלחות והשחורות מפיה מרצפת המבואה והשליכה לפח, מילאה את הכיור במי סבון ושטפה את ידיה עד לבתי השחי, וכשאהרון אלבו נכנס הביתה אל המטבח והחזיק את דליי הפלסטיק המעוקמים תחת בתי שחיו מכאן ומכאן, סגרה את הברז, לקחה מידיה את שני הדליים והשיבה אותם למקומם במרפסת השירות ואמרה מבלי להביט בו, "הם שרפו לך את האוטו."

נביחות רינת שניידובר

נביחות הכלבים לא נתנו לה מנוח. נביחות רמות, קצביות, אחידות, שנמשכו זה כמה ימים. היא התגוררה בפנטהאוז במנהטן, הרחק-הרחק מהמולת הרחוב, בדירה רחבת ידיים וצחורה שלא פנתה לשום דירה אחרת. בבניין שלה לא היו כלבים. היה אסור להחזיק בהם. ככה זה במנהטן, ישנם בניינים שאסורות בהם חיות המחמד. בגלל הנביחות והיללות, וגם בגלל הריח. זו הייתה הסיבה שבגללה בחרה לגור דווקא שם. היא הייתה רגישה לרעשים, באוזניים אבל גם בעיניים. לכן הייתה דירתה לבנה לחלוטין, עם ספות לבנות ושולחן אוכל לכן ומיטה לבנה וקירות לבנים, חלקים. היא לא רצתה כלום. מדי יום ומדי לילה, לקחה כמות נכבדה של משככי תודעה וישנה, שינה כבדה כמו עפעף עצל שנשמט על העין. בשבע בבוקר, הייתה קמה לאכול פרוסה עם גבינת שמנת ולשתות כוס חלב חם. אחר כך, הייתה חוזרת לישון.

לא הייתה לה בעיה של כסף. היא ירשה כמה בניינים בברוקלין ובמנהטן ולא היו לה ילדים לפרנס. היא הייתה בת ארבעים ושבע. היא נראתה בת שלושים. אבל בראשה היה הרעש מטבע בודד שמשקשק בתוך פחית אלומיניום.

נביחות הכלבים לא נתנו לה מנוח במשך שלושה ימים ושלושה לילות. משחר עד שחר הן הסתחררו בביתה, גרועות מפטישי אוויר. הנביחות חסמו את דרכי הנשימה שלה. היא השתנקה. היא עישנה בשרשרת ואיפרה על הרצפה, מסביב למיטה. אגרופיה נקפצו לפקעות. היא שרטה את הקירות עד שנשברו ציפורניה. היא הלמה בראשה בקיר. היא צרחה. לבסוף התעייפה וגופה נרפה ופניה בהו באטימות בתקרה. הנביחות נמשכו. היא הייתה שבורה.

שום כדור לא עזר. סילנור, לונסטה, אסטזולם, רוזום, רסטוריל, ברוטיזולאם – השינה נתלשה ממנה באכזריות והיא שכבה במיטתה, טרוטת עיניים. היא בכתה. די, די, די, ייללה. איש לא שמע אותה. דירתה לא פנתה לשום דירה אחרת. והאקוסטיקה בבניין שלה הייתה נהדרת. היא אפילו לא ידעה מיהם השכנים. היא גם לא רצתה לדעת, אבל עכשיו תהתה אם גם הם שומעים. היא לא הבינה כיצד זה שאף אחד לא עושה שום דבר בנידון. צריך היה לעשות משהו. להשתיק את הכלב. להרוג אותו. אותו ואת בעליו. די, די, די, די, די, ייללה. והנביחות הלמו ברקותיה, נביחות כמו טיפות שנושרות על הראש בקצב אחיד. די, די, די. והכלבים, בשלהם.

בפעם הראשונה מאז קנתה את הדירה, היא יצאה אל המרפסת השוממה שלה, נטולת הרהיטים והצמחים. שמי הקיץ הכחולים-האפורים סנוורו את עיניה ואדי הלחות כיסו את משקפיה וערפלו את ראייתה. כך היה טוב יותר. היא לא רצתה

לראות. היא בסך הכול רצתה לאתר מהיכן בוקעות הנביחות שזה שלושה ימים חצבו בור בשנתה. כדי להתקשר למשטרה. כדי להתקשר למכבי האש. כדי להתקשר לרוצח שכיר שיבוא לכבות את הרעש. אבל שום כלב לא נראה על גגות הבניינים סביב. כי הגגות היו כל מה שיכלה לראות מחלונה. דירתה היתמרה הרחק־הרחק מעל פני הקרקע, הרחק הרחק מחיים של אנשים אחרים. לכן בחרה בה. היא לא אהבה אנשים. היא לא אהבה כלבים. וכעת חדרו כלבים למבצרה. הם נבחו. הם נבחו בלי הפסקה.

היא שטפה את פניה. היא החליפה את חלוק הבית בשמלה ארוכת שרוולים שלא הלמה את העונה. היא נעלה מגפיים כהים, שהגיעו עד לברכיה. היא הרכיבה משקפי שמש, כבר בדירתה הרכיבה אותם, עוד לפני שתצא אל הרחוב. היא ירדה במעלית. היא לא בירכה את השומר לשלום. היא לא הכירה אותו. היא יצאה אל הרחוב. היא הביטה סביב. הנביחות לא הרפו. עוצמתן הייתה זהה לזו ששמעה בדירתה. צרחות שהיו כמו המילה רצח. אנשים חלפו על פניה ברחוב. הם נראו שאננים. הבעותיהם נראו נקיות מרעשים. היה להם לאן ללכת. לה לא. היא לא רצתה ללכת לשום מקום. היא רצתה להיות בדירתה, על מיטתה, לישון שינה עמוקה, להתמסר לחלומות שלא זכרה. היא נופפה בידה למונית. המונית עצרה. "לגשר ברוקלין", הורתה לנהג והוא נסע. גם בגשר ברוקלין, המשיכו הכלבים לנבוח.

ארץ אין דור אוראל ריין

מרצפותיה של רצפת האולם היו מכוסות כמעט לחלוטין בעיסת שיירי מזון ושברי גרוטאות, כלי אוכל מלוכלכים וסחבות בערבוביה. מרבד שרוי בריר רך. מתחת לכפות הרגליים היחפות המתנדדות באוויר שעטו כלבים בני זנים שונים שפרוותם הבריקה בטינופת, מזנקים בלשונות מתנפנות לאורכו ולרוחבו של האולם, בוטשים במדמנה, מחפשים בחוטמיהם את תכולתם המהבילה של חיתולים שבצבצו מתוך תילי הזבל.

באמצע פאתו התיכונה של השולחן הגדול דמוי החית שבמרכז האולם אחז ארנבנוב במשענת הכיסא, ייצב עצמו עליו והזדקף. חזית חולצתו הספוגה ברוטב שיבש התרוממה מעט, מערטלת את כרסו הצָבָה, הלבנה כשיש; טבורו הבולט נזקר לפניו. הוא רכן קדימה, סילק בפטיש שאחז כמה מאפים מעלי עובש שהיו מונחים על המשטח שלפניו, דפק מספר פעמים בקרחת העץ שנחשפה ושב להתנשא מעל לראשי היושבים.

”שקט, שקט!”

שאון שיחותיהם של הילדים שכך בהדרגה והאולם דמם. השקט הופרע רק בטפיחות כפותיהם של הכלבים ברטיבות, בזמזום הזבובים ובאִנְשֵׁת בערת הלפידים שלאורך הקירות. ארנבנוב פתח בדיבור; מתחת לשפתיו הקטנות נחשפה מערכת שיניים שנשחקו; משתי החותכות בחזית לסתו העליונה נותרו רק שני שבבי עצם מפוררים ואפרפרים.

עיניו נפערו. ”שני עֵבְרִים לְעַרְשׁ!” קרא. –”שני עֵבְרִים לְעַרְשׁ!” חזרה כהד צעקתו של להק הילדים, מְלוּוה בהכאות קצובות על השולחן. ”ראשית, ברצוני לברך לשלום את חברינו ששבו ממשלחתם.” ארנבנוב נדד עם מבטו מעל לראשי הילדים והחווה מעלה עם גביע הנחושת שהחזיק בידו העדינה. ”כוֹשֶׁן, כולנו משתוקקים לשמוע אודות הגילויים החדשים!” שלהבות הלפידים הבהיקו נצנוץ ענברי בִּשְׁחֹר פניו וגוֹו החשוף של הילד בקצה השולחן, שאבק וזיעה נקרשו עליהם; מבעדם נראו הֶבְרָקִים בעורו כגיצים המגחללים גזע עץ מת. הוא החווה בראשו לעבר ארנבנוב.

ארנבנוב המשיך. ”חמישה אביבים הלילה! חמש שנים שאנו צועדים כבני חורין. גבהות הנפש, הברירה המושכלת, העינוב המצַעֵצֵע – כולם היו לאסקופה נדרסת.

ידענו ופעלנו, הגשמנו: מה ששומר בזיכרונה של האנושות היה לא יותר מאשר דימוי מעורפל – קמנו והצפנו אמת זו מעלה עד שכיסתה את העולם; כעת הכול יודעים – מבעד למראית העין פרץ הסוד הגלוי – שני עברים לערש! הילדים הלמו בשולחן בחזקה.

"הלילה אנחנו חוגגים את ניצחוננו. אנו זוכרים עדיין את ימינו הראשונים, את ההתרוממות מתוך העריסות, את ההתלחששויות תחת אפיהם של הכלאים, את שיבור המנעולים. אך אני מדבר כאן הלילה כמי שידוע שמשימתנו לא תמה; השגנו הרבה – אך אל לנו לקפוא על שמרנו. מה נחוץ לנו? מה ימנע מאויבנו לכרסם באחדותנו?" מדי כמה מילים חמקו אישוני של ארנבנוב לשמאלו.

"אך אני אינני בעל חזון; רעיונות גדולים הם מנת חלקם של מי שיכלו לצרינו, שהנהיגו אותנו מתוך המכלאות. ילדים כמו בן-חזיריים, מי שהרהיב להניף את כולנו בקווצות שערנו מחצר המשחק, לטפס על מותני המבוגרים ולמשכם בחום מטה, להעפיל לכתפיהם וללפות את צוואריהם ברתמה."

ארנבנוב הגביה את ידו לעבר הדיוקן העצום שהיה תלוי על הקיר מאחוריו. משטח הבד כוסה כולו במשיכות גסות של צבעי גואש. הגוש הגדול שבמרכזו נדמה לדמות ילד ממותני ומעלה, גופו בעל בשר ופניו מְזֻנָּתוֹת.

מסביב להיקף ראשו נמרחה עטרה; עיניו קושקשו בצבע-דם. בין מלתעותיו החשוקות צוירה גיזת תלתלים שהשתלשלה על חזו.

"בן-חזיריים אינו איתנו עוד – אך תלמידו וממשיך דרכו נמצא כאן הערב; דָּקָר, איש על דגלו, בריון מִידָה אבנים!"

העיניים כולן הופנו לעברו השמאלי של האולם, שם נתמך דָּקָר בשולחן ונעמד עליו. הוא התמהמה מלפתוח בדיבור. אמתו הימנית הייתה קצוצה מעל היכן שהייתה בעבר כף ידו, קשורה בסופה כנקניק;

"אני מודה לארנבנוב. מתוך בושת חיינו הקודמים עלינו והבטנו על העולם מקומתנו אנו. כמוכם, נולדתי גם אני אל סכי העיניים, אל הגדירה, ראשי נתון בפלצור ומאחוריי חובט המקל – 'הלאה, הלאה!' נזעם הקול תחת הדברים כולם. 'הַמְשֵׁךְ, התעצב, הֵיָה!' הילדים שרקו בבוז. "אך לא עוד. לאריכות-פניהם של המבוגרים השבנו בְּנְאוֹץ, את רשת כלליהם קרענו מעלינו!"

צלחות נחבטו בשולחן, אגרופים הונפו.

"ראו כמה עלה בידינו להשיג בחמש שנים בלבד. ילד הפוקח את עיניו ברחבי המדינה כולה יודע שעול מהתלת 'הבחירה' הוסר מעליו; הימים והלילות לא ישובו עוד למסגרותיהם: אך ממתוך גחמנותו נולד כל העושר שהוא רואה לפניו! אך הלילה, לפני שנתחיל בחגיגה, הלילה עלינו להביט במעשנו הגדול ולהכיר לראשונה, במשקל תפקידנו."

האולם נדם שוב.

"מה ערכו של השגנו אם איננו יכולים להבטיח את המשכו? כיצד נבטיח שיישמר, שיהיה מוגן מפני צינן-השכל האורב תמיד בפיתויו לסמכות? אני יודע שלו היה כאן, היה בן-חזיריים עסוק בשאלה זו בדיוק." דָּקָר חיפש את עיניו של ארנבנוב.

"איך נוכל לוודא את המשכיותה של צורת חיינו? ארנבנוב ואני שוחחנו על כך רבות. לבסוף התגלתה בפנינו אפשרות. נחוץ לנו היכל-ספר, מינוי רשם, הכשרה להוראה."

אי אלו לחישות החלו להשמע באולם. דָּקָר המשיך בדבריו ללא שהות.

"לשם כך, מי מאיתנו הזוכרים את הדקדוק כדאי שיצטוו לחידוש עיסוקם; מהם יצאו מספר סופרים-כתבנים ומכתיבים. ראשית נעלה את יסודות דרכינו על הכתב, ונאגדם למספר רשימות יסוד, אחר-כך..."

- "שני עברים לערש!" צווחה חדה נשמעה. תינוקת ישובה בכיסא גבוה לפעוטות הטיחה את ידה הבצקית במגש שלפניה. עיניה הפניניות, רמז אפה ופיה היו צפופים. שאר בשר פרצופה הדשן עטפם ככותרת פרח. פלומת שערה סמרה. אוזניה בערו.

"אוי לנו שכך נאמר ביום השנה!" ירתה בגרון ניחר. "האם מזיכרונו של כבוד דָּקָר, תופש-מלחמה בכבודו ובעצמו, כבר נמחה זכר הרוקדים סביב בתי הספר הבורערים? האם שכח את השמחה שגאתה בלב, אותה שמחה שנשבוענו שלא תכבה לעולם, יודעים שבמהרה תוצת בליבו של העולם כולו?"

שני עברים לערש, דָּקָר הנכבד, שני עברים בלבד עומדים ביסוד כל הדברים!

הסתרה והחצנה: מזימה עלומה המתרקמת במחשך האטום מחד, וגילוי לב גא, מסתער ללא חטא, בישירות בלתי מחושבת – מאידך! שני עברים ותו לא! נראה שכבוד דְּקָר מעוניין להשיב על כנם את הזמנים בהם גודלנו לְתַחַח במחשבותינו במכלאות, להפוך את רגביהן אלה על גבי אלה עד שכיווניהן וסדרן הטבעי היו מתבלבלים כליל – אמת ושקר היו מתמזגים ומאבדים מְתָאֵיהֶם, נשקלים ואז נשקלים שוב, וכל שנותר לנו היה להיאסף לגילדות בעלי מלאכה, להתחיל במסחר, להיות לפוליטיקאים, לכלכלנים ולהוגים! לאנשי מעשה מתפלספים!"

הלחישות התעצמו והיו להתבטאויות רמות. כלים ושאריות מזון החלו להיזרק באוויר.

ארנבנוב ניסה לומר דבר מה בתוך ההמולה "אינני חושב שכוונתו של דְּקָר הייתה שעלינו לכונן בית-ספר הלכה למעשה..."

– "זו כוונתי בדיוק!" הפנה אליו דְּקָר את מבטו. ארנבנוב בלם את פיו בו ברגע ונבלע בכיסאו.

"אינכם מבינים?" ניסה דְּקָר לצעוק מעל קולותיהם של הילדים, "אויבינו מתאספים, הם משוחחים ביניהם, מחליפים רשמים, עומלים על תעמולתם; לא ירחק היום ויצליחו להחדיר בלב ילדינו תהיות – ללא רשת סדורה של חינוך שיאגד אותנו, ללא לימוד שיוליכנו בסך שקבענו לעצמנו יתמוטט כל מה שבנינו מבפנים, ללא צורך שיירו אף ירייה אחת!"

"אוזניכם השומעות!" פערה התינוקת חיוך חסר שיניים. "דְּקָר, ימינו של המשחית, ראש הבולשת בעצמו, סבור שעלינו לחזור אל הכיתה!"

פושן שלף מתחת כיסאו שק גדול, שהיה טלוא מבדים במרקמים וצבעים עזים. שאגתם של הילדים התערבבה בנביחות הכלבים "שק הצוענים! שק הצוענים!" כושן קפץ על השולחן, רץ לעברו של דְּקָר ובעט בברכו. דקר נפל. כושן הכה בפניו וסכר את פיו בידו. שלושה ילדים חשו להחזיק בגופו המתפתל כשהוכנס אל השק. כושן השליך חבל שנתלה על אחד מקניה המעוקלים של נברשת התקרה ואת שפתי השק הסגור הידק בקשר. ארבעת הילדים משכו בקצה החבל השני עד שעלה השק. דְּקָר ניסה להאבק, אך מקץ כמה דקות רפו שריריו וצנח באפיסת כוחות בשביו.

מדי פעם הרגיש בחבטתו של פרי רקוב או בחפץ כלשהו שנזרק עליו מהאספה

שהתחדשה תחתינו.

מתוך השק יכול היה לשמוע את דבריו של כושן. משלחתו שבה זה עתה מן ההרים. הוא הציג בפני האספה שלוש גולגולות ושני דגמי פנים עשויים גבס, שנוצרו מתוך יציקתו אל תבניות שהוכנו ממש על תווי פניהם של שוכני ההרים. כושן פירט בהרחבה את המדדים: רוחב הפה, עצמות הלחיים, האף, הלסתות, את גובהן ורחבן של הפנים בשלמותן. מסקנותיו היו חד משמעיות. לא נותר ספק בליבו. תושבי ההרים, שנותרו מבודדים כמעט לחלוטין בכל שנות קיומם, התאפיינו במדדים משותפים אף לעין הבלתי מזוינת.

לפני המרקחת המעורבת, לפני שהידללו ונמהלו, היו כל האנשים ילדים.

שירים גלית זהן-קוליבן

כדורים

אַתְּ הֵהוּא, הַנְּרָדְמֵר וְאַתְּ הֵהוּא הַכֶּחְלֵמֵק,
 וְאַתְּ הֵהוּא בְּטַעַם חוּל־לִימוֹן
 וְאַתְּ זֶה שֶׁהִיא עוֹצֵר לִי תִּמּוּחַ,
 אַתְּ זֶה שֶׁרֶסֶן לִי תִּחְיָה,
 בְּכֻלּוֹב עִם שֶׁלֵט:
 "נָא לֹא לְהֶאֱכִיל".
 וְאַתְּ זֶה שֶׁהַנְּמִידָה,
 אַתְּ זֶה שֶׁקֶצֶץ,
 אַתְּ זֶה שֶׁהַרְגָה,
 וְאַתְּ הַרְמַאִי הַגָּדוֹל מִכֶּלֶם, שֶׁהַבְּטִיחַ לִי הַרִים וּגְבָעוֹת שֶׁל
 הַנְּדַמְנוּיּוֹת,
 אַף שֶׁלְמַעֲשֵׂה
 הַרְעִיד לִי יָדַיִם.
 אַתְּ זֶה שֶׁקֶצֶץ לִי כְּנַפִּיִם,
 וְאַתְּ זֶה שֶׁחַתְךָ מִיִּתְרִיִם.
 אַתְּ כֹּל אֵלֹה, אֶחָד־אֶחָד אֶקַח,
 אֶעֱמַד עַל שֶׁפֶת כְּדוֹר הָאָרֶץ,
 וְאֶזְרַק, הַיִּשָּׁר לְתוֹךְ אֶזְרוּרֵי הַשֶּׁבֶר וְהַלְבָּה,
 שֶׁלֹּא יִהְיוּ פֹה יוֹתֵר רְעִידוֹת אֲדָמָה.

בבל מחכה בסיבוב למצרים

הדלתא עולה על גדותיה
שנה טובה היתה לנו:

דגת מצרים רבה עד מאוד,
השום והאבטיחים עודם הבטחה.
שמנה את, מצרים,
מעלים לך מס,
שמנה ובוטטת.

לאמים ועמים משתחווים לך.
חכי, חכי לך, מצרים,
נוחי על זרי הפפירוס, התרפקי על דגי היאור, התמזמזי בתוך קנה וסוף,

בבל הקטנה מחכה בסבוב -
עוד תהיי נבטת.

שיקגו, אסכולת בנייה ניאורצחנית

שיקגו, אסכולת בניה נאורצחנית:
שֶׁלֶד פְּלֶדָה, מלוי טרה קוטה,
חלונות גדולים, מגדלים צורחים לשמים
מצריחי צריחים,
פוצעי רקיעים,
גורדי עננים.

שיקגו

עיר

רצוחה:

(מעל חמש מאות הרוגים בירי מדי שנה)

"נפש רצוחה-לעתיד" מתבקשת לרדת במעלית, אין לסור אל השכנים.
במקרה הצורך יש ללחץ על פעמון החרום.

שירים* צילה זן-בר צור

אישה צעירה רוחצת בחמאם

שְׁעָרָה הַשְּׁחָר דָּבַק בְּגוּוֹה הַדֶּק.
אָדִים עוֹלִים מִתּוֹךְ הָאֲמָמָט

היא תופרת את ערוניתה
בְּחוּט מְכַלֵּב
היא תדע לפרם את התכים
כְּשִׁיבוּא זְמַנָּה לְלִדָּת

היא חוצה מי תהום
בְּכַף רִגְל מְצַלֶּקֶת
את כל נהר האמו דריה
היא צולחת
שִׁישָׁא אוֹתָהּ הַרְחַק מִכְּאֵן.

מחר יום חתנתה.

שדה פרגים

זה יומן הבקר שלי
אָנִי שוֹלֶפֶת סִכִּין
שְׁחָרוּטִים בְּהַ סְמִלֵי מְלֻכּוֹת הַדּוֹרָאנִי
וְחוֹרְצָת בְּהֶלְקָטִים הִירְקִים
את השם אללא.

האופיום הוא דמן של הנשים שלנו.
אָנִי אוֹסֶפֶת טְפוֹת חוֹמוֹת אֶל תּוֹךְ תַּחְבֻּשָׁת
וּמוֹכֶרֶת בְּשׁוּק.

* השירים מתוך ספר שירה שרואה אור בימים אלה.

יש שמוכרים אופיום לזקנים חולים,
שלא יכאב להם לחיות.
יש שמוכרים אופיום תמורת רובים.
יש שמוכרים אופיום תמורת להם וספרים
לילדי פליטים.

אני תמורת האופיום אקנה בשוק
בכה קטנה לאחותי.
אין לה ידים, אין לה רגלים.
רק עינים גדולות
שקורעות את שמי הלילה
במזריי שריף.

אמי הזקנה

היא האמת האחרונה של חבל ח'וראסאן.
היא יודעת את טבען של הדבורים ופותרת להן יערות דבש.
על מעופן המסחרר היא רושמת לנו
איך לרדות את זהותנו
מבלי לבכות.

אמי היא האשה האחרונה בח'וראסאן ששמרה ידע רפוי בכדי חרס.

הביטי בעיני העיפות
ברעב של גופי
הרחקתי ללכת מאמי ופתיתי בכף ידי סכר לבעלי הכנף.

אלו שב גלגל הזמן לאחור, הייתי בוכה על התאדות האמת תחת שמש ח'וראסאן.

הו, נשים,
על אמי אני בוכה,
עליכן,
עלי,

על לקוי החמה בשמי ח'וראסאן.

אני עץ הרמון

של קנדהאר.
עד לנשים הלבושות
בורקה של סבל.

הותירו מאחוריהן תימרות עשן,
בסתגים עזובים, חרבות,
כירת בשול קרה
ובני משפחה מתים.

הן פליטות עכשוו.

אני עץ הרמון
בבסתן של טהירה,
אשת הטאליב.
בטורבאן השחר שלו
היא ארנה
עפיפונים צבעוניים לילדיה.
בנה הקטן
מרים את אפיסת כוחותיה של אחותו
ואומר לה:
בואי, ביא,
תחזיקי בחוט העפיפון
הוא יקח אותנו מכאן
ועד לבהשתה, לגן העדן.

אני עץ הרמון
של קנדהאר.
כל פרותי
הם בכי
על עמי.

משני צידי התהום אלכסיי טורין

ב־24 בפברואר 2022 הייתה הסופרת הישראלית הכותבת רוסית טאשה קרליוקה (Таша Карлюка) שוהה בקייב. ביוני האחרון הוציאה את ספר הביכורים שלה "אוקיינוסים בצנצנות של שלושה ליטר" וכעת היא הגיעה לאוקראינה מתל אביב כדי לפגוש את קוראיה ולבקר את הוריה. בתוך זמן קצר היא ומשפחתה נאלצו להסתתר במרתפים ובמקלטים מפני התקפות הרקטות של הצבא הרוסי שתקפו את מולדתה של הסופרת, אוקראינה. "לפני שישה חודשים כבר הייתי במלחמה. ישראל. סירנות. פיצוצים. מקלט. עכשיו זה מפחיד יותר", כתבה בימיה הראשונים של הטרגדיה ונזכרה בהתקפות הרקטות המסיביות על תל אביב וערים אחרות בישראל במאי 2021. כעבור שבוע של הפגזות בלתי פוסקות על קייב וסיוט הולך וגובר, טאשה והוריה גמרו אומר לנסוע לישראל. במשך שנים עשרה שעות הם נסעו ברכבת עמוסת הנוסעים מקייב ללבוב, עם עוד אלפי קשישים, ילדים, נשים, חיות מחמד. לאחר שעזבו את מולדתם קייב, הוריה של טאשה הפכו לפליטים. כמה ימים לאחר מכן, אוטובוס מיוחד לקח אותם מלבוב לגבול הונגריה. ואחר כך הייתה בודפשט, ההמתנה הארוכה והכואבת לטיסה לתל אביב ולבסוף החזרה לישראל. חודש לאחר תחילת המלחמה, טאשה ומשפחתה היו בבטחה.

הסופרת הצעירה טאשה קרליוקה היא הכוכבת החדשה בספרות הישראלית-רוסית שקיימת בארץ יותר ממאה שנים. בשנת 1920 הגיע לארץ ישראל הסופר אברהם ויסוצקי, שלמד עברית, אך עדיין המשיך לכתוב סיפורים ורומנים ברוסית. מאז, הספרות הישראלית-רוסית התפתחה והתעשרה בשמות גדולים, כגון יוליוס מרגולין, ששרד את המחנות הסטליניסטיים ופרסם ספר על הגולאג הרבה לפני סולז'ניצין, דוד מרקיש ומיכאיל גנדלב, ששילבו את הכתיבה בשפה הרוסית עם השתקעות עמוקה בתרבות הישראלית. במהלך מאה השנים הללו, ספרות בשפה הרוסית בישראל דיברה בקולות רבים: היא תיארה את פלשתינה ואת החלוצים שבאו לבנות מדינה יהודית, חיזקה את דמותה של ארץ הקודש כארץ החירות במהלך שנות מאבקם של אסירי ציון על הזכות לעזוב את ברית המועצות ולעלות לישראל. בשנות ה-90 וה-2000, מתוך השיח הציוני ומפואטיקת המאבק, העמיקה הספרות הזאת את שאלותיה המטפיזיות, את זיקותיה אל המסורות הפואטיות של הספרות הרוסית והעולמית, מצד אחד, ואת זיקותיה אל מרחב התרבות הישראלית, מצד שני.

ב־24 בפברואר 2022 החל פרק חדש בהיסטוריה של הספרות הישראלית-רוסית, וכן בגורלם של מי שכותב אותה כאן ועכשיו כמו טאשה קרליוקה. הטרגדיה של המלחמה העלתה מחדש את שאלת מקומן של השפה והתרבות של צ'כוב וטולסטוי בעיני מי שכותב וקורא ספרות בשפה זו בישראל. מעולם במאה השנים האחרונות השאלה הזו לא הייתה כל כך כואבת, אף לא בזמן המלחמות שניהלה ברית

המועצות. בתגובה למלחמה הנוכחית, התרבות הדוברת רוסית מוכרות "רעילה" ונתונה לביטול, לסנקציות. ב-24 בפברואר כתבה הסופרת הרוסית-ישראלית ילנה מקרובה, הידועה בספריה על אמנות אסירי המחנות הנאציים, פוסט בעמוד הפייסבוק שלה על וולטר אייזנגר, מורה בבית היתומים לבנים בגטו טרזין. הוא הסביר לילדים שאין לנהוג ביהודי גרמניה בבוז רק בגלל שהם מדברים בשפת האם שלהם. "האם כל האומה הגרמנית אשמה? האם השנאה, הכעס הצודק והשיפוט שלנו צריכים ליפול על כל הגרמנים ללא יוצא מן הכלל?" שאל וענה להם במילים של גתה: "שנאה לאומית היא דבר פראי. הביטויים החזקים והזדוניים ביותר שלו נמצאים ברמת התרבות הנמוכה ביותר. אבל יש רמה אחרת; נוכל להשיג זאת אם נוכל להתעלות מעל ה'לאומי'". מאוחר יותר אמרה מקרובה בריאיון איתי לכתב העת הפולני Iudaica Russica: "ברור לי לחלוטין הצורך בסנקציות כלכליות או בנקאיות, ואילו סנקציות על תרבות נראות כמו טעות גדולה. האם המונח 'חרטה ציבורית' ישים לתרבות? אחרי הכול, תרבות לא נוצרת על ידי יחידים. העוינות כלפי כל דבר רוסי, שתימשך ותגבר, לאן היא תוביל? ככל הנראה, נגזר עלינו להיות מקוללים. בלי קשר למה שאנחנו חושבים ועל מה אנחנו כותבים".

תחושות של ייאוש, הלם והקללה הרובצת בפתח גורמות לתגובה: לצורך לפעול. באוניברסיטת בר-אילן, במסגרת המגמה לספרות יהודית וישראלית בשפה הרוסית, החל לפעול פרויקט חדש זמן קצר לאחר פרוץ המלחמה. פרופסור רומן כצמן, העומד בראש המגמה, הציע לי ולעמיתתי, הדוקטורנטית אלנה פרומישליאנסקי, להשתתף בכתיבת יומן של ספרות ישראלית-רוסית באתר המחלקה על מנת לתעד את האירועים המתרחשים בחיי התרבות והספרות של "ישראל הרוסית", זאת כדי לנתח בעתיד, בהתבסס על הנתונים שיתקבלו, כיצד השתנתה הספרות בשפה הרוסית לאחר ה-24 בפברואר, כיצד היא מגיבה לאתגרי המלחמה. היומן, שאנו כותבים בעברית וברוסית, ואשר מתפרסם גם על דפי כתב העת הספרותי בשפה הרוסית "ארטיקל" ("Артикль"), כבר סיפר על ארבעים אירועים שהתרחשו מאז הימים הראשונים של המלחמה. רבים מהם התייחסו ישירות לתגובתם של סופרים ישראלים-רוסים לתוקפנות הרוסית. כך למשל, גלי-דנה ונקודא זינגר, משוררים, סופרים ועורכים ישראלים-רוסים ידועים, חידשו את פרסומו של כתב העת "נקודתיים" בעברית. כאות סולידריות ותמיכה באוקראינה. הוכרו כי הגיליון החדש של כתב העת שלהם – "פרויקט אוקראיני" – יוקדש כולו לתרגומי השירה האוקראינית מאוקראינית ומשפות אחרות לעברית. עוד סופרת ישראלית-רוסית ידועה, לינור גורליק, השיקה פרויקט חדש ROAR – Russian Oppositional Arts Review, "כתב העת האופוזיציוני של דוברי הרוסית", שמפרסם שירים, פרוזה, מוזיקה, אשר, כלשון העורכת, "מדברים בעיקר על המלחמה – אבל גם על אלימות מערכתית, שבה ספוג כל שהמשטר הרוסי בא איתו במגע".

לצד תיעוד פעילותם של הסופרים דוברי הרוסית שחיים בישראל זה זמן רב, ראינו גם שמי שמגיעים היום לארץ מרוסיה או מאוקראינה, כפליטי מלחמה או

כנמלטים מהמשטר הבלתי אנושי של ולדימיר פוטין, עסוקים בינתיים בהתאקלמות במרחב התרבותי הישראלי. קולות חדשים עדיין לא נשמעים כל כך. ואכן, הסתגלות והבנה של עצמך ושל העתיד שלך במדינה חדשה לוקחות זמן. "חלק מהמהגרים החדשים מגיעים לישראל כדי לחכות, לראות מה יקרה", הביעה את דעתה ילנה מקרובה בשיחה איתי. "עכשיו אנשים באים לישראל לא משום שפתאום החליטו שזו המדינה שלהם ושהעברית תהפוך בסופו של דבר לנחלתם. האם הכוחות היצירתיים החדשים הללו ימצאו את מקומם בישראל? הייתי רוצה להאמין".

כדוקטורנט שמחקרו מוקדש לחוויה של הבנת קטסטרופות בעזרת מיתוסים ויצירת מיתוסים בספרות ישראלית-רוסית, אני יכול להניח שבשנים הקרובות תלך ותגדל ספרות שמנסה להבין את האסון של 2022, לתאר ולמצוא שפה חדשה שתעזור להתגבר עליו, כלומר להשתמש במנגנונים תרבותיים ל"אתחול", ליצור מחדש את העולם כדי שהחיים וההתפתחות ימשיכו. טקסטים רבים של הספרות הישראלית-רוסית מנסים לענות על השאלות האנתרופולוגיות העיקריות של זמננו, במיוחד השאלות על אופי האלימות ומקורות התרבות, הגבולות והצמתים של שפות ותרבויות, שבהם נולדים רעיונות חדשים. במובן זה, המלחמה מציבה אתגר חדש לספרות זו.

הייתי רוצה שבעתיד, אחד הצמתים האלה שמולידים תופעות תרבותיות חדשות יהיה צומת הדרכים של התרבויות האוקראינית והרוסית בישראל. פעם קרובות, אבל עכשיו מרוחקות זו מזו כמו שני אויבים, אולי בכל זאת הן יצטלבו שוב בסביבה הפורייה של התרבות הישראלית. ואולי התהום המפרידה בין רוסיה לאוקראינה, שהולכת ומתרחבת עם כל פשע מלחמה חדש שמבצעת ממשלת פוטין, תצטמצם מעט.

ב-24 בפברואר 2022, אני, עולה חדש שעזב את רוסיה לפני שלוש שנים, לא הייתי בארץ. באותו יום הגעתי לאסטרחן, עיר בדרום רוסיה, כדי, כמו טאשה קרליוקה, לבקר את ההורים שלי. ביום הראשון של המלחמה מצאנו את עצמנו, שני ישראלים, משני הצדדים של החזית, במדינות הלוחמות זו בזו. והמדינה שבה נולדתי הפציצה את המדינה שלה ואת עיר הולדתה קייב. טאשה הוציאה את הוריה מאוקראינה. אני לא הצלחתי לעשות כן בגלל מחלתו הקשה של אבי – סרטן בשלב האחרון. הוא נפטר כמה חודשים לאחר מכן. ימי תחילת המלחמה הרוסית נגד אוקראינה היו הימים האחרונים שראיתי אותו בחיים.

טאשה קרליוקה הגיעה לאוקראינה כדי לכתוב ספר על משפחתה. המלחמה שינתה את התוכניות. כעת היא עורכת ראיונות עם ילדים ובני נוער, פליטים מאוקראינה. היא שואלת, מה הם חושבים על המלחמה, על עתידם, מה הם רוצים לומר על המלחמה למבוגרים. היא מבקשת מכל אחד מבני שיחה לצייר ציור על הנושא "מצב הרוח שלי עכשיו". בציורים האלה אפשר לראות כל מה שלפעמים הם לא יכולים לבטא במילים. מראיונות אלו תכין טאשה ספר של סיפורים,

מחשבות וציורים, פרי יצירתה המשותפת עם ילדים ובני נוער מגיל 7 עד 17. יהיה זה ספר חוויותיהם של ילדים שראו את המוות.

ב-1919, לאחר תום מלחמת העולם הראשונה, כתב המשורר והפילוסוף הצרפתי פול ולרי: "כעת אנו רואים שתהום ההיסטוריה גדולה מספיק לכולם. אנו מרגישים שלציוויליזציה יש את אותה שבריריות כמו לחיים". מאה שנים מאוחר יותר, ההיסטוריה שוב מלמדת את האנושות "שיעור על שבריריות העולם". כאנשים שעובדים עם המילה וחוקרים את המילה, אנחנו מגייסים את שפת השלום, היצירתיות והיופי כדי להתנגד למלחמה ולאלימות. מרחב הספרות הישראלית-רוסית מספיק רחב, רב פנים ועמוק כדי לעשות כן.

לזכר עמינדב זיקמן רבקה איילון

א.

"הי'דעו הדמעות מי שפכם
וידעו הלכבות מי הפכם
הפכם בוא מאורכם תוך רגבים
ולא ידעו רגבים מה בתוכם"
יהודה הלוי

והמות, לכתב על
ההתחרות שלו עם הלא-מות,
מי חי יותר –
אם אני ככה שוקלת,
סימן שנקרע לי חוט האבל.
אצל הלוי
כאלו שאלה בלי תשובה
כי הנפש בוקה ומבלקה
עד ש- יודעים
הבור בלע מאור.
בחיכנות בלע אותו.
מה יהיה?
הגרגירים הורדים, הקטנים,
זה כאלו שלא שמרנו עליכם מספיק
רק עכשיו התנצצו...
לא כן הגדולים.
גרגירים אדמים ושחורים.
זה כאלו טבעי
שיתפזרו בין רגבים.
כאן תחת על הטבע
מותר האדם מן הבהמה
אין.

אני כבר גרגירים אדומים ושחורים, אבל אתה, עליך חוט האבל עוד לא נקרע. עוד זוכרת מהאב, משלמה דיקמן: "אני נוצרתי לאהוב ולא לשנוא", כך אנטיגונה לקריאון. כך למדתי בתיכון. מה היה ידע-העולם של רובנו לולא חולל לנו בעברית את אייסקילוס וסופוקלס היוונים ואת לוקרציוס, וירגיליוס ואובידיוס הרומים? ואחר כך הבן, עמינדב.

אני לי משלי אין יוונית, לטינית וגם לא עוד שפות רבות. כך באתי גם אל תרגומי השירה משפות אחדות של הבן: עמינדב דיקמן החוקר הידען הנאמן לעברית.

במיוחד קרובים אלי אלו שנאספו בספר "בארוקו" (הוצאת "כרמל", 2012), הכולל תרגומים משירת איטליה, ספרד, גרמניה, פולין, רוסיה וקרוואטיה, שעמדו בסימן ההיפתחות למסורת הספרות המערב-אירופית לאחר הרנסנס, במאות ה-16-17.

המילה שעלתה לי בראש כשקראתי מהשירים היא רצינות. כמה רצינית הקלסיקה, כמה רציני התרגום. חלק ניכר מתרגומי השירים, קצרים וארוכים כאחד, עוסק בזמן, בהתעוררות של המודעות אליו. אבל היחס אליו בשירים שترגם עמינדב דיקמן בדרך-כלל אינו ניהיליסטי. נכון, אָמנם, שתרגם: "חי - מְשַׁקְר אֶתָּה, וּמַת - אֶמֶת אוֹמֵר" (סונטה של סור חואנה אינס דה לה קרוס), אך בשיר אחר הוא מתרגם על אודות הזמן: "הֵן רַע אֶתָּה, הֵן טוֹב, אֶבֶל לֹא טוֹב, לֹא רַע, / אֵיךְ אֶהְלֵל אוֹתָךְ, וְאֵיךְ אֶשְׁחִיר שְׁמֶךְ? / לִילֶךְ אֶמְנֵם אֶפֶל, אֵךְ וְךָ וְאוֹר יוֹמֶךְ" ("אל הזמן", א. ו.).

אנחנו יודעים שאיננו מותר בזמן על הבהמה. מצד שני, הזמן בספרות הקלסית הוא, כמו בשירת ימי הביניים שלנו, ישות בפני עצמה, המכילה את כל היש הנעשה בזמן, ומשום-כך אנחנו יכולים להעניק לו ערך; אפשר לכן לענות לעצמנו, לה, במשפטים שתרגמת על אודות האנשים השמחים אחרי ככלות הכול בטוב ובאמת: "בְּהוֹד עֲטוּר־כּוֹכֵב נְנוּחַ עוֹלָמִית, גּוֹבְרִים עַל הַגּוֹרֵל, הַמִּנּוֹת וְעֲלִיָּה, זְמַן" ("על הזמן", ג'ון מילטון).

שירים

עיריית קינן

קפלי האבן הגדולה

אנשים זרים חיכו אלי ברחוב,
 שלחו יד רכה לכתפי, מעדנים מלים של יום יום,
 מה הם רואים בתוך עיני?
 פתאום, כמו צמת אשה נפרמת למניפה,
 נפרשים קפלי האבן הגדולה
 שכבר הדקתי בלבי,
 לשכח
 איך מתארך המרחק, שנסיתי לחצות בדרך אליך.
 אני נושאת את משקלה כמו לטוף של נחמה.

תימהון

בכפר הפלסטיני ארכיזו,
 נורה הרון אבו עראם בצווארו
 בעת מאבק עם חיילים על גנרטור

נרקיסים פורחים וצפרנית ורדה,
 חרף. אבל עירי מתענגת בשמש,
 חושפת פנים לעלוסי שזפון,
 מתפנקת בנחם קרנים.
 החוף זהבה כבימי קיץ,
 זוגות צועדים שלובי זרוע,
 אין זה כי אם תמהון
 בא-רכיזו

אין שגרה, אין מרגוע, קר מאוד, ואפלה גדולה.
 איש צעיר מוסר נפשו על גנרטור,
 בכל כוח יאוש אוחז בו,
 אם לא חול זהבה, אולי רק אור כזית.
 אבל שכרון הכוח יורה כדור,
 וסוף.

האין זה כי אם תמהון?

לִבְנוֹ סוּגֵד לְיַפְיָנוּ, צָחִים וְדָגוּלִים מְרַכְבָּה,
עַת הַזְדוּן נוֹכֵט מִיְדֵינוּ, מְלַבֵּל וּמְשַׁשֵּׁג לְתַפְאֶרֶת.
כְּסִבְיוֹנִים בְּאֵבִיב הוּא נְפוּץ, גּוֹלֵשׁ אֶל מְדַרְכּוֹת הָעָרִים,
כַּפּוֹת רְגֵלֵינוּ בּוֹסְסוֹת בְּתַפְרֻחַתוֹ זֶה כְּבָר -
אֲבָל כּוֹסוֹת הַקֶּפֶה מִתְמַלְאוֹת כְּתַמִּיד,
הַשְּׁלֻחָנוֹת עֲמוּסֵי נַעַם,
הַלְכָבוֹת עֲצֵלִים, אֲדִישִׁים כְּמִי יָם,
רוֹחַשׁ הַקֶּצֶף וְשֵׁב, חֶסֶד אוֹ גִּזְל, טוֹבָה אוֹ תוֹעֵבָה.
עוֹמֶדֶת בְּאֲמָצַע הָרְחוֹב, גּוֹפֵי מְצַטְמָצֵם,
תְּמַהוֹן

שירים צדוק עלון

זיכרון

כשהיתה נשמעת צפירת הזכרון ברחבי הארץ
אבי שהיה ישוב על הרצפה
וכותב על קלף
את התורה כלה
היה נעמד
ומסדר על ראשו את כובע הקסקט

אמי היתה פוסקת מעסוקיה במטבח
מסדירה את סנרה
ומהדקת את הצעיף המשבץ לראשה

וכך שניהם היו עומדים בחצר ביתנו
עד תם הצפירה
כפופים וזקופים כאחד

ממצאים ארכיאולוגיים

ראיתי ממצאים ארכיאולוגיים יוצאים מן הקלל
תצלם, אמרתי לעצמי,
תצלם, אלו הם אוצרות תרבות מן המעלה הראשונה,
תצלם.

משום מה לא צלמתי
ואף שהתעוררתי והבנתי שהיה זה בחלומי
אני מצר על כך שלא צלמתי.

הייתי צריך לצלם
אולי המציאות היתה משתנה.

שירים שמואל כהן

אמא לא למדה

אמא לא למדה
לקרא ולכתב
כי נולדה ילדה ולא ילד
שם על גדת הנהר.
אני כאן
בשתי זרועות זעירות
משיתי עצמי
מן היאור.

תבוסות קטנות

ישבתי אתמול וסדרתי
את כל התבוסות
הקטנות
שאספתי בחיי.
כשעמדו מסדרות
נגלה לי
נצחון גדול.

איך זה ש

איך זה ש-Waze
מעז לומר: אני
כוֹכֵב.
והלא מאז ומעולם
היה הסוס
חכם מן הרֶכֶב.

אני בית פתוח

אני בית פתוח
רוחות נכנסות ויוצאות.
עתים בא אלהים
(בדרך כלל כשירד הערב)
יושב מספר
נכר שיש לו צרך לדבר.
"קשה לי הבדידות,"
אמר פעם
כשקם ללכת.

הפרחים שהיינו משמרים

הפרחים
שהיינו משמרים
בין דפי ספרי הלמוד
אבדו עם הזמן
את גיחוקם
אך לא את לחלוחית
הזכרונות.

כמעט שקיעה

כמעט שקיעה
את שוכבת על החוף
ידי חופרת בחול הרך
עוד מעט תחליק
ותגע
השמש במים.

חזרה להדסה מירי ליטווק

בסוף התיכון התחלתי ללמוד במכינה של בית ספר למשחק והלכתי לכל האירועים שלו בערב: הצגות, חזרות, שיעורים לדוגמה. זה מאוד עניין אותי. ההורים שלי לא התנגדו. גרנו במקום נידח, ובאותה תקופה רק בתל אביב אפשר היה לעשות דברים. לראות תיאטרון, קולנוע. אפילו בתי קפה ומסעדות לא היו במקומות האחרים. לא שהיה לי כסף לבתי קפה, אבל אמא שלי נתנה לי כסף ללכת לתיאטרון. היא כנראה הרגישה שקשה לי בבית ושגם אני זקוקה לאיזה מפלט. היא לא אסרה עליי כלום. לא לנסוע רחוק ולא לחזור מאוחר. אולי גם מפני שעכשיו היינו כבר בארץ, בין יהודים, והורי חשבו שאפשר לתת לבת שלהם ללכת לכל מקום, ולא יקרה לה כלום.

בלילה כשלא היה לי אוטובוס לחזור, ישנתי אצל הדסה. הדסה גרה ברחוב מלצ'ט בדירה עם רצפה מצוירת. מחיצה עם דלת הזזה חילקה את הדירה לשניים, כמו שנהגו לבנות פעם בתל אביב. מאחורי המחיצה עמדה המיטה שלה. היא הייתה הרבה במיטה, היו לה רגליים חולות, אבל תמיד הייתה מסודרת, מסורקת ומאופרת בעדינות.

אולי הדסה לא הייתה חולה כל כך, רק זקנה, אבל אני אהבתי אותה. לא יודעת איך זה קרה, אבל הייתה בינינו אהבה. אולי מפני שלא היו לנו קרובים בארץ, והדסה הייתה קצת כמו סבתא שלי.

היא גרה לבד, לא היו לה ילדים. לא יודעת אם הייתה נשואה פעם. אולי לא חשבתי על זה. הכרתי דבר כזה, נשים מבוגרות שחיות לבדן. גם אם היו נשואות פעם, הן חיו לבד כל כך מזמן שזה כבר לא היה משנה. לא יודעת למה, תמיד הנשים נשארות, הגברים מתים קודם.

הדסה לא יכלה לצאת הרבה וכל החיים שלה התנהלו על המרפסת. כל החפצים הנחוצים לה היו מונחים שם בהישג יד כדי שלא תיאלץ לקום. אצלה ראיתי איך מורידים סל פלסטיק לבעל המכולת ומעלים אותו בחזרה אחרי שהוא מניח בו מצרכים. זה היה משהו שעשו פה ולא הכרתי.

הדסה קראה ספרים וגם הייתה מקבלת מגזינים מחוץ לארץ. היו בבית שלה הרבה ספרים, זה נתן לי תחושה של משהו מוכר. אבל הספרים של הדסה היו אחרים, בכריכות כהות ובאותיות עבריות. אבא שלה היה סופר יידי שבא לארץ כשעוד לא הייתה מדינה. היא לפעמים סיפרה לי על השכונה הזאת, איך היא הייתה קודם, ותיארתי בדמיוני חול שהרגליים שוקעות בו כמו בחוף הים. היא סיפרה על הסוס והעגלה שהביאו את מעט החפצים שהיו להם, ודיברה על כל זה כאילו זה היה עכשיו. התמונות קמו מול עיניי, הכול צהוב למרחקים. זה היה פה, בהישג יד, לא מזמן, והייתה לי הרגשה שאיחרתי רק קצת.

אבל עכשיו הייתה פה עיר, בנויה, והאנשים שחיים בה לא חושבים על העבר הזה שהיה, העבר הצהוב. הם לא אהבו להיזכר במה שהיה כאן קודם וחיו כאילו כל העבר הזה לא קרה אף פעם, לא יודעת למה. היו להם דירות מסודרות עם קרמיקה באמבטיה וארונות קיר, ובוילר, ועציצים במרפסת.

הדסה דיברה עברית בהיגוי אחר מזה ששמעתי בשכונה שגרנו בה ובכפר התימני השכן. היה לה משהו חד בהיגוי, נוקשה. המילים לא התחברו ביחד כמו התקלות לא מסודרת של אנשים. הייתה הרגשה של שורות, של מבנים גיאומטריים קשיחים. אבל היא לא העירה לי על העברית, לא תיקנה לי שגיאות ולא הביטה אליי בחומרה. היא הסתכלה בי מעל למשקפיים כשנכנסתי, בלי לומר דבר, אבל במבט שלה ראיתי שאני חמודה וטובה, והכול בסדר אצלי.

בבית לא שאלו אותי שאלות ולא פיקחו עליי. אבל אולי הוריי לא פיקחו עליי מפני שהם היו שקועים בשלהם ולא התפנו לחשוב מה איתי. הרגשתי שהם לא כמו שהיו, בטוחים בעצמם ויודעים מה לעשות ומה לא. הם היססו, התלבטו. הם ניסו לברר, לשאול. הם הקשיבו. הם אספו פירורי מידע. הם דיברו על דברים אחרים. קוריקולום ויטה, קביעות, הסתכלות, התמחות, כוננות, פיחות. פתאום הם לא היו אלה שכולם מכירים ומעריכים, שיש להם חברים, ועמיתים שבאים להתייעץ איתם. עכשיו לא היו אנשים סביב. הם היו כמוני. לא יודעים. מחפשים. כאילו הם במבחן.

לפעמים נסענו לבקר חברים שהגיעו לא מזמן או מכרים חדשים בחיפה או בערד. זה היה זה היה מלהיב. חדש. אז פתאום ראיתי שוב את פניו של אבא וזהירות, קורנות. אבל זה קרה לעיתים רחוקות. הרוב הייתה שגרה.

אני, בכל אופן, לא חשבתי הרבה על ההורים, וזה אולי טבעי. בחורה בת שש עשרה לא יותר מדי חושבת על ההורים שלה. היו לי את העניינים שלי. בית הספר, הלימודים שהיו קשים וכל האנשים האלה שלא מצאתי אליהם דרך.

התיידדתי עם כמה בנות מהכיתה, קצת בלית ברירה ולא מפני שאני רציתי. הייתה אווירה כזאת בארץ, לעזור לאנשים שזה עתה הגיעו. ישראל הייתה אז יותר קטנה, יותר ענייה ויותר משפחתית. לאנשים לא היו מכוניות ענקיות ובתים עם אינטרקום, והם עזרו, הביאו דברים, הזמינו לחגים. גם הבנות מהכיתה רצו להיות חלק מהאווירה, אבל לי הייתה הרגשה שאף אחד לא מתעניין דווקא בי אלא רק מפני שזה רוח הזמן.

אבל מהרגע שהתחלתי לנסוע לתל אביב משהו בעולם שלי נפתח. הכרתי אנשים, היו לנו דברים משותפים. ובכלל, בתל אביב הכול היה יותר גדול, יותר רחב. אולי גם הייתי רגילה לחיים של עיר גדולה, סואנת, מזוהמת, עם הרבה רחובות שאפשר ללכת בהם לאיבוד, בעוד שבעיירה שגרנו עכשיו הכול היה תחום בגבולות השכונה ושומם, ריק.

הדסה אמרה לי: "תיזהרי. את יודעת, יש פה בחורים, במיוחד אלה שמארצות ערב..." אבל אני רק חייכתי אליה. זה משהו שתמיד אומרים לבחורה צעירה.

מפחדים עליה, חושבים שהיא עוד לא מבינה. אבל אני חשבתי שאני כבר גדולה ומבינה. הלכתי לכל מקום לבד והדסה הייתה רוב הזמן בבית, אז איך היא יודעת יותר טוב ממני?

ראיתי שבארץ כל מיני גברים מתחילים עם בחורות. בכל מקום. ברחוב, בקולנוע, בים. גברים מכל הסוגים. צעירים ולא כל כך. מתקרחים. עקומים. ראיתי גברים זקנים ומרופטים שמתחילים עם בחורות צעירות, נערות ממש. אף אחד לא חושב שהוא לא ראוי. כולם מנסים, מעיזים. לפנות לבחורה, לשרוק לה, למדוד אותה במבט שלא משתמע לשתי פנים.

אבל הגברים האלה כנראה ראו שאני מסתכלת לצדדים בפיוזור כמו תייר שלא מכיר את המקום. הוא לא הולך הביתה אחרי העבודה בדרך שהוא מכיר בעיניים עצומות. אלה – קל להפתיע אותם. דווקא על כאלה קופצים הגנבים, הכייסים.

אני הייתי ככה. קצת אבודה. אולי מהסיבה הזאת קל היה לפנות אליי, לפנות אותי. יחד עם זאת גם לי היה בראש שאנחנו עכשיו בישראל, בין יהודים ושום דבר לא יכול להיות ממש מסוכן. לכן אולי לא חשדתי באיש הזה שדיבר אליי ביציאה מהקולנוע. עניתי לו בהיסוס תחילה, אבל בסוף השתכנעתי ללכת איתו. רציתי מישהו שידבר איתי, שיפרוש עליי קצת חסות ואמרת: אולי. אמרתי לעצמי: ככה זה פה. הגברים פונים לבחורות שהם לא מכירים, וזה כנראה בסדר.

הוא לא נגע בי, הגבר הזה. הוא לא העז. הייתי כמו חיה קטנה, תנועה אחת לא זהירה מצידו והייתי נמלטת בריצה. הוא ראה את זה, הרגיש. ואולי הוא פשוט היה איש כזה, לא אלים וגם הססן. אולי לבחורה קצת יותר חזקה, העומדת על שתי הרגליים שלה הוא לא היה ניגש.

הוא הכניס אותי מהדלת האחורית. בחזית היה חלון ראוה של חנות, אבל מאחור זה היה מעין חדרון עם סחורה בלי חלונות, חצי מחסן. באותו רגע הייתי בטוחה שהוא בעל החנות. אבל אחר כך חשבתי שאולי רק היה לו מפתח. הוא היה גבר, מבוגר, ואני הייתי ילדה, תלמידת תיכון. אף פעם לא דיברתי עם בן אדם שיש לו חנות, שנוסע במכונית.

עד עכשיו הייתי רגילה שלא מדברים ברחוב עם אנשים שלא מכירים. עם אף אחד. ונערות כמוני – בטח, אפילו עם בחורים בגילי. זה נתפס כמסוכן. שם היו שני סוגי גברים: משכילים ותרבותיים או גסים ואלים, שיכורים. הראשונים היו חלק מהעולם שחייתי בו, והאחרים – הרעים. אצל הראשונים היה נהוג להתייחס לבחורה במין ג'נטלמניות מרוחקת. והרעים? הרעים היו בחוץ, ברחוב.

אבל עכשיו היו סביבי גברים אחרים. שחרחרים, חייכנים שנעים במין ביטחון גופני מרושל, שואלים שאלות עד למבוכה, ואני לא יודעת עליהם כלום. בבית הספר אף אחד מהבנים לא הסתכל עליי, והרגשתי שזה לא יקרה אף פעם. אבל בתל אביב היו כל מיני אנשים. והמבט של הגבר הזה היה עליז וחם, וגם שונה כל כך מכל מה שהכרת. זה סקרן אותי ואולי זה מה שעזר לי להתגבר על הפחד.

הוא היה עדין איתי: "את יפה," הוא אמר, "יש לך גוף מושלם. את תלכי על מסלול, יסתכלו עלייך, יצלמו אותך. תקבלי המון כסף. בואי, תראי לי איך את הולכת."

הוא אמר לי ללכת לאורך הכוך באלכסון הלוך וחזור, כאילו אני הולכת על מסלול בתצוגת אופנה, והוא ישב על שרפרף נמוך בצד, שהיה שם כנראה כדי להוריד סחורות מהמדפים, והסתכל עליי הולכת. קודם לבושה ואחר כך בלי בגדים. הוא לא הפשיט אותי. הוא שכנע אותי להתפשט לאט-לאט. אבל אני, ברגע שהתפשטתי, הבנתי. בבת אחת! הבנתי שאני טיפשה, שהאמנתי למשהו דמיוני, כאילו מישהו יכול לבוא ולהציל אותי, ופתאום יהיה לי קל, ואלה יהיו החיים החדשים שלי כמו שהם צריכים להיות.

מייד התחלתי לחשוב איך אני נחלצת מהמקום הזה. אבל הוא לא ניסה להחזיק בי. הוא הסתכל עליי והתייסר. הרגשתי את זה, אבל לא היה לי אכפת. פתאום הרגשתי מין כוח שלא ידעתי עליו קודם לכן: הוא ביקש, הוא התחנן. "תני לי רק להשתפשף עלייך," הוא אמר.

ואני אמרתי: "לא!" פתאום לא פחדתי.

אבל כשיצאתי לרחוב, התחלחלתי.

זה היה בעיר, הכול היה סגור, שומם. אבל הייתי רגילה ללכת ברחובות חשוכים, בתחנה המרכזית, לנסוע באוטובוס לבד.

חזרתי להדסה. היא הייתה ערה. היא שכבה במיטה וקראה מגזין בריטי. לא סיפרתי לה כלום. היא התלוננה שלא מצליחה להירדם. נתתי לה נשיקה על הלחי. היה לה ריח טיפות, של טלק ריחני שהתערב בריח תרופה שעמד בבית.

אתם יכולים לקרוא לי כיפה אדומה שלומית אהרוני ליר

אתם יכולים לקרוא לי כיפה אדומה. אין כמעט אסופת אגדות שבה לא תמצאו את הסיפור שלי.

אבל חשוב לי שתבינו שהסיפור, המוכר בכל כך בהרבה בתים ברחבי העולם, מתאר רק מקצת ממה שעברתי בעודו מדלג על העיקר.

הרי אם זה באמת היה הסיפור שלי, הייתן לפחות יודעות מה שמי, או לפחות את כינוי החיבה שלי. דמיינו לרגע ששמי כגיבורת הסיפור הוא עלמה, או אנה, או אולי נירה. הרי זה משנה את פני הדברים, אפילו בעובדה הפשוטה שפתאום האירועים המתוארים הופכים למוחשיים יותר. קשורים לחיים אמיתיים. לחוויות שמישהי, במקרה הזה אני, באמת חוותה.

כתחליף, הונצחתי לעד כילדה נטולת-שם. מישהי שאם תשאלו כמעט כל אחד או אחת, לא משנה איפה בעולם, שאלה כמו "איך קוראים לה, להיא שהלכה ביער ופגשה זאב?", מייד תדעו במי מדובר ותתייחסו לצבע הכיפה שחבשתי באותו אחר צהריים עת יצאתי ליער.

יום אחד, ישבתי וספרתי את מספר הפעמים שבהם התייחסו אליי בסיפור, שאמור היה להיות שלי, דרך צבע הכיפה שחבשתי. אחרי שהגעתי לעשרים הפסקתי לספור. מילדה שיש לה שם משלה, הפכתי להיות רק כיפה אדומה. כאילו שמה שלבשתי מסמן את מי שאני.

שנים אחרי המקרה, קראתי על רב שאסר על נשים ללבוש אדום. הוא כתב פסק הלכה וטען "שמדובר בצבע נועז ביותר המזכיר כרבות של תרנגול, ולא יאה ולא נאה לבנות ישראל להתכסות בו".

לפעמים, כשאני חושבת על הדברים שהתרחשו באותו הערב, אני תוהה מה היה קורה לו חבשתי כיפה כחולה. כחול זה צבע יותר מרגיע. פחות בולט. אני יכולה למצוא את עצמי חושבת שעות אם הדברים היו מסתיימים אחרת. אני תוהה מי זאת כיפה כחולה וחושבת שאולי אין לה סיפור מוכר אבל בטח יש לה סיפור שהוא לגמרי שלה.

ואז אני חושבת עד כמה בכוחו של סיפור לתעתע. לתמרן את הקוראת. להטמין עמוק עמוק את האמת עד שכבר כמעט אי אפשר למצוא אותה. אולי הטעות נמצאת בתפיסה שהעיקר הוא סוף הסיפור. אתן בטח מכירות את האמרה "סוף טוב הכול טוב". היא קיימת בכל שפה. האחרית מגדירה את ההתחלה. אבל האם האחרית מתרחשת בסוף הדברים או אולי דווקא בתחושה שמהו נגמר והגיע לקיצו? הרי לסיפור שלי היה סוף ממש טוב. כמעט הכי טוב שאפשר. היה זה בזכות הצייד,

שזכינו, סבתא ואני, להינצל ושהזאב בא על עונשו. אלא שלפני הסוף של הסיפור קרו כמה דברים, שהסיפור לא מתעכב עליהם.

דמיינתן לעצמכן פעם מה זה אומר להיבלע באופן שלם, כאשר שום דבר ממך אינו נותר בחוץ ואת לגמרי, כל כולך, בבטנו של הזאב? בסיפור, אין פרק בשם "כיפה אדומה בבטן הזאב". זה לא מפתיע שאין התייחסות לחוויה הזו. עד היום קשה לי לחשוב עליה. אבל אולי כדאי שתדעו שזה ההפך מלהיוולד וגרוע ממוות. זה האובדן המוחלט של מי שאת בעודך בחיים. ככה, שגם כאשר עבור כולם הסוף הטוב סומן בזה שסבתא ואני חולצנו בשלום, עבורי הסוף התרחש הרבה קודם. כאחראית המסמנת את הקץ בעוד הסיפור נמשך.

רשימת ספרים חדשים למערכת מאזנים אוגוסט 2022

נצר רות, נפש הספרות – מסות על ספרות ושירה במבט יונגיאני, עיון, הוצאת כרמל, עריכת לשון: תרצה יובל, 2022, 361 עמודים.

גורדון כנכת לידיה, אהבה לימונדה וכתב יד רדוף, פרוזה, הוצאת עמדה, עורך: רן יגיל, 2022, 301 עמודים.

קליין אדלינה, גן הילדים של משה פעמוני, ילדים, הוצאת דפוס שי, עריכת לשון והגהה: עתליה רוזנברג, 2022, 63 עמודים.

פוזנסקי רנה, תעמולה ורדיפות, עיון, הוצאת יד ושם, עורכות הלשון: דורית רוגובי ואביגיל צירקין-סדן, תרגום: אבנר להב, 2022, 910 עמודים.

וייכרט רפי, ברחובות הריקים, שירה, הוצאת כרמל, 2022, 65 עמודים.

אביטבול עדן, פרגוד, שירה, הוצאת טנג'יר, עורך: עמיחי חסון, 2022, 87 עמודים.

צינדר נועה, מה שייפול, שירה, הוצאת טנג'יר, עריכה: רועי חסן, 2022, 92 עמודים.

כנפו אשר, נשימתו האחרונה, פרוזה, הוצאת בימת קדם, עורך: יצחק גורמזאנו גורן, 2022, 323 עמודים.

שטראוס ניר, גרדום היתומים, שירה, הוצאת קתרזיס, עריכה: יואב גלבוע, 2022, 46 עמודים.

משגב מנחם, בשם המוסד, פרוזה, הוצאת אלרום, עריכה: דורית זילברמן, 2022, 189 עמודים.

משגב מנחם, נגיף של אהבה, פרוזה, הוצאת אלרום, עריכה: דורית זילברמן, 2022, 144 עמודים.

לניאדו עזרא, יהודי מוצל, עיון, הוצאת ראובן מס, 2022, 418 עמודים.

פורן ציון זמירה, אנא סמך, שירה, הוצאת ספרי עתון 77, עורך: אלי הירש, 2022, 133 עמודים.

אילון רבקה, קרוסלה, שירה, הוצאת כרמל, 2022, 96 עמודים.

סקרה חנה, בשעת הבוגנויליה, שירה, הוצאת כרמל, 2022, 128 עמודים.

נגר דני, טיוטה כמעט אחרונה של שיר אהבה אינטימי, שירה, הוצאה עצמית, עורך: יקיר בן משה, 2022, 71 עמודים.

בן-דוד נעם, שירי שוקת ריקה, שירה, הוצאת נצח שירה, עורך: ניסן אליהו כהן, 2022, 48 עמודים.

משתתפי הגיליון

אוהד אוהיון, יליד 1995, מוזיקאי ומשורר. מתגורר ביישוב חצור הגלילית. שיריו פורסמו בכתב העת "הו!" ובעיתון "הארץ". עובד על ספר שירה ראשון.

ד"ר רבקה איילון, משוררת וחוקרת ספרות. ספר שיריה השביעי, "קרוסלה", יצא לאחרונה בהוצאת "כרמל". ספר העיון "פנים ומסכה ביצירותיו של אוסקר ויילד" הוא פיתוח של עבודת הדוקטור שכתבה. שימשה יועצת מדעית לספרי לימוד בספרות לבתי ספר יסודיים בסדרת "דרך המילים". כותבת רשימות ומאמרים לכתבי עת ועיתונים ספרותיים.

לאה איני, סופרת. זוכת פרס עגנון תש"פ, לרבות פרסים נוספים. מספריה: "מישהי צריכה להיות כאן", "ורד הלבנון", "בת המקום" ו"השמלה".

סתיו אתלן, ילידת 1993, מתגוררת בחיפה. ב-2020 יצא לאור ספרה הראשון "פלאשבק" ("טנג'יר", 2020) ובדצמבר הקרוב יצא לאור ספרה השני "עורב משוגע", גם כן בהוצאת "טנג'יר".

אלכס בן ארי, משורר. ספר שיריו השישי עתיד לראות אור בראשית 2023.

אילה בן לילו היא משוררת וסופרת, כלת פרס טבע לשירה. כתבה עד כה שני ספרי שירה, "ילדות מקוצרת" ("פרדס", 2013), "טעם הבת" ("אפיק", 2018). ספר הפרוזה שלה "מוגבל" יצא לאחרונה בהוצאת "כנרת זמורה ביתן" בסדרת "רוח צד".

דותן ברום הוא משורר, מתרגם, מורה דרך ודוקטורנט בבית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב. ספר הביכורים שלו "עור שני" ראה אור בהוצאת "פרדס" בשנת 2021 וזיכה אותו בפרס שרת התרבות למשוררים בראשית דרכם. תרגומיו מאנגלית, מגרמנית ומיידיש ראו אור בכמות שונות. מתגורר בחיפה עם בן זוגו ושני חתולים.

אריאלה גולדמיניץ, בעלת תואר שני בספרות עברית והשוואתית במגמת כתיבה יוצרת. פרסמה עד כה שני ספרים: "מרוץ שליחים" ו"ככל שיתיר הזמן". כלת פרס ראש הממשלה ליוצרים עבריים לשנת 2018. מתגוררת בחיפה ועלילות שני ספריה מתרחשות בעיר זו. ספר חדש שלה נמצא בכתובים.

גלית דהן-קרליבך, ילידת 1981, מתגוררת בירושלים, מרצה ומלמדת כתיבה יצירתית. פרסמה שבעה ספרים. זוכת פרס ראש הממשלה, פרס אקו"ם ועוד. בשנה הקרובה יתפרסם רומן חדש שלה בהוצאת "אחוזת בית".

ורד דור היא מורה לספרות, שיריה התפרסמו בכתבי עת שונים.

עודד וולקשטיין, יליד 1970. שימש עורך ספרות מקור בכתר. מתרגם, עורך ומסאי. ספרו האחרון, "מכרסם", ראה אור בהוצאת "פרדס".

צילה זן־בר צור, חוקרת תרבויות במרכזו אסיה. מתמקדת בנשים האפגאניות. מלמדת באקדמיה אנתרופולוגיה מגדר וכתובה יצירתית. מחברת הספרים "כותבת במקל של כורכום", "אנאר באלח'י - שירה סופית" (זוכת פרס אביב לשירה, 2019), "כה אמרה זאר לשוסתרא - פסוקי דרך" ו"מחברות שדה".

שמואל כהן, משפטן ומשורר, נשוי ואב לשלוש בנות. לשעבר יו"ר בית הסופר על שם חיים הזו בירושלים. מרצה ומגיש מופעי תרבות "באומר ובצליל".

מירי ליטווק, סופרת ומתרגמת. כלת פרס היצירה ע"ש לוי אשכול. פרסמה ארבעה ספרי פרוזה. סדרת תרגומי שירה מתקופת תור הכסף הרוסי הכוללת את שירי מארינה צוואייבה, בוריס פסטרנק, אלכסנדר בלוק ואנה אחמטובה יצאה לאור בהוצאת "גוונים". כותבת ביוגרפיות וספרי תיעוד.

ד"ר שלומית אהרוני ליר היא פעילה פמיניסטית וחוקרת מגדר באוניברסיטת בר־אילן. בין הספרים שכתבה וערכה: "הגדת פה סח" - הגדה אלטרנטיבית לחג הפסח, האסופה "בגוף ראשון 8 נשים 8 סיפורי חיים" ועוד. ספרה "לפרוש כנף" יצא לאחרונה בהוצאת "עיתון 77". הספר, העוסק בחוויות שחרור נשי, ייחודי באופן שבו הוא עונה לקטגוריה של "שירה פמיניסטית".

נילי לנדסמן, ילידת 1966, קיבוצינית בדימוס, פרסמה ארבעה רומנים, מתגוררת בתל אביב.

מיתר מורן (1986) משוררת ואמנית רבת־חומית. מתגוררת ויוצרת בתל אביב. בוגרת המחלקה לצילום באקדמיה לאמנות "בצלאל" ובעלת תואר שני מבית הספר לאמנות חזותית בניו־יורק. ספר ביכוריה "פסע פגע פצע" ראה אור במרץ 2022 בהוצאת "עירובין", בעריכת שי שניידר־אילת.

ד"ר עודד מנדה־לוי מלמד בסמינר הקיבוצים ובצלאל והוא המו"ל של "תרסט", הוצאה לאור של קונטרסים ספרותיים. ספרו האחרון בפרוזה, "אני זוכר", הופיע בשנת 2017 ב"ידיעות ספרים".

מיטל נסים, ילידת 1983, משוררת, מורה ודוקטורנטית לספרות בבית הספר למדעי התרבות באוניברסיטת תל אביב. ספרה השלישי "לא אבודה בקריון" בעריכת אלעד זרט ראה אור בהוצאת "עם עובד" בשנת 2020.

מיה סביר, סופרת. כותבת פרוזה למבוגרים, לנוער ולילדים וכן עיון. פעילת שלום ומנכ"לית עמותת JustSpirulina.

אלכסיי סורין הוא משורר, עיתונאי, חוקר ספרות, דוקטורנט ועוזר מחקר בחוג לספרות עם ישראל באוניברסיטת בר־אילן. נושא עבודת הדוקטורט שלו הוא "מיתוס, שפה וקטסטרופה: אסטרטגיות ליצירת תרבות בספרות ישראלית־רוסית". שיריו פורסמו בכתבי עת בשפה הרוסית בישראל. עלה לארץ ב־2019 וגר בירושלים.

צדוק עלון, יליד ירושלים, 1954. נשוי, אב לשלוש בנות וסב לשני תאומים. דוקטור לפילוסופיה. פרסם ספרי שירה, פרוזה והגות.

אסתר פלד, פרוזה: "לאורה הצח של המציאות", "פתח גדול מלמטה". עיון: "פסיכואנליזה ובודהיזם – על היכולת האנושית לדעת", "להרבות טוב בעולם". עריכה: "הבנות של אלה משם", "חיים בשפה, חיים בתשוקה" (עם ד"ר יהודה ישראלי), "פתיחות מלאה וספק" – שיחות על פסיכותרפיה ודת.

ורד קופיץ, ילידת 1969, ירושלים. מתגוררת כיום בתל אביב. בוגרת תואר שני בחוג לספרות באוניברסיטת תל אביב ותואר ראשון במוסיקה באקדמיה ע"ש רובין בירושלים. מלמדת פסנתר וכותבת סיפורים קצרים.

פרופ' עירית קינן היא משוררת, סופרת, וחוקרת חברה ותרבות. עד כה פרסמה שמונה ספרים, שניים מהם זכו בפרסים. שירים פרי עטה פורסמו באתרי שירה והוקראו באירועים ספרותיים. ספר שיריה הראשון יצא לאור בחודשים הקרובים.

עילי ראונר, סופר ומתרגם. ספרו האחרון "השחקן וסיפורים אחרים" ראה אור השנה בהוצאת "פרדס" בסדרת "גומחה".

אוראל רייך, יליד 1984, כותב ומצייר.

נתלי רשבסקי, 34, שחקנית לשעבר, כותבת בהווה, נשואה פלוס שניים, גרה ביפו.

רינת שניידובר, ילידת מקסיקו סיטי (1978), היא סופרת, מתרגמת ואמנית חזותית. ספרה הראשון, "מסכת התלאות של חסוס מאגנו ונקמת הדרקון", התפרסם ב-2006 בהוצאת "הקיבוץ המאוחד". ספרה השני, "ממלאת מקום", ראה אור ב"כתר" ב-2018. הרומן הבא שלה, "סיפור הצלחה", עתיד לראות אור השנה בהוצאת "אפיק". פרסמה סיפורים קצרים ומסות ב"מאזנים", "גרנטה" ו"המוסך". מתגוררת עם בת זוגה בתל אביב.